

Ponatis prepovedan

S TRETJE SLOVENSKE UMETNIŠKE RAZSTAVE L. 1909.

FOT. FR. VESEL

Delo in denar.

Povest. Spisal dr. Fr. Detela.

(Dalje.)

III.

Tako je prišel Kocjanov Janez iz Medgorja na Fužine o pravem času, ravno takrat, ko je najemala tvornica zaradi obilih naročil novih delavcev. Ravnatelj je sicer menil, da bi mu bil izučen rokodelec ljubši, vendar ni zavrnil Janeza, ki mu je nekako neodločen molil poselsko knjižico. Opominjal ga je, kako se mora pokoriti vsakemu nadzornikovemu ukazu, kako se držati tvorniškega reda, če noče, da ga zadene kazen, da se mu utrga plača, da se odpusti iz službe. Janez je prikimal in šel. Ko pa je stopil iz pisarne, ga je zajela, obrnila in potegnila s seboj množica delavcev, ki so hiteli iz tvornice, oblačili si gredoč suknje, prižigali pipe in neprijazno gledali fanta, ki je zašel mednje, dasi ni njih vrste. Slišal je pripomnje, da naj bi kmetje rajši pridneje obdelovali svojo zemljo, da ne bi bila živila tako draga, ne pa hodili v tvornice izgage in konkurence delat. Janez se je preril in stopil v kraj. Od druge strani so pričeblyale delavke, si zavezovale rute, pletle pričete nogavice in se zunaj dvorišča razprševale na vse strani ali pa se sčakavale z delavci, svojimi soprogi ali brati ali znanci.

Janez bi bil rad nagovoril kakšnega človeka in ga vprašal, kje da bi dobil stanovanje; toda ni si prav upal, ker je videl same neprijazne obraze. Oziral se je neodločen na desno in levo in premiš-

ljeval, kam naj se obrne, ko ga dojde prileten delavec. Janez ga pozdravi nekako boječe in nezaupljivo; ker pa je odzdravil mož prijazno in iskreno, se mu pridruži Janez in mu začne razkladati svoje težave.

„Jaz sem livar Jemec,“ je dejal mož, ki je bil zbudil s svojim odkritim, od ognja in saj zatemnelim obrazom v Janezovem srcu zopet zaupljivo samozavest, „livar v tvornici. Eno posteljo imam še v hiši. Če ti je prav, pojdi z menoj pogledat. Moj sin Jože je ključavničar v tvornici in Draga, moja hči, tudi delavka, tako da služimo trije, dokler nam Bog ljubo zdravje da. Žena pa gospodinji. Odkod pa si ti?“

Janez je pripovedoval, da hoče nekoliko poizkusiti, kako da se dela po svetu, in videti, če je tvorniško delo res tako težko in če bi se dalo kaj več prislužiti v tvornici nego na kmetih. Tako sta prišla po blatni stezi do preproste hišice, ki jo je obdajal od dveh strani par korakov širok zelnik in na spodnji strani vrtiček.

Livar je peljal fanta v hišo in mu pokazal spalnico z dvema posteljama; ena je za sina Jožeta in drugo dobi on, če hoče. Janez je prikimal in odložil prtljago.

Oh, kako je bilo vse tesno!

Toda kaj je hotel! Drugje morda še zatorej ni; in tukaj mu je ugajal vsaj gospodar.

„Kje pa je Jože?“ je vprašal mož v veži drobno ženico.

„Umiva se,“ je dejala ona in mu vzela suknjo, da bi jo iztrkala na vrtu.

„Kje pa Dragica?“

„Preoblači se.“

„Mladi svet,“ je pokimal livar Janezu. „Kadar prideta iz tvornice, se fant umiva kakor dimnikar, dekleta pa preoblači kakor za nedeljo. Čemu? Ali kazi delavca obleka, ki si jo je umazal pri delu?“

„Ej, Filip,“ je dejala žena, „dokler je voda poceni, tudi snaga ni draga.“

„Vidiš, tako je,“ se je nasmehnil Jemec Janezu in hvalil zaupno svoja otroka, kako da sta pridna in varčna, kako jima odtegne on vsak teden nekaj zaslužka, ki se naloži na obresti za hude čase in stara leta. „Kdo se pa more zanesti na svoje zdravje in kdo ve, kaj vse nas čaka! Da ne trpim ponočevanja in pijančevanja, to ti povem naprej, da se ne boš pritoževal zastran hišnega reda. Če ti ni všeč, si lahko prebereš; boljša je prva zamera ko zadnja. Vidiš, tukaj je Jože, bel kakor sneg in rdeč kakor kri.“

Janez se je zasmel, ker Jožetov dobrodušni obraz je bil v resnici rjav kakor usnje.

„Le sezita si v roke, ker sta zdaj tovariša!“ je dejala mati in fanta sta si povedala vsak svoje ime in Jože je omenil, da bi tudi Janez ne bil tako rdečih lic, če bi stal dannadan pri primažu, v dimu in sajah.

„Večerja na mizi!“ se je začul ženski glas iz sobe.

„Dragica kliče. Pojdiva!“ je dejal Jože in peljal tovariša v veliko sobo, kjer se je kadila skleda na pogrneni mizi.

Draga je preletela z očmi novega sostanovalca in nekako pomirjena pričela moliti. Potem so sedli, oče za mizo, poleg njega mati in hči, fanta nasproti.

Da je Draga Jožetova sestra, tega bi ne bilo treba praviti Janezu; iste poteze je kazal črnkasti obraz, samo finejše in milejše; iste rjave oči, samo resnejše in mirnejše, so se bile enkrat toliko zagledale, da jih je ujel Janez za trenutek.

Govoril je skoraj samo Jože, ki je povpraševal Janeza, če je že videl, kako da se vliva železo, in obetal, da mu razkaže o priliki vso tvornico, in kazal ponosno zadovoljnost, da je v službi takšnega podjetja.

„Jaz bom samo nakladal in razkladal vozove,“ je dejal Janez.

„Polagoma prideš drugam,“ je dejal oče, „če boš na svojem mestu priden in vesten. Na točnost se gleda posebno. Če količkaj zamudiš, se ti utrga plača in vsak opomin se ti zapiše sproti.“

„Da bi si le kaj prislužil človek!“ je menil Janez.

„Zaslužiti je lahko,“ je dejal oče; „prislužiti težje. Če zaslužiš na teden tudi dvesto kron, koliko si prislužiš, če jih porabiš tudi dvesto ali še več? Ne krajcarja. Če imaš pa kot hlapec na kmetih za celo leto dvesto kron in jih potrošiš samo sto, ti ostane sto kron prislužka. — Kdor dela, ta pač zasluži; prisluži pa samo tisti, ki je varčen.“

„Ampak kako naj si kdo kaj prihrani,“ je dejal Janez, „če zasluži komaj toliko, kolikor potrebuje!“

„Da, da, kolikor potrebuje! Ali veš, kaj vse potrebujejo ljudje? Nekateri misli, da potrebuje tobaka, drugi vina in žganja, tretji gosposke obleke in zopet drugi še kaj drugega, o čemer ni da bi govoril. S potrebami opravičujejo ti ljudje zapravljivost, in če bi imeli še več zaslužka, bi si vendar ne prihranili nič, ker jim rastejo potrebe še hitreje. Toda samcu ne zamerim jaz tolikanj. Kdor ima pa otroke in zapravlja, ta je pa po mojih mislih ubijalec. — Pred hišico našega soseda Smuka si videl kup otrok; lakota jim gleda iz oči in skoz raztrgano obleko; iz hiše vsako leto pogreb; oče pa pije. Ker hočejo živeti starši, umirajo otroci.“

Janez je pritrjeval natihem, ker se je spominjal žalostnih domačih razmer. — In vendar se mu je tožilo po domu, ker je bilo tukaj vse tako majhno, nizko in tesno. Kamor bi se iztegnil človek, bi se zadel. Hišica kakor igrača, in vrt bi preskočil. V sobi, v spalnici vsak kotiček porabljen; večerja odmerjena in odvagana, da bi še za berača ne ostalo, prav kakor v tvornici odločen čas za delo in za počitek. Postelja, ozka kakor krsta, ima komaj prostora v spalnici. Vse ozko, vse tesno. Nebo stesnjeno med gorami, dolina med hribi, voda med strmimi bregovi, hiše v soteski, ljudje med zidovjem. Oh, doma pa široko obzorje, prosto in odprto, široki travniki in ravno polje in povsod prostora za hiše in za ljudi! In koliko je časa za delo, za počitek, za življenje! Tukaj pa se vsem ljudem nekako mudi delat in počivat, živeti in umirati. Oh, in to se imenuje življenje, to prostost!

Takšne misli so odganjale spanje Janezu, ki je nejevoljen in zavisten poslušal, kako trdno spi tovariš v nič manj tesni postelji. V spominu so se mu vrstili ljubi domači kraji, zdaj v jasni, zdaj v temni luči, kakor da bi se zdaj bližali, zdaj oddaljevali. Če pa je odprl težke oči, so izginile v črni temi pod nizkim stropom vse pisane slike in enakomerni šum od tvornice se je rogal rahlim, mehkim, jokavim čuvstvom zapuščenosti in domotožja. Toda kaj mu pomagajo čuvstva, ko mu brani in prepoveduje ponos, da bi se vrnil ponižno domov, ko je odšel tako moško. Da, če bi ga poprosili domači, da naj se vrne, ali ga vsaj poklicali nazaj, ukazali

mu magari, to bi bilo drugače. Janezu se je zdelo, da bi se pokoril.

Komaj je lahko zadremal siromak, ga je že klical tovariš, da naj vstane. Pobit na duši in na telesu je izlezel Janez iz ležišča in po malem zajtrku so se napotili vsi štirje, fanta naprej, oče in hči za njima, proti tvornici, kamor so se zgrinjali delavci in delavke, resni, malobesedni, kakor v strahu pred nevidno silo, ki jih je zganjala skup. Na dvorišču tvornice se je razdelila množica. Ženske so se obrnile na eno stran, moški na drugo, in ločila se je gruča za gručo, livarji, kovači, ključavničarji, kaluparji.

„Fant, tukaj je tvoje delo,“ je zavpil nekak nadzornik na Janeza in pokazal velik kup premoga, da ga naloži na voz, ki je tekal po šinah od poslopja do poslopja. In Janez je zastavil lopato in delal in nakladal celo dopoldne, tih, sam, enakomerno, kakor je hrumelo enakomerno po tvornici, kakor je gnala brez prestanka bistra Peščata orjaško kolo, kolo pa kolesa in vretena in valje.

„Hitreje, hitreje!“ je zdramil čez nekaj časa paznik Janeza, ki so mu bile ušle misli v Medgorje.

Janezu so se zabliskale oči in srdito je zasadil lopato v premog, nakopičen kakor v zoprn spomin njegovih domačih razmer. Polagoma pa so se izgubljale kakor v polumraku puste misli in neprijetna čuvstva, dušo je prevzela nekaka topost in kakor samogibno so delale roke, dokler se ni oglasilo opoldne znamenje odmora.

„Pojdiva po Drago!“ je zaklical Jože, ki se je odpravljaj. Fanta sta se obrnila na levo in vstopila v delavnico, kjer je stalo po vrsti šestdeset in več delavk, ki so izbirale, zavijale in zabijale drobne tvorniške izdelke. Ženske so se ozrle in „Kaj pa hočeta vidva?“ je zavpilo pet, šest visokih in nizkih glasov in Jože je hitro zaprl vrata. Smeh in zabavljanje se je slišalo še skoz.

„Pravzaprav bi ne smele govoriti,“ je razlagal Jože, „ampak star stroj škriplje, če ga še tako mažeš, in kakor hitro se zasuče en jezik, se zavrtje tudi drugi. Ti ne veš, kako jih časi ozmerja nadzornik.“

Delavci, ki so stanovali blizu, so hiteli domov, drugim so nosile žene, matere, sestre ali otroci v loncih kosila. Tu in tam je sedela kar cela družinica skupaj in se pomenkovala, veselo in živahno, če je bil oče ali brat dobre volje, ali pa otožno in boječe.

„No, kako je v tvornici, Janez?“ je vprašala Draga in si iztrkavala gredoč prah iz obleke.

„Dobro,“ je legal Janez.

„Navaditi se mora človek,“ je modroval Jože. „Dokler ne znaš prav prijeti za delo, trpiš precej in se utrušiš hitro; ročnemu človeku je pa vse lahko.“

„Dobra volja olajša vsako delo,“ je pristavila sestra. „Delavec pa bi moral biti tem boljše volje, čim več je dela; zakaj tem večji je zaslužek.“

„Nekateri so tudi jako dobre volje,“ se je nasmejal Jože, „ker se jim zdi dobro znamenje, da je najel ravnatelj toliko novih delavcev. A je dobil tudi nekaj tičev, ki pojo čudne pesmi. Seveda, čim več je imel kdo gospodarjev, tem teže ga zadovoljiš, ker primerja vedno: tu je bilo tako, tam je bilo tako, in hoče posnemati po vseh loncih. Nekateri že sitnarijo med tovariši in hujskajo.“

Doma je čakalo kosilo in popoldne so šli zopet na delo, in kakršen prvi dan, takšen drugi in tretji. Janez je prikrival nejevoljo, ker je videl Jožeta in sestro in očeta tako mirne in dobrovoljne. Tudi ni bil nejevoljen zaradi dela, a neizpolnjene nade so mu težile srce. Čim bolj pa je ginilo z dnevi upanje, da ga pokličejo domov, tem manj je bolela prevara, in ko je prešel teden, se je bil mladenič že toliko privadil, da ga je močno pomirila prva plača. Pri večerji je bil vesel in zgovoren, kar je ugajalo vsej Jemčevi družini.

„Jeza in kletev ne olajša nobenega dela,“ je dejal livar. „Čim bolj te tišči čevelj, tem bolj moraš stopati nalahko. Lepo se mora ravnati s človekom, z živino in tudi s strojem. Če pretepaš otroka, ki ni zaslužil kazni, ga izpridiš, ravnotako kakor žival. Tudi stroju moraš lepo streči, da te bo rad poslušal.“

„Oče misli, da imajo stroji tudi svoje črne duše,“ je dejal Jože in pogledal Janeza.

„Naj jih imajo ali ne! Ampak vse drugač teče stroj dobrodušnemu človeku, ki ga vodi mirno, nego srditemu, ki ga suje in preklinja. Stroj se tudi srdi in ječi in stoka.“

„Če ni osnažen in namazan,“ je razlagal Jože.

„Tudi če je osnažen in namazan; in kadar ima dosti, seže po človeku. Že letos smo imeli več nesreč. Neki Furlan, Peter, je bil grozno hude jeze. Vse je hotel razbiti in razdejati, če mu ni bilo kaj prav. Veliki jermen je nekoliko mahedral krog vretena, kakor da bi se hotel sneti. Peter ga je popravljaj in klel zraven, klel, kakor znajo samo Lah. Jaz sem ga miril in pogovarjal, da naj pazi na svoje roke in na suknjo, ker jermen je renčal kakor razjarjen pes. Ali menita, da me je poslušal Peter? Kakor besen je skakal okrog in se zaletaval zdaj sem, zdaj tja, dokler ga ni zgrabil jermen, ga zavihtel kvišku in mu zlomil hrbtenice.“

„Stal je pač preblizu, morda še malo vinjen.“

„Peter ni pil in tudi stal ni preblizu, ampak jermen je segel predaleč. Kaj pa Podboj, ki se je ponesrečil pri smirkovem brusu? Ali je bilo temu vseč kakšno delo? Vedno je bil nezadovoljen, vedno se je jezil in zabavljaj. Ampak kje je ogenj brez

MARIJA POD KRIŽEM
(Šmarije pri Ljubljani)

M. C. MEDOVIČ

SMRT SV. JOŽEFA
(Šmarije pri Ljubljani)

M. C. MEDOVIĆ

vročine, kje tvornica brez dima in prahu! Vsako delo ima svojo lepo in svojo slabo stran. Če se ga poprimeš vesel, se ti pokaže na lice; če jezen, pa narobe. Če bi pa ljudje ne bili prisiljeni delati, bi pa svet razdrli; saj jih je že sedaj težko krotiti, ko jih delo toliko moti, da jim ne hodijo same nerodnosti na misel. Mlad človek brez dela in izpočit konj sta vedno nevarna, sebi in drugim. Ta Podboj ni imel nikjer obstanka in si je vedno prebiral in povsod godrnjal. Novo delo je seveda vedno težko; čim bolj se ga navadiš, tem bolj si ga olajšaš, ker opravi spretnost več ko moč.“

„Kako je bilo s Podbojem?“ je vprašal Janez, nekoliko nepotrpežljiv.

„Le počakaj! V tvornici, v tretjem oddelku, boš videl o priliki bruse, težke smirkove kolute. Ampak kako se ti vrte, vrte! Če se ti razleti tak kamen med vrtenjem, ti ubije tudi vola, ako ga zadene odlomek. Podboj je stal za brusom in klel in godrnjal, brus se je pa vrtel in vršel kakor sršen, ki se zaletava v obraz. Le brenči, prokleti brus, je dejal Podboj, in razleti se! — In res! Brus se razlomi, razbije obod in se razleti na vse strani. Drugega ni zadelo nobenega; Podboju je razbilo črepino. Zatorej pamet v eno roko, v drugo pa dobro voljo! In vsako delo pojde srečno izpod rok.“

„Ampak da ste ženske v tvornici tako hude,“ se je nasmejal Janez Dragici, „ne bi bil nikoli mislil. Kako sva tekla z Jožetom opoldne!“

„Hotele so naju raztrgati,“ je potrdil Jože, „z jeziki, ki jim teko hitreje in brenče huje ko vsi smirkovi koluti. Samo ne razlete se ne.“

„Kakšne reve bi pač bile me, če ne bi imele ostrih jezikov!“ se je smejala Draga.

Lepi jesenski dnevi so vzbudili v Janezovem srcu novo hrepenenje po domu. Kako prijetno je moralo biti delo v Medgorju! Za jasnim jutrom solnčen dan in po tihih večerih nebeški mir vso božjo noč! V tvornici ne čutiš nič, ali sije zunaj solnce, ali lije dež. Iste saje ti polne usta, isti dim oči, isti ropot ušesa. Kadar stopiš vun, ti pokaže solnčni sij, kako se živi v naravi, kako proti njej.

„Ni čuda, da ljudje na polju vriskajo in pojo, tukaj pa kolnejo,“ si je mislil Janez, ko je hitel v soboto zvečer ob rjavem obzidju tvornice vun iz vasi, vun iz družbe. Sam je hotel biti s svojo žalostjo in svojim hrepenenjem, kakor je ostal sam med ljudmi, odkar se je bila zaklenila za njim domača hiša. Sestra mu je bila pisala. Toda kaj mu je pisala! Same žalostne novice. Kako zapuščeni in osamljeni so doma — kakor da bi on ne bil! — Kako zastaja vse delo — seveda ob takšnem gospodarstvu — in kako bridko da pogrešajo njega — hinavci! Naročala mu je v svojem imenu, da naj ne

pozabi Boga, v očetovem pa, da naj pošlje kaj denarja. Drugega nič. — Ali je še kak človek tako nesrečen! Janez je začel premišljevat in se primerjati z drugimi delavci v tvornici, čim dalje pa je primerjal, tem bolj se mu je mirilo srce. Zakaj proti svojemu pričakovanju se je prepričeval polagoma, da se tovarišem ne godi pravzaprav nič bolje. Jemčevi imajo sicer hišico in lepo družinsko življenje. Kaj pa drugega! Isto delo dannadan in za razvedrilo pol ure pogovora zvečer in spanje ponoči. Čudil se je, da so tako mirni, tako zadovoljni videti ti ljudje, ki sta jim dom in tvornica ves svet. Noben hlapec na kmetih ne živi tako skromno, si je mislil Janez in ugibal, ali jih ne žene zgolj lakomnost, da si ne privoščijo nobenega veselja. Drugi delavci pozabljajo vsaj v gostilnici svojih nadlog, in tudi on, Janez, bi šel mednje, če bi vedel, da dobi pripravno družino; Jemčevi ne pogrešajo takšnega razvedrila nič.

Ko se je Janez, tako pomirjen, vračal počasi, sta ga došla dva tovariša in se mu pridružila. Izpraševala sta ga, odkod da je, koliko časa da že dela v tvornici, kako da se mu godi, in mu prigovarjala, da naj se ne odteguje družbi; da se morajo delavci oklepati drug drugega, si pomagati vzajemno in se zavedati svoje moči, ki je nepremagljiva, ako je složna. Mogočna reka razdere jez in preplavi polje; ako pa se razdeli, izgubi svojo moč in podjetniki si jo napeljejo na svoje mline, da jim melje rumeno žito.

„Ali ni to pametneje, da se melje rumeno žito, nego da se preplavlja zemlja?“ je dejal Janez, ki je le napol poslušal in bi se prav rad odkrižal nove družbe. Toda moža ga nista izpustila. Potrpežljivo sta popravljala nesporazumenje in pripovedovala, koliko bolje da se godi delavcem drugje, kjer imajo večje plače, dasi živila niso tako draga.

„Živila so še vse prepoceni v primeri s trdom, ki ga zahteva pridelovanje,“ je dejal Janez, da sta kar osupnila moža. Zdelo se jima je, da si Janez norca dela, da bi ju jezil, kar se mu ni smelo posrečiti. Zato sta se kakor sporazumno z njim zasmejala in razvijala svoje nazore, kako da bi se morale uvozu žita in živine odpreti vse meje, za prevoz po železnicah pa nastaviti nižane cene; potem bi se dalo živeti. Janez je ugovarjal. Obrtni izdelki naj bi se po njegovem mnenju izvažali in uvažali prosto, brez carine, kamor drago; ampak za žito in za živino bi on izvoz sicer dovolil, uvesti pa bi se ne smelo nobeno zrno in noben rep, dokler ne bi imel domač pridelek primerne cene, ki bi jo določili poljedelci in živinorejci. Potem bi se izplačevalo poljsko delo.

„Za gospodarje bi bilo to že dobro,“ se je smejal tovariš; „kaj pa bi imel delavec, hlapec? Ali bi bil kaj na boljšem? Ali ne bi bilo prav, da bi imel ta tudi svoj delež pri dobičku?“

„O prav; samo prevzeti bi moral tudi delež pri izgubi. Da bi pa izgubo nosil gospodar sam, dobiček pa delil s hlapcem, bi bilo vendar čudno.“ Delavca, ki bi bila rada poučila Janeza, sta ga vabila s seboj v krčmo.

„Nocoj ne,“ je dejal Janez, da sta čutila, da mu presedata.

„Pa jutri večer, k Dečmanu!“

„Pridem, pridem. Lahko noč!“ ju je odpravljaj Janez.

„Kmet je kmet,“ sta dejala moža, ko sta se bila oddalila. „Iz kmeta ne narediš nikoli poštenega delavca, ker kmeta je sama sebičnost.“

Janezu pa se je zdelo, da se je bil dobro odrezal, in toliko ga je bil raztresel pogovor, da se je vrnil boljše volje domov.

„Ob nedeljah hodiš v cerkev?“ ga je vprašal pri večerji Jemec.

„Kako pa!“

„No, prav, ker eni hodijo, drugi pa ne. Toda za druge meni nič mar; naša hiša pa hodi.“

Janezu se je storilo inako, ko je stal med tujimi ljudmi v tuji cerkvi, kjer mu ni ugajalo ne zvonjenje, ne petje tako kakor doma. Toda cerkev je bila polna. Še bolj pa popoldne krčme.

„Pojdiva na polič vina k Dečmanu!“ je dejal Janez tovarišu in ga spravil v zadrego. Jože namreč ni hodil v krčmo. „Plačal bom jaz,“ je bahal Janez, ko je videl, da se fant obotavlja.

„Saj ga pijeva lahko doma,“ je dejal Jože. „Pri Dečmanu nastane skoraj vsako nedeljo kak prepir in meni kar nič ne ugaja kričava družba.“

„Tudi meni ne; toda obljubil sem.“

„Komu pa?“ — In Janez je pripovedoval, kako sta ga vabila dva delavca, kako sta mu hotela navesti vsake sorte; toda nista zadela na pravega; on da je služil cesarja, preživel dve leti na Tirolskem in videl najbrž več sveta nego onadva oba skupaj; zato ju je tudi zavračal, kakor se spodobi.

„K Dečmanu pa grem, ker sem jima zagotovo obljubil.“

„Dobro. Pa pojdiva!“ je sklenil Jože, ker se je nadejal, da se bo tovariš hitro naveličal družbe. „Na nekaj pa te moram opomniti, Janez,“ je dejal gredeč. „V naših krčmah se shajajo vsake vrste ljudje in govore, kar ni vsakemu všeč. Najbolje je molčati in poslušati. Zakaj prepričal jih ne boš in ugovarjati se ne izplača, ker jim ne ustaviš besede nikoli. Ti jih poslušaj; misli si pa, kar hočeš! Kdor noče verjeti, temu se ne dá dopovedati; vsak pa verjame, kar mu je všeč. Nekateri pa zamerijo, če jim ne verjameš vsake besede, in kdor ni njih misli, tega imajo za sovražnika. Dandanes, ko se vse združuje, je svoja misel greh.“

„Ali veš, Jože, kaj ti jaz povem?“ je dejal Janez. „Če skrivajo pametni ljudje svoje misli, neumni pa kažejo, ali se ne vidijo potem same neumne?“

„Seveda,“ se je smejal Jože; „toda ni tako lahko ločiti pametnih od nespametnih, ko ima svoje vsak za pametne.“

Janez je zmignil z rameni. Da on, ki je obhodil toliko sveta, ne more biti neumen, to mu je bila dognana reč; po kakšni pravici pa da se imajo drugi za pametne, o tem ni hotel govoriti, da se ne bi zbesedil s prijateljem.

Tako je, ljubi Janez! Svoje misli imeti je laže nego jih zagovarjati, ko se ozira človek pred vsako besedo na toliko strani, da pride v popolno veljavo le, kdor je brezobziren.

Iz krčme se je razlegalo petje in poskočna godba. Prva soba je bila polna. Za mizami so sedeli delavci in delavke in pili in peli, se menili in smejali in gledali plesalce in plesalke, ki so se vrteli v dimu in prahu, žarečih oči in potnih obrazov. Plesalci so vriskali in bili z nogami, plesalke se nasmihale in spogledovale in pari se zadevali v vrtincu drug ob drugega, ob mize in stole in goste. Natarica se je vila s krožniki in steklenicami skoz metež, in kadar se je vračala, jo je ujel kak plesalec in zavrtel skoz gnečo. Mlada, cvetoča lica so drhtela pod temnimi, brkatimi obrazi in lahka svetla krila so se ovijala okoli črnih oblek, kakor da bi škrti vlačili angele v pekel.

Janez in Jože sta se prerinila v drugo sobo, kjer sta stali dve veliki mizi, tako polni gostov, da sta komaj dobila prostora. Okrog ene mize so sedeli mladi prešerni ljudje, ki so se šalili in peli in si napivali. Štefan vina je romal brez prestanka in gasil žejo, ki je tlela naprej. Naša dva fanta pa sta sedla k mirnejšim gostom, ki niso hodili samo zaradi pijače v krčmo. Imeli so med seboj priletnega delavca z veliko plešo nad rdečim obrazom, od katerega so viseli dolgi sršasti brki. Kratki vrat mu je ovijala rdeča, črnopikasta ruta z debelim vozlom. Daleč od sebe je držal mož novine, bral par stavkov, pogledal ostro s sivimi očmi po omizju in razlagal potem živahno, kar je bil bral, dodajal svoje pripombe, navajal zglede in mahal zdaj z eno, zdaj z drugo, zdaj z obema rokama, stisnil časi pest, pokazal figo, se zaničljivo zasmeljal ali se raztogotil in zagrozil. Za njim so se zaničljivo smejali ali grozili in stiskali pesti možje, ki so sedeli za isto mizo, pili počasi in pazili, da ne bi preslišali nobene besede.

„Kovač Brnot,“ je šepnil Jože. Janez je malomarno prikimal. „Prišel je iz Gradca.“

„Jaz sem bil na Tirolskem in sem videl kaj sveta; to veš ti,“ se je ponesel Janez, ki mu ni imponiral Brnot iz Gradca.

„A razume mnogo in govori še več,“ je nadaljeval tiho Jože; „in delavci ga poslušajo kakor pre-roka.“ Janez je pomilovalno zmignil z rameni, nejevoljen, da je zašel v dolgočasno družbo. Da bi vsaj sosednje omizje zopet kaj zapelo, si je mislil, da se ne bi vedno slišal ta Brnot iz Gradca! Neumevno se mu je zdelo, kako morejo pametni ljudje tako zvesto poslušati človeka, ki je bil samo v Gradcu; najbrž niso slutili, da je bil on na Tirolskem. Nekako užaljen je premišljeval Janez, ali naj bi se obrnil stran in pokazal očitno, da ga ne zanima ne Brnot, ne njegovi marnji, ali naj bi segel možu v oblastno besedo. Poslednje se mu je zdelo bolj moško in začel je poslušati.

Brnot je govoril o kapitalizmu, ki je vir vsega zla na svetu, in o kapitalistih, ki naj bi jih vse hudič vzela. Janez se je čudil, da tako malo razume o tem predmetu. Premalo je bil pozoren.

„Zemlja je last vseh ljudi,“ je nadaljeval mož. „Po kakšni pravici more kdo reči: to je moj svet, to moja last! Naj bi bili prvega lopova, ki se je drznil ograditi kak prostor in reči: to je moj svet, obesili na prvo drevo; potem bi mi potomci drugač živeli in ne stala bi si nasproti kot smrtna sovražnika kapital in delo. Vsi bi bili kapitalisti in vsi delavci, vsi bratje, vsi prosti, brez gospodarjev. In kjer ni gospodarjev, tam ni hlapcev. Imenitno bi živeli, ko bi bila skupna last vsa zemlja.“

„Kdo bi jo pa obdelaval!“ se je oglasil Janez, ki je prežal na priliko.

„Kdo obdelaval!“ se je zavzel Brnot in zavzeti so se ozrli v Janeza vsi gostje pri mizi.

„Da, da, kdo obdelaval,“ je poudarjal Janez in gledal zdaj enega, zdaj drugega. „Ali mislite, da ne vem, kaj je skupna last? Če imata dva kmeta skupno pot, je nobeden ne posiplje in na občinskem pašniku zrasede največ osata. Skupna last, da! Jaz vem, kaj je skupna last. Mene ne bo nihče učil, ker sem sam dosti izkusil, doma in po svetu. Na Tirolskem sem bil dve leti.“

„Da si bil na Tirolskem in da nisi še star štiri-deset let, to se ti pozna,“ je dejal Brnot in zbudil smeh, ki ga Janez ni razumel.

„Kdor dela,“ je poudarjal Janez, „hoče delati za sebe in za svojce.“

„Za koga torej delaš ti?“ je vprašal Brnot.

„Jaz? Menda vendar zase.“

„To se ti tako zdi. Ampak če zaslužiš ti s svojim delom deset kron, ne dobiš jih pa še pet ne, ali si delal res samo zase? In če se tako godi milijonom delavcev, ali delajo ti zase? Po tvojem dela vol, ki orje njivo, tudi zase; saj dobi sena in slame.“

„No, seveda,“ se je umikal Janez, „nekoliko dela delavec tudi za gospodarja, ki mu daje delo.

Če bi mu pa nihče ne dal dela, bi pa še zase ne mogel delati.“

„No, vidiš. Za kapital, za tuji kapital delamo delavci.“

„Če bi torej tujega kapitala ne bilo, bi še tega dela ne imeli.“

„Kaj pa! Ker je ta ljubi svet tako pravično uravnan, da jih dela tisoč, uživa pa eden. Če bi ne bilo zasebne lastnine, bi uživali vsi.“

„Ne delal pa nobeden.“

„O tudi vsi. Kdor ne dela, naj ne jé, bi veljalo za vse. Zdaj velja samo za delavce. A treba bo izpopolniti to pravilo, da se bo glasilo, da kdor dela, naj tudi jé. Lenuhe bi kmalu ugnali.“

„Torej nova tlaka.“

„Nič flake; vse človeštvo ena sama velika zadru-ga.“

„In delalo bi se kakor v hrvaški zadrugi, kjer pet junakov eno kravo pase.“

„Opravki bi se lepo razdelili. Kdor je močnejši, bi opravljal težja dela, šibkejši lažja.“

„Kako pa!“ se je smejal Janez. „Narobe. Kar nas je močnejših, bi sedeli po pisarnah, slabotnike bi pa gonili mlatiti in kositi.“

„Jerica, jaz plačam, za najudva,“ je dejal Jože natakariči, ko je videl, kako se jeze pivci na Janeza.

„Ta kmet je cel kapitalist,“ je sunil sosed tovariša s komolcem.

„Samo brez kapitala,“ se je rogal Brnot.

„Toliko še zmeraj kolikor vas kdo,“ se je pridušil Janez in udaril ob mizo. Moške besede pa je prekričalo glasno petje sosednjega omizja:

Če rdeč demokrat ali črn sem tič,
tič,
ne briga ne mojstra, ne mojstrovke nič,
nič,
hedidl hompa, hompa, hompa.

Veseli pevci so tolkli po taktu s komolci in pestmi ob mizo kakor kladiva in kladivca v fužini; Janez pa jih je gledal grdo, ker so bili izkazili učinek njegovih besed. Jože ga je miril, brez posebnega uspeha; zakaj Janezu ni šlo v glavo, da ne bi on, ki je bil po svetu, na Tirolskem, več vedel o vseh rečeh nego kdorsibodi teh ljudi, ki znajo pod milim Bogom samo eno delo, samo eno delo in še tega samo vsak svojo četrtino.

„Pojdiva, pojdiva!“ je prigovarjal Jože, ki se je kesal, da je zašel v krčmo. Nerad in z godrnjanjem se je vzdignil naposled Janez, se potrkal na prsi in pristavil, da kar na svetu živi, vse kmet preživi.

„Ampak prej mu mora,“ je dodal Brnot mirno, „kovač narediti orodje in kovaču rudar in plavžar pribaviti železa. Ali si kidal gnoj doma z golimi rokami?“

„Doma ne, ampak tukaj-le ga bom, če stopiš sem,“ je kričal Janez, ko ga je vlekkel Jože iz so-parnega vzduha skoz gnečo plesalcev in plesalk pod vedro nebo. Zunaj je rohnel fant svojo pot naprej, kakor hrušči še v oblakih, ko je že odgrmelo. Ni-kakor ni hotel verjeti Jožetu, da sta bila v kakšni nevarnosti.

„Vragi črni! kako so zabavljali čez tvornico, čez uradnike, čez ravnatelja! Zakaj pa ne gredo proč, iz službe, ki jim ni všeč? Saj jih ne sili nihče v tvornico; in na uradnike in ravnatelja niso navezani. Na kmetih bi dobili dela dosti. Ali meniš, da bi jim bilo tam všeč? Druge ljudi kličejo na delo: sami se ga pa boje in zabavljajo. Če bi vedel ravnatelj, kako zabavljajo, bi jih zapodil vse.“

Tako se je hudoval Janez, ki ni vedel, da se bo ravno tisti delavec, ki je najsrditeje pritrjeval Brnotu, prikradel takoj drugega dne h gospodu ravnatelju in mu sladko in priliznjeno sporočil, kako da je hujskal Brnot, kaj da so govorili drugi, kdo vse je zabavljaj, in da bo ravnatelj stisnil poštenjaku roko in nekaj v roko; zapodil pa da ne bo zaradi tega nobenega delavca.

„Zabava, da se Bogu smili!“ je razsodil Janez, ki ni vedel, da je družčina le tedaj prijetna in zabavna, če so družabniki v glavnih stvareh istega, v postranskih različnega mišljenja. Janez pa se je čutil v vsem mišljenju tujca med tujci.

Doma ga je čakalo pismo iz Medgorja. Janez je bral napis, zardel nekoliko, ker je zaslutil, odkod da je, in vteknil pismo v žep. Za branje se mu ni mudilo.

Ko pa je izvedel Jemec, kako se je godilo fantoma v krčmi, ni bil nič nejevoljen. Nadejal se je, da bo ta izkušnja izmodrila Janeza.

„Dandanes je družba uniformirana,“ je dejal, „kakor bojniki v vojni. Kdor strelja brez uniforme, tega ustrelje kot razbojnika.“

Jože je menil, da je Janez dobro odgovarjal vsem skupaj; Janezu pa se je dozdevalo, da bi bil lahko bolje. Toda kaj, ko padejo človeku dobre misli vedno prepozno v glavo!

Drugega dne je odprl Janez pismo, ne hlastno in brez nepotrpežljivosti, pač pa na samem. Res mu je bila pisala Meta in opisovala, kaj da delajo pri Kocjanu, kaj pri Kosu, kaj da je novega v Medgorju in kako grozno da je njej dolgčas. Živo ga je vabila, da naj se vrne, ker njeno srce teži bridka misel, da je morda ona zakrivila, da je šel Janez od doma. Pristrčno da ga pozdravlja, za spomin pa mu pošilja blagoslovljeno podobico z božje poti ter ga prosi še enkrat, kakor se le more prositi, da naj se vrne domov ali vsaj piše, kako da se mu godi.

„Kako je sitna!“ si je mislil Janez, ko je vtikal podobico v žep, pismo pa mečkal. „Domov naj se vrnem! Da me zopet zapode in da izgubim potem dom in službo! Kako se mi godi? Bolje ko doma.“

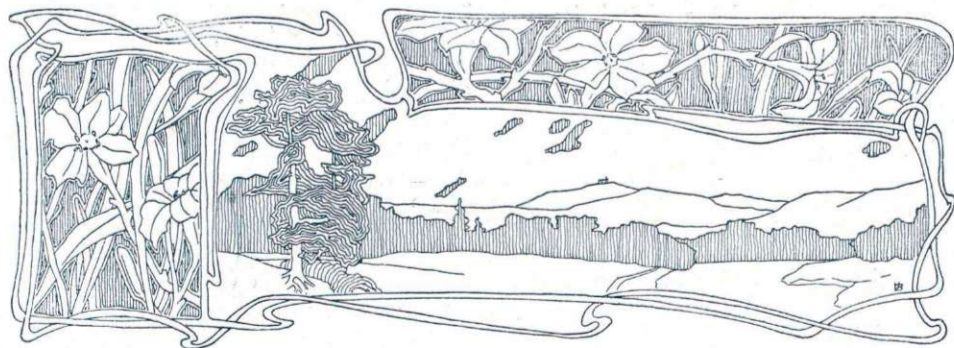
Pismo ni doseglo svojega namena. Janez je sklenil še trdneje, da se ne vrne domov, in sklenil hkrati, da ne odpiše Meti. Čemu? Če piše, bo ona zopet odgovorila. Tako se bo morda vsaj naveličala.

Tako so Janeza navajale domače razmere, da ni tolikanj čutil tujih neprijetnosti. Čez nekaj tednov se že niti ozrl ni, če je pogledalo solnce kakor v ječo skoz kakšno lino temnega zidovja, in še v krčmo ga ni vleklo več. Saj niso znali ceniti tovariši njegovih vrlin. Sami so si domišljevali, da vedo več nego on. Zato je ostajal in pomagal Janez v prostem času rajši doma ali pa se je izprehajal z domačimi po okolici, kar je bilo tem prijetneje, ker ni stalo nič. Janez je namreč začel spravljati krajcarje.

„No, ali ni lažje delo v ponedeljek, če se ne pije v nedeljo?“ se mu je smejal Jemec. „Poštenemu življenju se je treba samo privaditi; potlej dela človeku veselje in postane navsezadnje potreba. Zdravje, pamet in dobra volja je na tem svetu najboljša. Skrbi so pa nepotrebne, ker nam nič ne pomagajo, in ker tako Bog za nas skrbi, če smo količkaj vredni. Bogatin brez vere ima vsaj na tem svetu nekaj dobrega; kaj pa siromak brez vere, ki nima ne tukaj nič, ne tam nič! Takega bedaka umej, kdor moreš?“

Fantoma se je zdelo, da ima oče prav, dasi ju niso posebno zabavale njegove besede; verjela pa sta mu lahko, ker je živel sam po svojih pravilih.

(Dalje.)

Drobljanci.

Zložil Anton Medved.

25.

Izklesal soho, zložil si poem.
Od kritike pohvaljen, blagoslovljen,
zdaj rogaj se prozaičnim ljudem,
ne išči službe, živi kot bohem!
Pri nas ti ovsenjak je zagotovljen.

26.

Komur so bogovi dali
lepo lice in postavo,
ljud na njem brez misli hvali
tudi dušo, tudi glavo. —
Za lupino se ne meni,
ali trdo ali mehko,
jedro le visoko ceni,
če je zdravo, in ne plehko!

27.

Človek, kaj je kritika? Izjava
enega posamnega človeka.
V čem, zakaj in koliko je prava,
svet o tem se dalje ne prereka.
Semper haeret aliquid. Veljava
zagotovljena je vsaki neka,
naj izvira že od Trseglava
ali Pajka, boža ali seka.

28.

Govori vedno, kakor misliš,
najmanjše varuj se laži!

Samó — potem poslušaj nauk:
ne hodi dosti med ljudi!
Sicer boš kmalu čul začuden,
da si surov in neuljuden.

29.

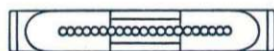
Če pišeš ženski, ljubček moj,
in hočeš, da se pismo varno spravi,
na koncu prošnjo ji samó dostavi,
da pismo naj raztrga koj!

30.

Kaj se ne sliši nikdar?
Da bi lakomni krčmar
naravno vino točil;
da bi grob bogatinov
s solzami dedič močil;
da iz nesrečne ljubezni
berač bi v vodo skočil.

31.

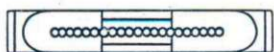
„Povest resnična“ mikaven naslov!
A kaj je komu mari sama snov!
Brez suhih dejstev, ki kronist jih hoče,
resničnost pogodi pero umetno.
Kar res je, vselej je mogoče,
a kar mogoče, vselej ni verjetno.

Moje čuvstvo.

Zložil Anton Medved.

Marsikomu bi za marsikaj
z jasno pesmijo srce ogrel,
mogel bi in hotel, ko bi — smel.
Moje čuvstvo je kot silen val,
ki vzkipi in svetlo se zapeni,
ki bi splaval rad v neskončno dalj,
a se razprši ob skalni steni . . .

Komisarjeva hči.

Zgodovinska povest. — Spisala Lea Fatur.

I.

Reška dolina stoče v pišu jesenskega viharja. Drevje po brdih se zvija, se stresa pod jezno ploho. Reka narašča, valovi, se izliva na protje ob bregu, prestopa jezove, podira, odnaša. Divja tožba vrši v zraku. Kot da preveva naravo obupna bol, kot da plače nebo nad bedno zemljo. Uboge vasice po brdih! Kamenite hiše so se ukočile pod slamnato streho. Kot da se boje ošabnega gradu na holmcu, kot da se boje viharne noči, ki se spušča tako naglo na brda. Zdaj vstaja ples duhov, zdaj vrši po zraku divji lov. Črni psi, veliki kot teleta, velikanske mačke, konji z ognjeno sapo se pode zdaj po hosti. Tuli in stoče pod oknom. Vrzi, gospodinja, pest pšenice žalostni prosilki, zagneti na ognjišču, da prepodi plamen zle moči, da bodri in vabi blodečega potnika. — Črna, grozna noč zavija brda in dol. Pa skoz viхро in strah se vajo plameni po brdih, sijejo visoka grajska okna, se sveti luč v mlinu pod gradom. Se sveti v hiši, trepeče po brvi, ob jez, na žagi. Šumi, narašča Reka. Stari Mihčev ata se ne boji njenega bučanja. Na visoki brvi stoji nad penečo vodo in daje hlapcem povelja. Besneča voda prinaša izrvana drevesa, plasti zemlje, kupe dračja. To se zaleta v podstavo brvi, se zaganja v jez, kvari žago in mlin. „Sem, Jaka, hoj! Skoči, Jure, da bi te strela! Daj, Janez, daj, odmaši! Zajezite tu — odprite tam! Maklavini! Samotorji! Kilavci!“

Tako prepiska tenki glas starega moža žvižg viharja. Hlače zavihane čez kolena, rokalski, razoglati, skačejo hlapci po jez, se prijemajo za podnos brvi, da jih ne izpodnese voda. Mladi gospodar se upira pišu, hodi okrog mlinskih zavor, se ozira plaho na očeta. Zdaj zdaj odnese voda brv in trmastega starega, ki se upira moči elementov, ki bi pokazal rad tudi vodi, da je stari Mihec še vedno gospodar, da je trden v kljub svojim letom, pogumnejši kot sin in vsa ta mladina... Glej ga osemdesetletnega možakarja, kako stoji na brvi! Burja mu je odpihala klobuk, pošastno stoje sivi dolgi lasje zdaj pokonci, zdaj delajo kolobarje okrog glave. Dolg, koščat se zdi oče v noči na brvi, še enkrat tako velik. V levici drži visoko svetilnico, z desnico maha, kaže... Oblastnež! Modrijan! Zapoveduje, vse ve, a vode vendar ne ustavi... In tak je Grga! Po dedu se je vrgel. Ustavljati je hotel

francosko povodenj — noče sprejemati milosti francoskega cesarja...

„Strela... Ata! Ata!“

Pribobnelo je, pridrvelo... Voda odzgoraj, voda odzdolaj! Črna tmina okrog, luč iz hiše mečejo slabe žarke na hiteče valove... Pidrvelo je, se zagnalo v jez, ob brv. Zmajala se je podstava, streslo se je žlebovje, mlinska kolesa so zastokala, zaškripala je žaga. To je pozdrav kamenitih gora, pozdrav jezne Bistrice, ki zapušča svoj skrivnostni dom. Iz hiše pritečejo preplašene ženske, iz mlina hite oni, ki so bili prinesli mlet. „Jezus Marija! Ata! Ata! Fantje, vun! Pomagaj, sv. Florijan! Reši nas vode in ognja!“

V šumenje vode kličejo različni glasovi. Vse prekliče svež deklinški glas, beli rokavi mahajo skoz tmino. Rezika Mihčeva hiti k brvi, hoče podpreti deda. „Beži, beži,“ jo odpravlja ded in gleda čemerno na brv, ki se maje, pregiblje, pada... O, težko je takemu gospodarju kot je stari Mihec, gledati razdiranje svojega dela. Mokri kot miši, s klicem „Hvala Bogu!“ pomagajo hlapci drug drugemu iz vode, gledajo, kako razdira voda brv, kako odnaša kamenje in protje, se stresajo: „O sv. Florijan! Vsi kraški hudobci so zlezli nocoj iz svojih jam. Za las je manjkalo, ata, samo za las!... Nič ne glejte, kar je, to je! Bog je dal in vzel.“

„Strela!“ se jezi mladi gospodar in si seže v brado. „Toliko dela in škode... Še odnese nas vse vkup.“ Stari pa se huduje: „Šleve zanikarne! Odnese! Kaj se otresate kakor mokre kokoši! Piškavci! Ne vidite sodov, ki plavajo po Reki? Polovili bi jih, obvarovali bližnjega škode, pa se tresete samo za svojo kožo. Da ni Grga tu, ne Toneta! Glejte Reziko, več korajže ima kot vi vsi! Odnese nas, praviš, Janez, pa stojiš in gledaš! Najhujše je že minulo. Nagel tok neha kmalu.“

„Ata, mokri ste. Bežite gor, da se preoblečete,“ prosi Rezika deda. — „Kaj misliš, da sem res stár,“ se otrese mož. „Bežite, ženske, gor — prižgite luč pred Marijo in molite. Mlada naj skuha vina in dekla naj nam ga prinese v mlin. Dosti medu in dosti žbic naj dene vanj, da se segrejejo fantje.“

V Mihčevem mlinu je nizko ognjišče, kjer se grejejo mlinarji in oni, ki so prišli po moko, kamor prisedajo radi domači hlapci in prihajajo drugi k njim v vas. Lepo se govori ob klopotanju kamnov,

lepo diši v mlinu po žitu in moki, lepo stoji tam vrsta mehov in mešičev. Od jeza prihaja prijeten šum, od žage resk in škripanje, iz hiše se sliši brenkanje berača Jožina, petje gospodinje, domačih deklet in dekel. Iz mlina jim odgovarja mladi, zali mlinar.

Nocoj pa molči žaga in petje. Berač modruje za ognjem z Mihčevimi, mlinski hlapec Šimen si popravlja kapo z dolgim čopom, se ozira nestrpnost v vrata. In volar sune pilarja: „Vemo, zakaj se postavljaš tako, Šimenula . . . Zal fant si in večkrat se gode čudne reči. Toda za gospodarjevo Reziko si obrišeš usta; ko bi vedel stari Mihec, kam merijo tvoji pogledi, te brcne iz hiše. Oj Šimenula! Reziko dobiš takrat, kadar bo šlo stročje v klas . . . Za Reziko gleda tisti gospod v gradu, ki piše komisarju vse listine. Pa tudi on si obriše usta. Mihec, mož stare korenine, ne da hčere ne škricu ne beraškemu hlapcu. Najmanj pa francoskemu brezverniku, neljudniku. Rajši bi videli Mihčevi Reziko mrtvo, rajši da odnese voda vso Mihčevino.“ Rezika, seveda. Šimen je zal fant, učila ga je brati, dokler ni prepovedal tega stari ata. In gospod v gradu je tudi zal fant, čeravno je Francoz in škric in čeravno ne zna po naše. To bi klel naš Grga!

Mlinska kolesa zastočejo pod besnim navalom vode. Kamni se tresejo, oblak moke gre po mlinu. Možje se prekrizajo, vzklikajo: „Sveto, sladko ime Jezusovo! Sv. Florijan!“ Beraču Jožinu zamre beseda na ustih, Žlehtnik, slaboumna Zagorščica, ki je prinesla svoj mešiček v mlin, stisne debelega mlinskega mačka k sebi, izbuli oči, našobi usta. Njen grdi obraz, ki izraža topost in zlobo, postane tak, da se nasmeji prevzetni Šimen: „Ala, Žlehtnik, lepa si! Da te vidi Urban, kar ponori zate.“ Oči slabounnice pozelenene, mala kepa se stresa silne togote in pograbi goreče poleno. Pa nima nikogar udariti, že so skočili vsi vun — in voda buči tako grozno, preplašene tekajo miši po mlinu . . . Zdaj zdaj butne voda v mlin, odnese vse! „Tiger, tiger moj!“ Jezno sikne pisani maček, dvigne taco in skoči za mišjo. — Ko se vrnejo možje, so blede in še bolj mokri. Brv se je odtrgala — pri mlinu in žagi bo dosti škode. Mladi gospodar požira jezo, stari gleda trudno v plamen. Doživel je mnogo tega! Hlapci vedo, da jima ni ljubo, če govorijo o škodi. Izžemajo si rokave in hlačnike, mečejo na ogenj in dražijo bebasto revo. „Ali te je pobožal Urban?“ jo vpraša Šimen, ko vidi, da si briše krvavo lice; „hudega ljubčka imaš, Žlehtnik, vsak dan se bosta tepla.“

Kot sršen se zakadi ženska vanj. „Mir!“ zapove stari ata in dvigne pogled. „Pustite že vendar siroto,“ se oglasi Rezika in Šimen zardi. „Sram naj

te bode, Šimen, bolj prismojen si kot ona. Tebi je pa tudi prav, šema šemasta. Držala bi se gori pri ženskah. Kaj pa ti, Jožina? Gledaš kot lačen vol seno. Tudi zate bo, ne boj se. Sem, Mina!“

Oblastne hoje in kretnje stopi mlinarjeva hči k ognjišču. Velika dekla postavi lonec kuhanega vina pred starega, hlapček Lipe poda mlademu hleb rženega kruha, mala Anka priskoči z lesenimi kozarci. „Jezus, Marija!“ vije dekla roke, „če nas le ne odnese! Bežimo v hrib!“

„Beži, beži!“ jo pogleda Rezika z rjavimi očmi. Šimen si popravlja kapo, berač mežika. Da, Rezika, to je dekle! Pri sebi je, kot se spodobi mlinarjevi hčeri, suhe bledice ne sodijo v tako hišo. Obraz ima kot zrela jagoda, glava ji komaj nosi težo kostanjevih las. Roke ima kot dva stebra. Baržunasti modrček, pisano krilce, izšiti beli pripas, kako se ji poda vse to! Pa črni koraldež, katerega potegne včasih v usta . . . Ubogi Šimen! — Stari gospodar naliva in podaja po starosti dišeče vino. „Na tvoje zdravje, Rezika!“ cmaklja berač in si gladi telovnik. „Bog ti daj najlepšega fanta! To je božja kapljica, ta poživi! hej! ko bi k nam plavalo vino — samo vino — kuhano in nekuhan, ne bi se ga branili in bali, kaj, boter?“

„Malo preveč bi ga bilo, Jožina.“

„Pa če se že moramo utopiti, rajši bi požiral vino kot tisto kalno, umazano vodo. Brrr! Boter! Še enega! Bog vam povrni. Na zdravje, gospoda!“

„Bog te živi, Jožina! Tebe in tvojo malho! Utopiš se v vinu ali v vodi, škoda te ne bo, večna goba.“

„Kaj!“ miga berač z debelimi obrvi in potegne kljukasti nos navzgor. „Kdo vam bo nosil pošte od deklet, od vojske, kdo vam bo razlagal sanje, sestavljal številke? Kdo vas bo učil zlati očenaš, nekdanje pesmi in pravljice? Kdo vam bo godel na škant — in kdo vam prinese novic od ljubega starega cesarja?“

Tiše je izrekel berač zadnje besede in si odpel rdeči telovnik, segel pod ramo, kot da hoče pokazati nekaj — pa pogleda okrog in prinese roko prazno nazaj. „Oj Jožina! Kaj je škant brez basa in klarneta! Kar imaš pod ramo, pa vemo . . . U pa i, vmes pa š . . . In cesar te pozdravlja. Za ministra bi te rad imel.“

Zunaj buči vihra, znotraj smeh. Družina draži po svoji navadi berača, gospodarja poslušata in ne poslušata, lepa Rezika si greje roke ob plamenu, se ne nasmeji, Mina pogovarja jeznega berača. V tem vstopi naglo postavna ženska. Prijazno podolgasto lice ji objemljejo gladki črni lasje, rob bele avbice. Črno krilo in jopica sta bolj meščanskega kot kmetškega kroja, bel pripas je obrobljen s čipkami,

zavezan v široko pentljo. Na srebrnem sklepancu vise ob verižici škarjice, nožek, ključi. — Gospodinja! Naglo se pomikajo po klopeh... Za njo hite mala dekla, svinjska dekla in kuhinjska. Cel koš žensk!

„Kaj si pribežala k nam, Anka?“ pozdravi stari ata. „Tukaj ni za ženske — zakaj ne molite?“ se jezi navidezno mladi pa pogleda ljubeče ženo, ko sede k njemu, pogleda mlajšo, starejšo hčerko. Oni dve in dva sina. Samo to mu je ostalo od osmih otrok. Od sinov pravzaprav samo Tone, ki se šola v Gradcu. Kajti starejši sin Grga — Bog ve, kod hodi... In če je oblak na belem ženinem licu, na cvetočem hčerkinem, na nagubanem očetovem, ni kriva tega toliko nocojšnja nevihta in škoda, kolikor misel, da je mogoče zdaj Grga v pišu viharja in da ne najde zavetja, strehe, da je odrezan od dragega doma — dokler...

„Molili smo, molili,“ reče z mirnim glasom gospodinja in si potegne z belo roko preko čela. „Ali kako buči in tuli gori! Dež žeglja po oknih, burja jih stresa. Kljuge ropočejo... Menim, da trka in prosi popotnik... Pa sem pritekla k tebi, Janez.“

„Če je ženo strah, je mož ‚moj ljubi Janez‘,“ zagode berač, „drugokrat pa je ‚Janez trdolin, skopuh‘“...

„Molči, berač!“ se zadere mladi in ustavi s pogledom družinin smeh. Kaj, tak se bo utikal vanj! Berač v najbolj premožnega gospodarja ob vodi! — Jožina zardi, se vgrizne v jezik. Berač je. Vanj se sme zaletavati družina. Pa ne boli ga njeno draženje toliko kot prezir bogatega kmeta. Družina ga draži le, da si krati čas, spoštuje pa vendar njegove svete in besede. — Pa treba je napeljati pogovor drugam in gospodar pozabi beračeve predrznosti.

„Berač, kajpada,“ se nasmeji Jožina in pokaže špičaste redke zobe, skozi katere beže tako rade laži. „Še trgali se boste za mojo malho, vem za marsikateri zaklad. Pa ni še dozorel cvet praproti — ključa še ni. Pred smrtjo obogatim. Glejte, da ne zatajite denarja pred komisarjem, sicer vas pomeče v grajski stolp, kjer so še priklenjeni kostnjaki.“

„Hudič nesi komisarja in vse te pijavke iz dežele,“ zarobanti polglasno stari ata. „Samo svojo malho si polnijo taki ljudje. Tako v Italiji, kot pri nas, kot drugod. Roparji! Še sivega starčka papeža so oropali!... Verujte mi — zadene jih božja kazen. Svoboda, mir, enakost, so trobili, ko so prihajali v deželo. Medenih ust so prigovarjali, da hočejo Kranjcem dobro — v Novem mestu pa so pobili več kot tristo kmetov, ki so se potegovali za svojo svobodo. Nič več tlačanstva! Zdaj nas tlačijo francoske naredbe huje nego graščinske, zdaj nam je odmerjen vsak korak, preštet denar, pretehtane besede. Ne-

nasitni Napoleon ne konča starih vojsk in pričinja nove. Kako mirno je bilo življenje po teh krajih, dokler ni vznemiril sveta Francoz, ki brca na vse strani kot objesten konj. Dajali in zlagali smo radi za vojsko zoper njega, radi so šli naši fantje, ko sta klicala princa Ivan in Karel. Kaj je trpela Kranjska vsled vojne naklade! Pa rada bi pretrpela, da se le reši še enkrat francoske nerode, ki naklada kravi sedlo, vernemu Kranjcu brezbožne postave.“

Stari ata umolkne in gleda v plamen, kolena razširjena, noge na zaglavniku, roke sklenjene. Družina gleda molče vanj, čaka, da pove modri mož še kaj. Mnogo ve in mnogo je videl stari Mihec. Šolan je, po nemško jo vreže z graščinsko gospodo, biriči in valpet se mu odkrivajo. Prejšnji graščinski oskrbnik je prihajal celo v vas k Mihčevim, bil je boter Grgu in Tonetu. Tudi župnik prihaja rad in za Velikonoč blagoslovijo pirhe pri Mihčevih. Francoski komisar pa se izogiblje mlinu. Ve gotovo, da je Grga v vojski zoper Francoza, ve, da se šola Tone v Gradcu, ker ne zaupa Mihec francoskim šolam v Ljubljani. Tam ne uče več nemškega, pomislite! In komisar je vzel Mihcu županstvo nad vasjo Kilovče!... Takemu možu, taki hiši, od katere ne gre berač brez treh darov! Taki hiši, ki ima knjigo od Antikrista, Kolomonov žegen, Kristovo trpljenje in še dosti drugih beril, evangelijev. Iz Ljubljane prihaja pola, na kateri je zapisano, kaj se godi v Parizu, na Dunaju in drugod po svetu. Dosti se izve, dosti dobi pri Mihčevih. Od samih božjih lonov se jim polni kašča. Tle francoski žandarji pa stikajo zmeraj nekaj okrog te poštene hiše. Da bi jih pozobal vrag! Pa se že še zmenimo!

„Še pomnim,“ se oglasi rahlo gospodinja, „kako smo se ustrašili, ko smo dobili prve vesti o strahotah na Francoskem. To smo sklepali roke! Doprinesli so hudobijo vseh hudobij — umorili lastnega kralja, nedolžno kraljico, hčerko naše svetle cesarice Marije Terezije, naj ji sveti večna luč! Kristus, moj Bog! In vso gospodo! Kaj bo? so dejali cesarji, če pride taka hudobija in pregreha preko meja. In zagnali so hud vojskin krik... Pa Bog nas tepe... Zmagal je brezbožnik...“

Mihčevka sklone glavo. Solze, ne prve, ne zadnje, padajo na črno jopo. Njen žalostni, od belih čipk obrobljeni obraz ima nekaj svetniškega v sebi. Sožalno gledajo vsi na mater, ki je žrtvovala svoje najljubše v borbi dežele s Francozom. Mož ji pogladi sočutno roko, mala Anka jo objame. Globoko pregovori Rezika: „Mama — saj pride!“

„Pride,“ se vzravna nakrat berač, oči mu zaplamene. „Ste videli luči po brdih? Tam sede okrog ognja naši Barkini, kolnejo Francoza, čakajo junaka. Potrpite! Še živi ravanjski gospod, grof Hohenwart,

še ozdravi Lazarič, še se oglasi poganiški gospod baron Langer, še prijezdi grof Orsič, prihiti du Monte. Še pride Grga! In po svetu snujejo zveze zoper nemirnega Napoljona, Bog nas ga varuj! Stari cesar pa ni pozabil svojih Kranjcev — preko meja prihajajo poročila. Naj se le zvera Antikrist — naj nam pošilja svoje poglavarje in postave. Šli bodo. Z novim letom — se sliši — da dobimo novo pratiko. To bo vihar, hujši kot nocojšnji! Samo štiri praznike bomo imeli! Procesije že tako ne smejo hoditi... Pa ni zapuščena presveta Trojica, ne Marija v Logu. Iz Ljubljane in z Gorenjskega so začeli hoditi na Brezje. Bog bo poslal prekucuhom, brezvercem pogin. Poslušajte: župan bo poročal...“

„Kaj, tisti pivški gozdar? Kdo mu je dal blagoslove? Žena, kadar je pijan, in komisar, kadar naredi kaj narobe. Ne, to ni mogoče pa ni, Jožina — tebi je šlo vino v glavo,“ se jezi dekla Trina.

„Žal, da bo tako!“ pritrди gospodar.

„Pa počakamo s poroko, dokler ne odidejo Francozi,“ odloči Rezika.

„Hm, počakamo,“ hiti Mina, velika dekla, in gleda volarja, „kdo bo čakal tako dolgo? Morda ostanejo vedno tu.“

„Molči, jezik neumni,“ reče berač. „Pravim ti, da dočakaš. Hudič jih bo vzela, preden se omoži Žlehtnik.“

Pes zunaj zacvili, zalaja, stresa verigo. Berač se pomakne h gospodarju. Kaj, če ga sliši in ovadi kdo? Saj dobi nagrado za vsako ovadbo. Domač človek te sicer ne izda — toda s Francozi je prišlo marsikaj v deželo... „Skoči, Lipe, sinko moj, skoči in poglej vun, saj vidim, da je vse druge strah. Junaki pa ste!“

Hlapček odpre oprezno vrata. V tmuni se ziblje stara lipa in stoče. Posveti — nikogar ni. Po brdih se vidijo lučce, s holma gleda s svetlimi okni grad. „Kdo bi tudi hodil v taki noči okrog? Mehkužni duanirji¹, naše burje nevajeni orožniki ostajajo doma.“

„Mlad si, fantek,“ se smeji berač. „V taki noči se ustavi brod pod Kastvo, v taki noči hite Čiči preko Učke, naši fantje do Jelšan, v taki noči se prenaša prepovedano angleško blago. V gradu pa je svetlo, ker imajo goste. Danes predpoldan so prijezdili postojnski intendant in njegov pisar, pa tisti črni mršavi Callot, ki sili ves svet k cepljenju koz. Oficir dasemte² mu pravijo.“

„Haha! Kot da bi ne dal Bog boleznii!“

Mihčevka pokima: „Močno jezdarijo in se vozarijo na Prem. Vleče jih lepa komisarjeva hčerka, ki ima lice kot petnajstleten otrok. Taka je kot jutra-

nja rosa. In pobožna v cerkvi! Pa tudi gospa. Toda ona se zavija tako, da ji ni videti obraza.“

„Ah, kaj je neki na grajski gospodični!“ se oglasi zaničljivo Šimen. „Saj je ni nič čez pas. In kakšno nekrščansko ime ima!“

„Mabelle,“ se smeji Rezika. „In lepa je! Oči ima kot vijolice na otoku, laske kot čisto zlato in taka mehka ličeca...“

„Kot angelci božji je,“ razsodi Jožina. „V nedeljo sem se preril do nje in jo poprosil božjega daru. Nasmejala se je tako ljubo — no, angelček! Škoda, da pojde s Francozi tudi ona.“

„Pa bi jo vzela, Jožina,“ mu zabrusi Žlehtnik.

„Ti pa Šimna! — Ali lepo je v gradu pri komisarjevih, mi je pravila Jerandovka, ki nosi mleko gor. Stene in tla so pokrite s pisanim suknom, kot v cerkvi, botra Mihčeva! Svečniki in svetilnice so srebrni. Pohišstvo ni tako kot pri nas in tudi ljudje ne.“

„Bogat pa mora biti komisar,“ pravi Rezika. „Cele vozove blaga je pripeljal v grad. Kuhinja mu je bila premajhna. Predreti je moral Žibert zid v kamro, da se obrača Manon lahko po kuhinji.“

„Ona gospodinji,“ reče Mihčevka. „Špela Bertoldova, ki služi pri njej, jo razume že toliko, da ve, da je Manon bila dojka gospejina in da je gospa močno žlahtnega stanu in jako pobožna. V svoji sobi ima ieseno Marijo, po cele ure kleči pred njo. Z možem pa se nič ne moreta. Ona ima svoje sobe, on svoje. Jesta pač pri eni mizi, pa ne govorita nikoli. Oba govorita samo z Mabello. Njo imata oba silno rada. Gospa jo uči gosti na škant, ki je malo dražji kot tvoj, Jožina — jo uči slikati in delati lepe vezenine. Kuhati menda ne bo znala nikoli — ne vem, če zna gospa kaj... Graščinska gospa je bila tudi od stanu, pa je znala vse — a ti komisarjevi so čudni.“

„Špela je dejala, da ni vzela gospa rada komisarja in da ni nikdar vesela. Pa tudi on ne. Nekaj tako čudnega ima v obrazu. Lep človek, lepe postave — ni mu kaj reči. Pa vendar — oči ima take, kot bi trpel in se kesal. Veste,“ reče tiše berač, „pravijo da je bil zraven, ko so morili kralja.“

„Jezus! Marija!“ se prekrizajo vsi. Zunaj žvižga in tuli. Pred Mihčevimi vstajajo grozote revolucije, vojskina beda in strah, pre naredbe in težave, ki so prišle z zmagovalnim Francozom nad deželo. Rasto davki — naj bi! A krvni davek gre materam od srca. „Slišite?“ zastoče Mihčevka, sklepa bele roke. „Burja žvižga kot da so to duše naših, ki so padli pri Razdrtem — pod Tabrom. Slišite? General Turn kliče svoje vojake. Pa so pod zemljo — razkropljeni po zemlji... Skrivajo se po hostah, bijejo se za tujca, gnijejo na tujem... Ej fantje, fantje naši! Kam vas je odvedla nesreča? Kje si, Grga, moj sin? Na

¹ Douanier, t. j. finančni paznik.

² De santè.

ladji, jadri je odbežal, je stopil pod angleško zastavo. O, čuvaj ga, Mati božja, varuj ga sveti Rafael...“

Zunaj buči voda — naredila je škodo. Pa že je minil najhujši naval, jutri se poleže, škoda se popravi, strah pozabi. Se li popravi in pozabi kdaj od Francozov povzročeno gorje? Vsem privro na usta litanije košanskega kaplana, vse vzdihne za beračem:

„Šibe božje, prekucevalca vseh starin, Napoleona Bonaparte, reši nas, o Gospod!“

II.

Silovit razgraja vihar v nižini, še silneje se zaganja v grad na višini, hoče, da ga odpiše raz holm, da ne bo stal več tako oblastno tu, ne strašil tlačana, ne zapiral poti po zeleni Reki. Oj ti grad ponosni! Minili so tvoji časi. Sezidala te je tlačanska kri — zdaj veje nov duh, prihaja nova doba. Izgini, poruši se, spomenik mračnjaštva! — Ponosni grad se ne zmeni za viharjev žvižg. Stoletja so hitela preko njega, on je ostal. Oblast je, mora biti. „Mora biti,“ pravi premški komisar in tolmači to kmetom s kaznijo in globami. „Oblast, davek, mora biti, sicer ne obstoji nobena država. Francozi vam žele samo dobro. Ko bodo dokončane vse preuredbe, seboljša vaše stanje, zmanjšajo davki, vi postanete vredni podložniki velikega Napoleona.“

Tako pravi komisar, a mnogo jeze mu povzroča kmetska zabita trmoglavost, ki noče uvideti koristi novih naprav. Divji, svojeglavci so Barkini, nočejo se ukloniti novim naredbam, govore samo, kako dobro da je bilo pod starim cesarjem. Kaj poreko mrkogledi gozdarji, kadar jim oznani, da se morajo ravnati po novem koledarju, ki stopi skoro, z novim letom 1812, v veljavo? Več ne bodo smeli ti praznoverni ljudje tratiti polovice leta s praznovanjem različnih svetnikov in svetnic. Završalo bo po zaspani Kranjski... Dobro, da so razpostavljeni vojaki in orožniki po deželi, dobro, da stoje vojaki pri Sv. Petru...

Premški komisar ima goste. Prijezdili so predpoldan na pomenek. Opoldne je vstal nanagloma vihar, zvečer ni bilo varno podati se na pot. Čez dan je poročal komisar postojnskemu intendantu o sitnostih in težavah službe. Andrian de Varburg se je naveličal razmotrivanj in kritike o ljudstvu in cesarjevih ukazih. Večer naj bo posvečen zabavi. Pa stemnilo se je tako zgodaj. Mabelle jim je zaigrala in zapela, Andrian je deklamoval svoja in drugih pesnikov dela, njegov tajnik, Louis de Regipont, je iztresel vse svoje navadne dovtipe, naveličali so se iger in smeha. Komisar je zaslišaval nekega kmeta, priganega od orožnikov, ker je klel cesarja, gospa Armande je poslušala raztreseno pripovedovanje Frana Callota kako da je cepil v Senožečah enoindvaj-

setim otrokom kože in dobil za cepljenje določeno nagrado; počasi se že civilizujejo tudi Barkini. Govorili so. Pa trudno in težko je šlo čez Armandin nežni obraz. Zapustila je goste. Po večerji je pravil komisarjev tajnik Marco Chapotin navdušeno o lepoti in preprostosti deklet reške doline. Vihar je postajal silen in silnejši. Včasih je zaropotalo mimo oken: opeka je letela raz grajsko streho. Zdelo se je, da odnese burja na mrzlih perutih grad in hiše za njim. Kdo bi spal v taki noči? „Bo li večkrat tako? Uboga mama, kaj počne v taki zimi?“ — vzdihne Mabelle in si zavija nežne rame v topel šal. „Kvartajmo!“ je odgovoril oče. „Pokažimo viharju, da ne spravi Francozov iz dobre volje.“

V veliki sobi sede, ki ne zasluži imena dvorane. Zidana je na štiri ogle. Slika na stropu, debeloglav zmaj, ki vstaja iz Reke in grozi gradu na zelenem hribu, je otemnela, slike na stenah pokrivajo drage preproge. Velika peč z belimi pečnicami se reži dobrodušno iz kota pri vratih. Ni to soba za razvajeno oko. Oprava v empirnem slogu se ne čuti domače v njej, Napoleonovo oprsje na stebru pod palmo se ne poda v okvirju nizkih sten. Napoleonove slike: tu Napoleon med svojimi maršali, tam Napoleon, ki nosi pri Arcole zastavo — niso na pravem mestu. Kot niso na pravem mestu tudi ti, drug jezik govoreči, drugače oblečeni tujci...

Skoz razpoke ob oknih je našla burja pot v sobo. Zagrinjala se gibljejo, plamen debelih voščenic se zvija. „Držimo kvarte, da nam jih ne odnese,“ pravi Louis de Regipont. Andrian posluša, skrb in sočutje se pokažeta v njegovi simpatični fizionomiji. „Ubogi kmetje!“ izpregovori otožno, „koliko škode jim naredi ta vihar! Odkriva hiše, zanaša kamenje in pesek na njive.“

„Ah, res!“ vzdihne Mabelle.

„Koliko škode bo šele pri mlinih,“ pravi naglo Chapotin in se potegne nervozno po pokonci stoječih pšeničnih laseh. On ne igra, posluša raztreseno, se ozira v okno. „Morda odnese narastla Reka tudi ljudi. Grozno silo ima deroča voda.“

„Glej, glej!“ odloži Regipont za hip kvarte. „Prijatelj Chapotin, izdajaš se! Kaj stavim, da stanuje najlepša in najbolj naivna vseh tukajšnjih lepih deklet doli v kakem mlinu. Boga mi! Zardel je! Kličem vas vse na pričo...“

„Najlepša dekle je Mihčeva Rezika,“ pogleda Mabelle šegavo Chapotina. Strogo izpregovori komisar:

„Želja cesarjeva je, da se priljubimo Kranjcem, ki imajo zelo razvit čut za poštenje. Zato naj se ne vtika nihče za zabavo v tukajšnja dekleta. Kaj, Chapotin? Vi imate poštene namene? Hvalevredno. Toda vprašajte ošabnega mlinarja, če vam da svojo hčer,

francoskemu škricu! Prijatelji! Prisvojil si je cesar deželno z močjo orožja — pa si ni prisvojil src deželanov. Mi, ki bomo komaj uredili varnost in splošno zaostalost po Iliriji — mi smo tem kmetom le četa razbojnikov. Dovolj o tem. Kralj!

„Dama!“ Andrian pogleda zmagovito komisarja, Mabello. Martin de Moussage pogleda mladeniča, hčerko in ljubezniv smehljaj zasije kot solnce na mračnem obrazu: „Sreča hodi za vami, prijatelj Andrian.“

„Narobe bi bilo bolje,“ meni Andrian in odrine dobitok od sebe. — „Brez skrbi, monsieur de Varburg! Vi ste ljubljenec sreče na vsakem polju,“ zbode mladega intendanta njegov tajnik in potegne nerad zlatega napoleona iz pletene mošnje. Kako srečo ima res ta Andrian. Že njegova zunanost je tako prikupljiva. Bledo pesniško obličje vzbuja zanimanje; zaupanje, ljubezen blaga Andrianova duša. Naklonjen mu je bil guverner Marmont, naklonjen mu je Bertrand. Iz stare rodbine je in že njegov oče je bil znan z Marmontom. Tako je dobil, čeravno zelo mlad, ugledno postojnsko intendanturo — ki je pa le prva stopinja do višje časti. — De Regipont ni nevoščljiv. Vendar mu dene včasih težko, da je Andrian mlajši od njega, da so mu odprta vrata do sreče nastezaj, ko se odpirajo njemu le nerada, le malo. Rojen iz rodbine, ki je bila znana po svoji vdanosti do kralja, je gnala Regiponta samo potreba v Napoleonovo službo. Prezare življenja so vtisnile svoj pečat vanj, bolehav je, razburljiv, neznatne postave. Kako naj ga ljubi Mabelle? On pa jo obožuje, kot jo obožuje Callot — brez nade. Trije prijatelji — eno dekle. Dobro bo to samo, dokler ne pokaže dekle naklonjenosti do enega izmed njih. Zdaj se preoblačijo in češejo, pesnikujejo in bahajo samo njej na čast. Ona pa ne razume tega, ali se vsaj dela tako. Svetle so naramnice uradniške obleke, snežnobeli so telovniki, tenki predprsniki. Mabelle ne gleda na to. Pač pa gleda gospa Armande na vsako malenkost v kretnji in besedi. Visoko nosi ona svoj tenki nosek, se spušča milostno v pogovor s potomci starih plemiških rodbin, toda prezira njihovo službo, kakor prezira službo svojega moža — in sploh moža. Tragičen je ta zakon. Zakaj je vzela markiza Martina? Kdo ve in kdo vpraša? Dvori in kvarta se pri Martinu, a ne povprašuje tako intimnih stvari. Zanimiva sta pa oba. Vedno blede markiza de Villeneuve je silno privlačna. Vsak bi ji odpodil rad vsaj za hip sanjavo žalost iz modrega očesa, razvisoko čelo, ji pogladil pepelnate mehke kodre, da ne bi zatrepetala več blede usta v bolestnem spominu, da bi se ustavila njena duša na vedni poti v mučno bolest preteklosti... Pozabi, bodi srečna, Armande! Ne moreš? Zakaj ne?

Štiridesetim letim se že približuje Martin de Moussage, vendar prekaša po postavi in obličju vse čestilce svoje hčere. Plemenitega, ponosnega duha je, jeklene volje, nežnega srca. Zakaj ga zaničuje lastna žena? Mnogo čudnih zakonov se je sklenilo ob revoluciji. Markiz de Villeneuve je umrl na sramotnem odru, premoženje mu je zapadlo. Njegova vdova mu je imela slediti. Martin, takrat samo Moussage, brez vsakega „de“, je bil znan jakobinec. Pravijo, da je bil sin tlačana Armandinega očeta... To pojasnjuje vse... Tlačan je smel rešiti markizo, toda ostal je tlačan. Ženski ponos ne priznava moške plemenitosti. Armande uživa varno mesto na strani znanega antirojalista, čestilca Napoleonovega — hvaležnosti ne kaže Martinu nobene. Proti njemu je še vedno markiza in še celo Manon, stara dojka Armandina, se vede nekako prezirljivo napram Martinu. In on? Lep je, toda strog, teman. Morda je ljubil ponosno markizo. Puste razmere! Solnčni žarek v temi med komisarjevo dvojico je nežna, zlatolasa hčerka. Svojo ljubezen deli ona med oba enako, ne razume, ne vpraša, kaj da je med njima. Ljubo dete! Kdo doseže tak zaklad? Gotovo samo Andrian...

Zašumi v peči, ploha udari ob okna. Tožno pogleda Mabelle očeta: „Oh, zima! In pri nas cvete še! Slišiš, papa? Kaj ne tulijo volkovi? Rekli so mi v Parizu, da nas požro tu... Uboga mama!“

Bridko pogleda Martin na vrata. V bližnji sobi žaluje Armande sama. V viharni noči, ko si išče vsakdo ljube družbe, se muči ona s sencami preteklosti, samo da ne prenaša njegove bližine. Bližine plebejca, revolucionarja, bonapartista... Neizprosna usoda, zakaj si vrgla Martina na pot markize? Žrtvovala se je. Ne da reši sebe. Ona bi bila rajši umrla, kot postala tlačanova žena. Zaradi hčerke je vzela tlačana — zaradi nje prenaša njegovo varstvo in ime. A to je veriga ponižanj za oholo komteso d' Auxerre. Pa v hčerki sanja, pričakuje novega življenja. Po njej se vrne v stare odnošaje, za njo spletkuje, njo bi prodala kakemu plesnivemu dostojanstveniku Ljudevita XVIII. ...

O, ne zakrivaj mi, Armande, strastnih misli in želja, ki ti oživljajo trpeči, blede obraz, ki ti bude nekdanji ogenj v očeh. Vem, kaj snuješ in želiš. V tajni zvezi si z ideologi, ki jih sovraži Napoleon, s poeti, ki gore za staro dinastijo. Ti delaš in upaš z njimi. Da se povrne za Francijo tako pogubno kraljestvo... Kaj vedo ti ošabni emigranti o ljubezni do domovine, kdaj je bilo Bourboncem mari ljudstvo? Samo po milosti božji hoče vladati kralj, samo sebe išče samogolta čreda markizov in chevalirjev, grofov in baronov. Kriče o krivici, o Napoleonovem uzurpatorstvu — radi jemljejo svoja po-

sestva iz njegovih rok, radi uživajo plod njegove umne zakonodaje; na skrivnem pa se vežejo z Anglijo, ščujejo narod zoper cesarja.

Brezumna ljubezen mladeničeva, ki se ni ohladila v letih preziranja — vdanost tlačana branita Napoleonovemu podložniku, da nastopi zoper lastno ženo, brani mu ljubezen do Mabelle. Neznosno stanje! Da se vrne res Bourbon — vrgla bi Armande verige tega zakona od sebe... Pove Mabelli, da nimaš pravice do nje, ker ni tvoj otrok. Sam ostaneš, Martin... Morda ti postreže gospa markiza tudi z ječo, z guillotino. In kajne, Martin. — tedaj umrješ rad? Če ugasne Franciji luč svobode, če ti utone edina zvezda — Mabelle! Zdaj te ljubi. A da izve!... Nič ne ve doslej Mabelle o očetovi smrti. Strog molk je zapovedal Manoni, sama si ga je naložila Armande, da ne kali sreče detinskih let svoje ljubljene. Nič ne ve o strahoti ječe v koncieržeriji. Usmiljena roka je izbrisala otroku mučne spomine. Mabelle občuduje Napoleona, ljubi svojega očima, občuje ljubeznivo s prostakom. Otrok revolucije ne pozna razlike stanu. Toda — ali se utaji materinih dedov kri v hčerki? Kadar razodene Armande Mabelli prošlost, kadar obude materine solze spomin, ponos? Kaj niso plemičem prirojena taka čuvstva? Mabelle ni vzrastla v aristokratskem salonu, ob njeni zibeli je zvenela marseljeza, je svetil plamen gorečega gradu. Vendar je vsaka njena kretnja, beseda in hoja aristokratska, njeno lice je lepo kot je bilo prababice na sliki v gradu d'Auxerre, kot je materino. Bi se li upal kmet tlačan bližati se Mabelli? Še on, njen oče, se ne upa objeti plemenite pastorka — kakor ni objel še nikdar markize de Villeneuve. Zdi se mu, kadar gleda pastorko, da je to njena mati — Armande d'Auxerre. Taka je hodila med zlatim klasjem... Rožnata, košata je bila Armandina obleka takrat... Objest ji je razžarila obraz. A kratka je bila mladostna sreča Armandina. Da bi bila trajnejša Mabellina! Varoval jo bom. Največjo srečo

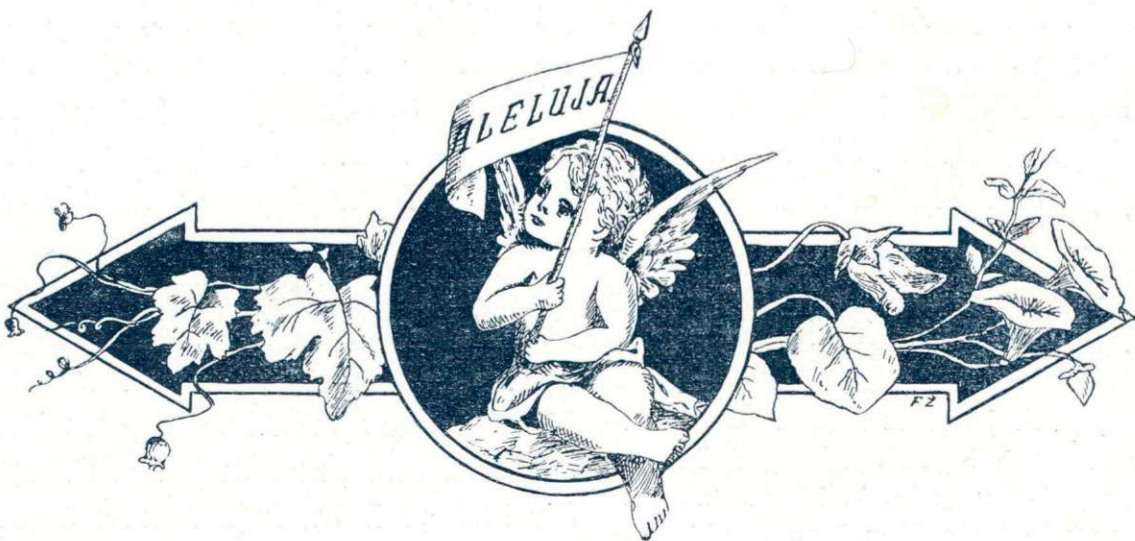
žene, ono, po kateri hrepenim tudi sam — srečo ljubezni, naj okusi. Ne prodaš, ne oddaš je, markiza! Kogar bo ljubila, tistega naj vzame in če bi bil preprost kmet. Nikdar naj ne deli Mabelle materine, Martinove usode... Če bo ljubila Andriana, ne bo ji branil... Zdaj ni več čas za zveze po stanu, zdaj je čas svobode srca, prosto bo volil otrok revolucije.

Trpko stisne Martin izrazita usta, vrže kvarto. „Kralj!“ „Dama!“ zakliče Andrian. „Mariage!“ Callot. Štejejo franke na mizi. Louis de Regipont si popravi čemerno ovratnik. Kaj koristi njemu, da jezdari na Prem? Ostani doma, Louis, sadi lipe pod Sovičem, računi in piši... Črn si, neznamen, Andrian je lep.

Mariage! hrupen smeh spremlja to besedo, udari skoz vrata. Visoka postava, ki sloni ob oknu druge sobe, se zgane. Mariage! Kaj se smeje! In Martin tudi... Porogljivo buči njegov smeh do nje. Mariage! Ne boš možil Martin Moussage vnukinje grofa d'Auxerre, ne! Vrne se kralj — Mabelle je dedinja očetove in dedove zapuščine. Mabelle je bogata. Na zlate kodre ji položim bleščeč venec, knežji venec. Mabelle bo sijala na kraljevem dvoru... Sijaj, čast bosta Mabelli nadomestilo za prazna leta mladosti. Armande pritisne vroče čelo na šipo. Zdi se ji, da jo vpraša bučeči vihar: Prazna leta? Kaj ne uživa ljubezni svoje matere, nežne skrbi Martinove? Tlačanovo! Haha! Ponujal ti je nekdan venec rdečih rož — zakaj si ga pomendrala, Armande? Morda bi bila uživala srečo... Ob tlačanu? O vihre šumne, nagle, ne vzbujajte preteklosti, ne kličite bojov prihodnosti...

Mariage! Zopet... In Martinov bučen smeh. Ne boš možil moje hčere, tlačan! — Tresoče roke odpre naglo vrata. Objokana, nežne črte razdejane kot cvetna greda po viharju, stoji črno oblečena žena na pragu, roke ji cefrajo batistasto rutico. „Mabelle!“ kličejo njena usta in oči. „Mama! Moja mama!“ skoči hčerka k njej. Tesno se objameta. Martin stisne ustni.

(Dalje.)

Olimpske igre nekdanj in sedaj.

Spisal dr. Vinko Šarabon.

I. Igre starih Grkov.

Dred štirinajstimi leti so praznovali na Grškem 294. olimpijado; odkar so se pa sešli Grki in Rimljani pri 293. olimpijadi, je preteklo več kot poldrugo tisočletje. Zgodovina je kruto popravila človeški preudarek. Olimpijada, doba štirih let, po katerih so se ponavljale olimpske igre, je postala podlaga štetja pri starih Grkih, in zgodovina je hotela, da je dvestotriindevetdeseta narastla od štirih let na dobo petnajst stoletij.

Kdaj so se začele te znamenite igre, kje je njihov izvor? Pravljičice nam pripovedujejo marsikaj. Elejci in Dorci, ki so skupaj praznovali svečanosti in obhajali daritve v svetem okraju olimpijskem, so zagotavljali, da jih je ustanovil Heraklej v spomin na zmago proti Avgiju in da je bil on prvi, ki je zmagal v rokoborbi in peteroborbi. Potem čitamo o Pelopu, ki je premagal v dirki kralja Enomaja, in ker se je prvotnemu teku pridružila pozneje dirka, so videli nekateri v Pelopu začetnika teh bojnih iger na čast najvišjemu bogu Zenu. Ime Olimpija¹ ne znači kakega mesta, ampak cel okraj in svetišče tega boga v deželi Pizatis, katero so pa domačinom kmalu vzeli sosedni Elejci. Po drugih poročilih je celo Zen sam zapovedal darovati in tekmovali njemu na čast itd.

Iz vsega vidimo, da so igre zelo stare, ko nam niti Grki sami, katerih skupnost se je ravno pri teh igrah najbolj pokazala, ne morejo dati povoljnega odgovora. Bolj jasna so poročila iz poznejših časov, ko je Elejec Ifitos obnovil stare šege in sklenil pogodbo s Špartancem Likurgom. Grki pripovedujejo, da so divjali v njihovi domovini hudi domači boji in da je kuga pomorila nebroj prebivalcev; tedaj je Ifitos prosil delfsko proročišče za svet in odgovorilo mu je, naj zopet prične s svečanostmi na čast razžaljenemu bogu. Ifitos je proročišče Apolonovo ubogal in se sprijaznil pri tej priliki tudi s sovražniki Špartanci. Za Špartance je bilo pa novo prijateljstvo tudi važno, ker so kot potomci Heraklejevi mu lahko darovali v lastnem njegovem svetišču, lahko zopet

častili boga Zena kakor v svoji stari domovini ob snežnem Olimpu. Pogodba, ki sta jo sklenila Ifitos in Likurg, dva Grkom sveta moža, je bila sledeča: Elejci dovolijo Špartancem udeležbo pri igrah; vsako četrto leto pride odposlanstvo Špartancev z živino, ki jo mislijo darovati, v Olimpijo; oba rodova darujeta svojo živino skupno; odposlanstvo kakor tudi vsi oni, ki pridejo ž njim častit boga, imajo zagotovljen mir pri prihodu in odhodu. S to določbo so igre posvetili; vsa mesta, oziroma vse države, ki so poslale pozneje poslanstva v to odslej sveto deželo, so morale obljubiti, ravnati se po zgledu Elejcev in Špartancev, ne kaliti miru nekoliko dni pred svečanostmi in nekaj dni po njih. S tem je bil za časa iger zagotovljen mir vsaj na peloponeškem polotoku.

Leta 776. so Elejci in Špartanci prvič darovali skupno daritev. Daritvi je sledila, kakor je bila pri Grkih že od nekdanj navada, tekma nekaterih udeležencev. Grki so nam vedno bili in bodo vzor kot narod, ki je smatral za višek sreče harmonijo med duševnimi in telesnimi zmožnostmi; največjo čast so izkazovali bogovom s tem, da so se pri daritvah njim na čast odlikovali kot lepi, hitri, hrabri borilci. Zanimanje pri olimpskih igrah je bilo sedaj seveda večje, ker sta tekmovala dva naroda. Zmagal je tedaj Elejec Korobjos, in sicer v teku, ker druge tekme takrat še ni bilo. Pogodbo so napisali na kovinsko ploščo, diskos, in Elejci so jo skrbno shranili. Prvič nam tukaj zgodovina Grkov govori o tem, da sta dva do tedaj sovražna si naroda pozabila na prepire, ker ju je združilo skupno češčenje boga, vez vere.

Odslej so praznovali te svečanosti in igre po vsakih štirih letih, in sicer so se začele ob polni luni po najvišjem solncu, torej meseca avgusta ali septembra. Po vsakratnem zmagalcu v teku je dobila ta štiriletna doba, olimpijada, svoje ime. Ti zapiski zmagalcev so bili Grkom potem podlaga štetja in šele od leta 776. naprej imamo kolikor toliko zanesljive letnice.

Enako pogodbo kakor Špartanci so sklenili z Elejci kmalu tudi Grki; udeleževali so se torej tudi iger. To nam izpričujejo tudi imena zmagalcev; odslej vidimo med njimi Mesence, Ahajce, Argivce, Korinčane, Megarce, maloazijatske Grke, Tebance, Tesalce, Sirakužane i. dr., kajti v enem so bili vsi Grki enaki: od sedmega stoletja naprej ne urijo svojega telesa več samo v svrhu vojaške izvežbanosti, v svrhu na-

¹ Na razvalinah olimpijskih jih je že mnogo kopalo, a uspeh začetkoma ni bil dovoljen. Zato je na predlog E. Curtija sklenila nemška država pogodbo z grško in tako so odkrili z vsoto 800.000 mark stare svete kraje. Kopali so od oktobra l. 1875. do koncem marca l. 1881. pod nadzorstvom Curtija in Adlerja.

pada in brambe, smoter jim je že višji: dušo človekovo, plemenitost njegovega naziranja hočejo izraziti primerno tudi v telesu, tako da nazadnje ne razlikujejo več duše in telesa, ampak oboje jim je skupna, harmonizirana celota. Najvišje, po čemer Grki hrepeni, je lepa duša v lepem telesu. Zato dajo tudi večnim svojim vzorom, bogovom, najlepše in najpopolnejše oblike. In kje naj bi človek te svoje sposobnosti, te vrline telesa bolj pokazal kakor pri onih velikih narodnih slavnostih v Olimpiji? Ne čudimo se, da je bila Grku navadna oljkina vejica s svetega drevesa sveta, da je v njej videl priznanje dolgega svojega truda, najvišje odlikovanje, ki mu ga je mogel dati grški narod. Te svečanosti so bile zato vedno večje, vedno znamenitejše; tudi poraz Grkov proti Makedoncem na tem ni nič izpremenil, nasprotno, vstop Makedoncev v areno je sijaj le še povečal, ne da bi bile slavnosti izgubile svoj grški značaj. Šele za časa Rimljanov so igre začele propadati in leta 394., v 293. olimpijadi, so na povelje cesarja Teodozija prenehale.

Elejci so naznanili po svojih glasnikih začetek iger po vseh državah, povsod razglasili, da se bliža sveti mesec, naj odložijo Grki orožje, naj pustijo prepire in se vsaj vsako četrto leto spomnijo, da so en sam velik narod. Nihče naj ne nosi orožja seboj; kot varuhi olimpskega svetišča so imeli pravico, izključiti vsakega, ki je kalil mir ali obrede, in mu naložiti davek, ki ga je moral plačati občini elejski; nihče se ni nikdar uprl tej predpravi. Brž ko je bil naznanjen začetek, že so se začeli zbirati udeleženci od vseh strani na svetih tleh ob Alfeju. Na Istmu so se sešli severni Grki ali odposlanci egejskih držav, Etolci in Akarnanci so prišli čez korintski zaliv pri rtiču Riju, pri izlivu Alfeja so se zbrali Grki iz zahoda, iz Sicilije in južne Italije. Odposlanstva so tekmovala med seboj, katero bo veličastnejše, bogateje opremljeno; vsak narod je izbral svojemu zastopstvu najlepši šator, prekrasna oblačila, najboljše darilne živali, dragocene kadilnike, bogato daritveno orodje, načelnik družbe je večkrat sam žrtvoval velike vsote, da se je njegova država bolj odlikovala. Sijajnejše ko je bilo poslanstvo, za imenitnejšo so smatrali dotično državo. Razvilo se je tedaj kar najživahnejše življenje, nič ni Grkov strašila neznosna vročina — saj je bilo to navadno meseca avgusta —, ne prah, ne hude nevihte, ne žeja. Njihova vernost, častihlepnost, radovednost je premagala vse težave.

Olimpija je bila cel okraj. Oni, ki so se hoteli iger udeležiti, so morali stanovati in počivati v svojih šatorih izvun obzidja, le svečeniki in služabniki, ki so sekali les topol za daritve, so imeli svoja stanovanja bliže svetišča, vendar pa ne v njem samem.

Svetišče se je razprostiralo ob bregovih reke Alfeja; imenovalo se je v ožjem pomenu Altis. V dolgem svečanem izprevodu se je pomikala vrsta gostov, pevaje pesmi na čast bogovom, od mesta Elis po sedem milij dolgi sveti cesti proti posvečenemu okraju, ki je bil obdan z visokim zidom. Skoro v sredini tega prostora je stal Zenov oltar, vzdigoval se je šest metrov nad podstavkom, podstavek je pa meril šestdeset korakov v obodu. Pod oltarjem so zaklali živali, ki so jih mislili darovati, na njem so jih sežigali. Pepel lesa, sežganih kosti itd. je poviševal oltar od leta do leta, od svečanosti do svečanosti.

Začetkoma so obhajali igre samo en dan; ker je pa število tekmecev rastlo od leta do leta, ker so se igre pomnožile, so pomnožili tudi dni, tako da je bilo za časa pesnika Pindarja (522—448 pr. Kr.) določenih za igre pet dni.

Tekmeci so se pripravljali jako marljivo. Že v zgodnji mladosti je grška mladina obiskovala državne šole za telesno vzgojo, gimnazije ali palestre. Učitelji so jo urili v vseh vrstah tedanje gimnastike, navajali jo pa tudi k zatajevanju in jo bodrili, naj bolečine hrabro prenaša. Imamo več zgledov, ki se jim ne moremo načuditi. Evridamu iz Cirene n. pr. je njegov nasprotnik v rokoborbi izbil vse zobe, a Evridam ni pokazal nobene bolečine, temveč je zobovje pogoltnil — in priznali so mu zmago. Tekmeci pri olimpskih igrah so se navadno imenovali atleti in ta izraz zlasti za te igre je postal tako navaden, da pisatelji posebej pristavijo, če mislijo koga drugega s tem imenom označiti; tako govori Platon o „vojaških“ atletih, ki se pripravljajo za vojno. Hrana atletov ni bila vedno enaka. Začetkoma so smeli uživati — Plinij nam to pripoveduje — samo posušene smokve, orehe in sir. Meso je vpeljal šele pozneje Pitagora, učitelj telovadbe, v istem času, kakor je živel slavni filozof istega imena. Kakor povsod, so šli seveda tudi tukaj nekateri predaleč. Vendar pa moramo pomisliti, da so bile to le izjeme, da je pa večina živela jako zmerno. Zdravnik Galen n. pr. nam pripoveduje, da je bilo v njegovih časih navadno kosilo za atleta kilogram mesa in temu primerna množina kruha. O Milonu iz Krotona pripovedujejo, da je nesel celega vola skozi stadij, da ga je dal potem zaklati in ga pojedel.

Neposredno pred tekmo so se vadili seveda celo skrbno; vsak je moral potem svečano izjaviti, da se je pripravljaj deset mesecev pod nadzorstvom učitelja palestre. Vadili so se pogosto pred mnogobrojnimi občinstvom, ki jim je z zanimanjem sledilo. Razumljivo je, da jim je dal zadnji mesec pred igrami največ dela, takrat so morali biti že v mestu Elis in pohajati vsak dan tamošnji gimnazij. V tem zadnjem mesecu so morali pa vsi živeti kar najskromneje, uživali

so v prvih časih samo svež sir. A vse to Grkom še ni bilo zadosti, tudi v drugih ozirih so bili jako natančni. Tako n. pr. ni smel nihče drugi tekrovati kakor svobodno rojeni Grki in celo ko se je zglasil k tekmi v letanju Aleksander, sin makedonskega kralja Aminta, so se temu ustavili drugi atleti ne glede na njegovo rojstvo in so mu dovolili vstop šele potem, ko je natančno dokazal, da je Argivec, torej polnokrven Grk. Če za koga niso vedeli, kakega rodu je, ga niso pustili k igram. Neki Filamon je smel v stadij šele tedaj, ko mu je Aristotel dal dobro izpričevalo in ga vzel za svojega sina. Seveda pa

NIKOLAJ KOPERNIK

so marsikoga kljub temu izločili, če ni bilo vse njegovo življenje popolnoma častno in če so mu mogli sploh kaj očitati.

Barbari in sužnji so smeli v prvih časih samo gledati. Pozneje so pa vendar smeli vsaj za darila tekati, kakor nam pripoveduje Merkurijal v svoji knjigi „De arte gymnastica“. Rimljani niso bili tako natančni, zato so pa igre tudi propadale.

Akoravno je bila pod imenovanimi pogoji vsakemu svobodnemu Grku udeležba dovoljena, je vendar jasno, da so mesta poslala v Olimpijo samo najboljše, najizurjenejše in najkrepkejše moške in mla-

deniče. Sodniki so smeli biti pa samo Elejci, in sicer je bil izprva samo eden, po dvajseti olimpijadi sta bila dva, po petindvajseti devet, po sedemindvajseti deset, in pri tem številu so navadno tudi ostali. Imenovali so se sodniki agonoteti ali pa helanodiki, t. j. sodniki Grkov. Pri njih so se morali vsi tekmeči zglasiti, in sicer navadno osebno, znamenitejši atleti so pa večinoma pismeno priglasili svojo udeležbo in v kateri skupini in za katero darilo da se mislijo boriti. Imena in rod atletov so helanodiki napisali na listino, katero je glasnik pred otvoritvijo glasno prečital. Vsak je moral potem tekrovati v tej skupini, za katero se je bil oglasil, izprememba ni bila več možna. Kdor je bil enkrat vpisan, je moral priti o pravem času, sicer mu niso dovolili vstopa in so ga izključili. Kako strogi so bili Grki v tem oziru, nam pripoveduje Pavzanija. Atlet Apolonij Rhantis iz Aleksandrije je igre zamudil in se opravičeval s tem, da so ga pri Kikladih — otočju v Egejskem morju — zadržali viharji. Iz Aleksandrije je prišel pa tudi atlet Heraklid, ki je tekmoval v rokoborbi kakor Apolonij in je tega obdolžil, da se je mimogrede udeležil tudi jonskih iger, zaslužil pri tem precej denarja in zaraditega prepozno prišel. Apolonija in druge atlete, ki so iz enakega vzroka zamudili, so nato kratkoma izključili in Heraklid je dobil darilo, ker ni imel v svoji skupini sploh nobenega nasprotnika več.

Ko so helanodiki vse preiskali, se prepričali n. pr. tudi o popolni državljanski časti vseh borilcev, so ti morali priseči in potrditi, da so se pripravljali najmanj deset mesecev, da se bodo držali predpisov in jim nikakor ne nasprotovali. Da, še celo oče je moral priseči za svojega dorastlega sina, če je tudi prišel k igram, tudi bratje in nazadnje še učitelj, če je bil zraven. Če je bilo pri starejših tako natančno, si lahko mislimo, da so za dečke prisegali sploh starši, starejši bratje in učitelji. S to prisego so se seveda vsi tudi zavezali, da se v svrhu zmage ne bodo poslužili nikakih nedovoljenih sredstev, podkupovanja, poškodovanja nasprotnika itd. Zmaga naj bi bila res častna, naj bi bila pridobljena le na pošten način. Prisega je bila tem veličastnejša, ker so jo morali položiti na oltar najvišjega boga Zena.

Primerili so se slučajji, da se je nehote kdo kaj pregrešil, in vendar so ga kaznovali. Pavzanija n. pr. nam poroča o nekem Kleomenu, ki je v borbi s pestmi po nesreči nasprotnika ubil. Kaznovati ga po postavah zato niso mogli, a odrekli so mu zasluženi oljkin venec. To ga je tako užalostilo, da je znorel. Prepovedano je bilo n. pr. grizenje in suvanje v oči. Lakedemonci so bili pa bolj prizanesljivi in niso tako občutno kaznovali. Plutarh nam pripoveduje, da je neki Lakedemonec ugriznil svojega nasprotnika v roko, ko ga je ta prijel za vrat in ga

hotel podreti na tla. Na nasprotnikovo očitiranje, da grize kakor ženske, je odgovoril: „Ne kakor ženske, ampak kakor levi.“ Sicer se pa to navadno čita o Alkibijadu, ki se je v igri sprl z nekim dečkom in ga ugriznil v roko.

Po prisegi so se vršile svečane daritve. Drugi dan so peljali atlete v stadij, prostor, ki je bil 211 *m* dolg in 32 *m* širok; imel je podobo podolžnega četverokota. Pot pa, ki jo je bilo treba preteči, je bila dolga 129 *m*. Gledalci so stali na gričih okoli stadija, šele pozneje so jim priredili sedeže; na eni podolžni strani sta bili dve višini s sedeži, na kračjih straneh pa po ena. Izračunali so, da je imelo na teh štirih umetnih gričih prostora 40.000 oseb.

Ko je helanodik pripeljal tekalce — začetkoma so samo tekali — v stadij, jih je nagovoril: „Če ste se tako potrudili, kakor se spodobi onim, ki stopijo v Olimpijo, ako niste zakrivili nič nepremišljenega, nič neplemenitega, pridite pogumno in zaupajte; oni izmed vas pa, ki se niso tako urili, naj pa gredo, kamor hočejo.“

Glasniki so jih peljali potem posamič skozi tekalnišče, klicali njihovo ime in ime občine, kjer so bili doma, in pri vsakem imenu vprašali navzoče gledalce, če ima kdo izmed njih kaj slabega povedati o tekmecu, če je nesvobodnega rodu, na slabem glasu, če ga more kdo obdolžiti tatvine ali kakega drugega pregreška itd. To je bilo izborno sredstvo proti dvomljivim osebam, ki seveda niso mogle prestatiti tako hude preizkušnje. Občino so pa izklicali tudi zaradi tega, ker nekatera mesta iz političnih ali verskih razlogov niso smela poslati svojega odposlanstva k igram; če se je kdo izmed navzočih s tehtnim razlogom oglasil proti zastopnikom dotične občine, so jih odklonili. Ako so koga obdolžili tega ali onega pregreška, je moral helanodik takoj na mestu razsoditi, ali ga je pripustiti k igram ali ne. Sodnik je imel svoj sedež na vzvišenem prostoru na južni strani stadija, kjer so končali tek, ob visokem steburu; obdajali so ga služabniki, oboroženi s palicami, s katerimi so delali red.

Oni, katere so pripustili k igram, so nato pristopili k posodi, v kateri so bile srečke; vsak je molil, preden je potegnil. Postavili so se potem v vrsto, kakor jih je bila srečka določila. Pri rokoborbi, borbi na pesti, borbi v peterih skupinah — o tem pozneje —, kjer se je mogla boriti le dvojica za dvojico, so vrsto drugače določili. Lucian nam poroča o tem nekatere podrobnosti. Pred helanodike so postavili srebrno, bogovom posvečeno posodo, v kateri je bilo toliko malih lističev ali kroglic, kolikor je bilo borilcev. Na prvih dveh je bila napisana črka *A*, na drugih dveh *B* itd. Atleti so pristopili,

molili k Zenu in potegnili srečko. Sodniki so jih držali za roke, da ne bi kdo pogledal na listič ali razvil kroglice, preden so imeli vsak svojo. Ko je bilo to dovršeno, so jih sodniki združili po enakih črkah. Če je bilo število neenako in torej eden ni dobil nasprotnika, je moral počakati in se potem boriti z enim izmed zmagalcev, kar je bilo zanj toliko ugodneje, ker je bil ta navadno že utrujen. Seveda je bilo pa tudi za prvega zmagalca tem častnejše, če je kljub utrujenosti vnovič zmagal proti borilcu, ki je bil še popolnoma spočit.

Na znamenje helanodika so zaklicali glasniki: „Borba se prične, pripravite se za odločitev, končno zmago bo podaril Zen.“ Nato je zadonelo še enkrat kratko znamenje s trobento in spustili so se v tek. Leteli so štirje skupaj; posamezni zmagalci so se kosali potem med seboj toliko časa, da je eden prekosil vse, za kar so mu nadeli častni naslov: stadionik, to je zmagalec v stadiju.

Ker je bila slava zmagalca velika, se je seveda vsak kar najbolj potrudil, da je bil prvi. Poleg tega pa so jih pred začetkom starši ali učitelji še posebej bodrili, in sicer javno. Ta običaj je zelo star. Že Homer ga omeni, Diomed opominja svojega prijatelja Evrialo pred borbo na pesti, naj se odlikuje in izide iz boja kot zmagalec. Začetkoma za to ni bilo treba veliko besed ali posebne priprave, pozneje je bilo vse bolj svečano in celo imenitni govorniki so smatrali za častno spisati tak nagovor. Dioniz iz Halkarnasa n. pr. pravi, da imajo ravno atleti tem večjo pravico, posluževati se tega sredstva, ker so učenci Heraklejevi in Hermejevi, učenci torej bogov, ki so se odlikovali posebno tudi v obliki govora. Gledalci so se po svoji pozornosti z vso vnetostjo udeleževali borbe. Ta je klical temu, drugi onemu, bodrili so tekmece, pa tudi grajali in hvalili, spremljali sploh vsako njihovo kretnjo, dokler ni glasnik izklical imena onega, ki si je priboril zmago. Da je bilo zanimanje upravičeno velikansko pri najnevarnejši tekmi, pri dirki, nam ni treba posebej poudarjati. Borba je trajala ves dan, od solnčnega vzhoda do poznih popoldanskih ur.

Ker je bilo zanimanje od igre do igre vedno večje, so število skupin kmalu pomnožili. V štirinajsti olimpijadi so poleg navadnega teka skozi stadij (192 *m*) vpeljali dvojni tek (*diavlos*), zmagal je Hipenos iz Pize; kmalu nato dolihos, pri katerem so morali dvajsetkrat obkrožiti ves stadij, torej skoro 5 *km*. Heraklej je določil po grškem poročilu, naj bodo atleti brez vsakega oblačila. Že borbe samemasebi — tek, rokoborba, metanje kopja itd. — so bile take, da je bilo to povsem umevno, vrhutega je bila vročina navadno zelo huda; vendar so nosili začetkoma neko vrsto pasu ali zaveze okoli ledja. Pri petnajsti olimpijadi so pa tudi to odpravili, tako poroča Takidid.

Neki Orzio je imel namreč smolo, da se mu je med tekom pas odpel, zamotal se je z nogami v vezi, padel in moral prvenstvo prepustiti drugemu. Od tedaj najprej so opustili tudi pas.

L. 708., v osemnajsti olimpijadi, je zmagal Evribat iz Špate prvič v rokoborbi. Ta se je vršila navadno tretji dan, je bila Grkom jako važna, Plutarh jo imenuje najumetnejšo vseh vaj. Že Homer jo opeva povodom svečanosti pri Patroklovem pogrebu. Preden so se začeli boriti, so se drgnili z oljem, kar je povečalo gibčnost udov in zabranilo prehitro utrujenost. Ker bi pa roka nasprotnikova zdrknila ob gladkem telesu, so se posipali potem z drobnim peskom. To se je tako udomačilo, da so govorili o atletih, ki so brez posebnega napora dobili prvo darilo: zmagali so brez peska in prahu. Navadna rokoborba se je imenovala triagmos, treba je bilo vreči nasprotnika trikrat na tla. Dovoljeno je bilo prijati tekmeca za roke, ramena, tudi za grlo, mu skočiti na hrbet, ga udariti pod koleno, mu nastaviti nogo itd., a borba je morala takoj prenehati, ko je ležal eden izmed atletov na tleh. Če je kdo ravnal proti predpisom, je brž poslal helanodik služabnike s palicami nad nepokorneža. Nadaljevanje rokoborbe, četudi je bil eden že na tleh, je bilo dovoljeno samo v pankratiju, zvezi borbe na pesti z rokoborbo. Borba na pesti je bila jako nevarna igra. Roke so bile ovite z jermeni iz usnja, ki so bili na več mestih vzbočeni. To je povečalo moč udarca, bilo pa tudi pomoček uspešnejše brambe. Zgodilo se je, da so se borilci pri tej nevarni igri zgrudili mrtvi na tla; v tem slučaju nasprotnik ni dobil darila, kakor smo že omenili, kaznovali ga pa sicer tudi niso. Pri pankratiju so jermene opustili, drug drugega sta lahko ranila samo z iztegnjenimi prsti, ne pa s pestjo. Borila sta se tako dolgo, da je eden vzdignil roko ali iztegnil prst in s tem prepustil zmago nasprotniku; to pa ni bilo takoj, moral je biti že zelo izmučen, poškodovan ali pa ves v krvi. Ker je pankratijon zahteval umetnost, izurjenost in moč, so ga imeli Grki za višek atletike. V borbi na pesti je prvi zmagal Onomast iz Smirne v triindvajseti olimpijadi.

Vzhodno stadija so bili napravili hipodrom, prostor za dirke z vozmi in jahanje, še enkrat tako dolg kakor stadij in okolo 130 m širok. Dirka je bila samoobsebi umevno nekaka predpravica aristokratov, plemenitnikov. Že udeležba pri atletskih vajah je imela za predpogoj dobro vzgojo, dolgo in vztrajno vežbo, dirkati pa so mogli samo najbogatejši. Na severu hipodroma so odnesli grič, južni del pa zasipali in napravili tako popolnoma raven prostor. Začeli so dirkati leta 680. pr. Kr., v petindvajseti olimpijadi, in sicer najprvo s četverovprežnim vozom; venec zmage je dobil Pagonda iz Teb. Predirjati so

morali v najostrejšem teku hipodrom dvanajstkrat okoliinokoli in se potem ustaviti pri končnem stebru. Glasniki so lastnike voz ravnotako izklicali kakor druge tekmece, prostor, kjer je moral v začetku dirke stati voz, je tudi tukaj določila srečka. Vozovi so bili jako nizki in zadaj odprti, kolesa tudi nizka. Konji so bili vpreženi drug poleg drugega, ne spredaj dva in zadaj dva, in sicer sta bila srednja dva popolnoma vprežena, stranska dva pa samo z vrvjo navezana. Voznik je držal vojke z obema rokama, zraven pa še bič. Vsi so dirkali ob istem času, akoravno je bilo število večkrat zelo veliko; pogostoma je bilo štirideset vozov naenkrat v hipodromu. Na znamenje helanodika so odstranili vrvi pred vozovi, trobente so zadonele in začelo se je. Voziti so morali od desne na levo. Kmalu je bil ves prostor poln konj in vozov. Sedaj sta se zadela dva voza, tretji je priletel mimo, se ustavil, konji so se splašili, biči so pokali, vozniki upili, ob stebru na koncu se je razbil voz, ker je hotel prehitro in preblizu zaviti, zmešnjava je bila večkrat velikanska, cele gručice so se valjale po tleh, konji so letali brez gospodarja okoli, skratka bil je pravi čudež, če je kdo dvanajstkrat obkrožil cilj; če je bil pa voz celo prvi, sta bila lastnik in voznik tiste dni prva in najuglednejša človeka na Grškem. Jako lepo nam to popisuje Wallace v svojem Ben-Hurju. Zato je bil pa lastnik tudi tako ponosen, da se ne smemo čuditi, ako ni postavil samo svoje podobe v svetem gaju, ampak tudi podobe voznika, konj in voza. Še celo nagrobne spomenike so okrasili s takimi kipi.

Leta 648. so začeli tudi za stavo jahati, najboljši je bil Tesalec Kravksida iz Kranona. Navadno je moral jezdec pred ciljem skočiti s konja in leteti z njim skoz cilj, držeč ga za vojke. Vpeljali so tudi dirkanje z dvovprežnim vozom, potem dirke z žrebeti, celo z mulami, jahanje z dvema konjema, takozvano sinoris itd. Tudi dečki so pozneje tekmovali, in sicer skoro v vseh vrstah.

Leta 520. so se začeli izkušati tudi v letanju v polni bojni opravi, s ščitom, šlemom (čelado) in golenicami (oklepom na nogah), slednjič so pa obdržali samo še ščit. Najhitreje je letel Damaret iz Hereje. Ta tek se je imenoval hoplon.

Jako močan in vsestransko izvežban je moral biti pa oni, ki je hotel dobiti prvo darilo zadnji dan iger. Takrat se je vršila peteroborba, pentatlon, to je: tekanje, rokoborba, skakanje, metanje diska in metanje kopja. Kopje je bilo tenko in lahko z dolgo, ostro konico. Diskos je bil v začetku težak kamen, kakor nam to lepo opisuje Homer v Odiseji, potem pa kovinasta plošča. Do zadnjega časa so mislili, da je bila plošča težka dva kilograma, vendar so sedaj dobili ploščo, težko pet kilogramov. Mogoče pa je,

da teža sploh ni bila določena. Grško metanje diska se razlikuje od našega v tem, da se je moralo vršiti iz jako tesnega, omejenega prostora, dočim je pri sedanjem metanju zalet poljuben. Zato so pa tudi rezultati vsi drugačni. Oni znani dve podobi metalca diska nam ga kažeta pred lučanjem in potem ko se ravno pripravlja na okret. Najprvo drži diskos v levi, ga prime potem z desno, jo zavijti nazaj, vzdigne nekoliko desno koleno in potegne levo nogo nazaj, obrne oko toliko na desno, da vidi s polovico očesa okrivljeno desno stran in zaluči. Kdor je vrgel najdalje, je zmagal. O atletu Fajlu (Phaylos) trdijo, da je vrgel na grški način diskos skoro 32 m daleč. Če je bil diskos težak dva kilograma, so ga današnji atleti prekosili, sicer ne.

Za najtežjo vajo peteroborbe so imeli skok. Najbrže je bil to skok na daljavo. Rabili so pri tem takozvane haltere, male zakrivljene ročke iz kamna ali kovine z odprtino, skoz katero so potisnili prste. Pri odskoku so roke s halterami vrgli daleč nazaj in visoko, navadno haltere tudi izpustili; na ta način so dosegli izredne daljave. Vendar je pa skoro neverjetno, da bi bil imenovani atlet Fajlos skočil okoli 14 m daleč; dandanes je najdalje skočil Irec O'Connor, 7'67 m in razlika med danes in tedaj ne more biti tako velika, saj je bil Fajlos pentatlet, se torej ni posvetil samo eni vaji, dočim O'Connor, kakor sploh vsi angleški in ameriški atleti, forcira samo eno vajo in ravno za skok je izredno sposoben (188 cm visok in samo 68 kg težak). Skoro gotovo je bil Fajlov skok takozvani triskok; odskočimo n. pr. z desno, pridemo na levo, potem zopet na desno in šele po tretjem odskoku z obema nogama na tla. Na ta način skočijo tudi danes 13—15 m. Tla, kamor so skakali, so bila posuta s peskom, in tam je moral atlet obstati; če je stopil korak naprej, skok ni bil veljaven. Nekaj nam dopade pri tej vaji, da namreč niso rabili deske pri odskoku; tako skačejo tudi Amerikanci in Angleži, samo Nemci in nekateri Francozi ne, kar je večjih narodov; mi seveda smo morali posnemati Nemce in vlačimo nerodno desko za seboj.

Ko so bile igre končane, je čakalo zmagalce odlikovanje, kakršno jim je mogel izkazati edino le grški narod. Stopili so pred helanodike; na mali mizici — trinožni — iz zlata in slonove kosti so ležali venci, ki so jim bili namenjeni v dar. Niso bili iz zlata in srebra, pač pa iz dragocenejše tvarine, z oljkinega drevesa, ki ga je bil zasadil Heraklejs sam. Stalo je blizu Zenovega oltarja. Deček, čigar starši so še živeli, je porzal z zlatim nožem toliko vejic, kolikor je bilo zmagalcev. Le v prvih početkih so bila darila drugačna, dragocene posode, trinožne mizice, orožje itd., a Ifitos je to odpravil in določil oljkin venec, ki je bil pa naj-

lepše in najčastnejše darilo, ki si ga je mogel Grk priboriti. Rimski triumf ni bil Rimljanu več nego Grku sveta oljkina vejica.

Ko mu je ovil helanodik glavo z vencem, je glasnik oznanil njegovo ime, ime njegovega očeta in ime domovine; spremljani od prijateljev in sorodnikov, svečanega poslanstva rojstnega kraja in od vseh svojih navzočih domačinov, so se podali ovenčani na višino Kronion zahvalit se Zenu za zmago. Solnce je zapadalo, iz vrst navdušene, verne množice, ki je stala okoli oltarja, so pa zadoneli spevi, zadonele himne na čast bogovom. „Slava Ti v zmagi, o Heraklejs, slava Tebi in Jolan! Slava Ti v zmagi, Ti z vencem ovenčani, slava, slava!“ Marsikatero oko se je pri tej priliki orosilo. Ganljiva je pripovedka o Diagoru iz Roda. Prišel je v Olimpijo z dvema sinovoma, oba sta si priborila oijkin venec. Prevzeta veselja sta nosila starega očeta, ki je bil v mladosti sam dosegel to čast, v stadiju okoli, ljudje so pa ganjeni ploskali in blagrovali starčka, ki ima take sinove. To je bilo pa slabotnemu olimpijoniku preveč, mrtev se je zgrudil na tla, mrtev od ginjenosti. Pokrili so ga s cveticami, ki so jih trosili po njem.

Počastili so potem z daritvami tudi druge bogove, zvečer so se pa podali k slavnostnemu obedu, tu pa peli zmagoslavne pesmi, epinikije, ki so jih zložili najslavnejši pesniki; Pindar sam jih je zložil štirinajst. V eni pravi: Ko je lepa Selena (luna) poslala svojo ljubljeno luč na zemljo, začela je vsa dolina odmevati slavospevov. Nazadnje so Elejci, izvoljenci boga, v svojem pritaneju poleg svetišča pogostili srečne zmagovalce; ti so imeli pravico, postaviti v svetem gaju svojo doprsno podobo, po trikratni zmagi pa cel kip. Bogati zmagalci so pogostili včasih vse navzoče, n. pr. Alkibiad.

Nove časti so pa čakale zmagovalcev doma, kajti domovina njihova je bila soudeležnica zmage, soudeležnica krasnega darila. V svečanem izprevedu so ga sprejeli in slavospeve pevaje peljali v svetišče mestnega boga. Pindar pravi pri neki priliki: „Sprejmite, Atenci, slavnega Timodema, osemkratnega zmagalca v dolini Pelopovi, sprejmi tega v slavnostnem izprevedu in zadoni naj sladka pesem.“ Bogu so darovali zahvalno žrtev, priredili slavnostni obed in potem z največjim sijajem odpeljali srečnega borilca v domačo hišo. Večkrat so pri sprejemu podrli kos obzidja, češ on zasluži drugačen vhod kakor navadni zemljani, ali pa so rekli, da mesto ne potrebuje zidu, ki ima take može.

Večinoma so olimpijonike, to je zmagalce v Olimpiji, odlikovali za vse življenje, podelili so jim n. pr. pravico, pri javnih svečanostih sedeti na prvem mestu, v Atenah so mu dali poleg tega častno darilo 500

drahem (drahma = krona), smel je na državne stroške obedovati v pritaneju, državnem poslopju, in obhajati vsako leto enkrat svečan izprevod po mestu. Pri Špartancih so imeli pri daritvah in v bitkah prvo mesto za kralji. Njim na čast so postavljali kipe v gimnazijih, palestrah, pred javnimi poslopji in svetišči. Njihovo srečo so Grki smatrali za božjo srečo in Platon pravi o državljanih svoje idealne države, hoteč izraziti največje zadovoljstvo: „Srečneje bodo živeli kakor srečno življenje, katerega se vesele zmagalci v Olimpiji.“

Olimpija je bila zbirališče vernikov, borilcev, radovednežev, kupcev, ki so imeli tu najlepšo priliko, sklepati nove zveze, bila je zbirališče državnikov,

zbirališče pesnikov, velikih mož — Herodot je baje tu čital svoje krasno delo —, zbirališče sploh grškega naroda. Sveti okraj Altis je bil vsako četrto leto glavno mesto cele Grecije, ki je strme se čudila, koliko moč ima, kakšen je njen sijaj. Verski in politični odnošaji so se tukaj strnili. Tu so občudovali Grki najslavnejše svoje može, najlepše umotvore božje v podobi krasnih borilcev. Ni čuda, da so bili Grki ponosni na to svojo lepoto, na lepoto duševnih in telesnih vrlin, ki so jo videli združeno, da se jim je vzbudil čut narodne celokupnosti, da so tisoči odšli domov z najlepšimi vtisi, da je duša njihova zahrepenela še bolj po največjem bogastvu: harmoniji duše in telesa. Noben narod jih ni dosegel.

(Dalje.)

Večer.

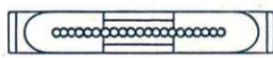
Zložil Silvin Sardenko.

Kakor črni vran
pada tihi mrak
na pokojno plan.

Kakor krila ptic
rahlo zašumi
drevje vrh goric.

Kakor v oknu svit
mesečni je žar
čez polje razlit.

Milo kot oko,
zatopljeno v mir,
gleda nas nebo.

Med gorami . . .

Zložil Anton Medved.

Med gorami na samotnem kraji
straži bela cerkvice grobó.
Olše tam vrše v sosednem gaji,
taščice tam tiho drobole.

Z line zvonec bronasti zapoje,
zlije do vasi vabeči glas,
in četvero mož na rame svoje
krsto dvigne in ostavi vas.

Ali komu v prsah srce poka,
ali komu v duhu se grozi?
Videti ni solz, ni čuti joka
strmo pot do jame iz vasi.

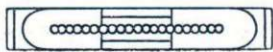
Kdo, ne vem, v to jamo izkopano
leže, neobjokovan obraz,
nekaj pa, o dèkle, mi je znano:
mrtvec tak bom nekdam tudi jaz.

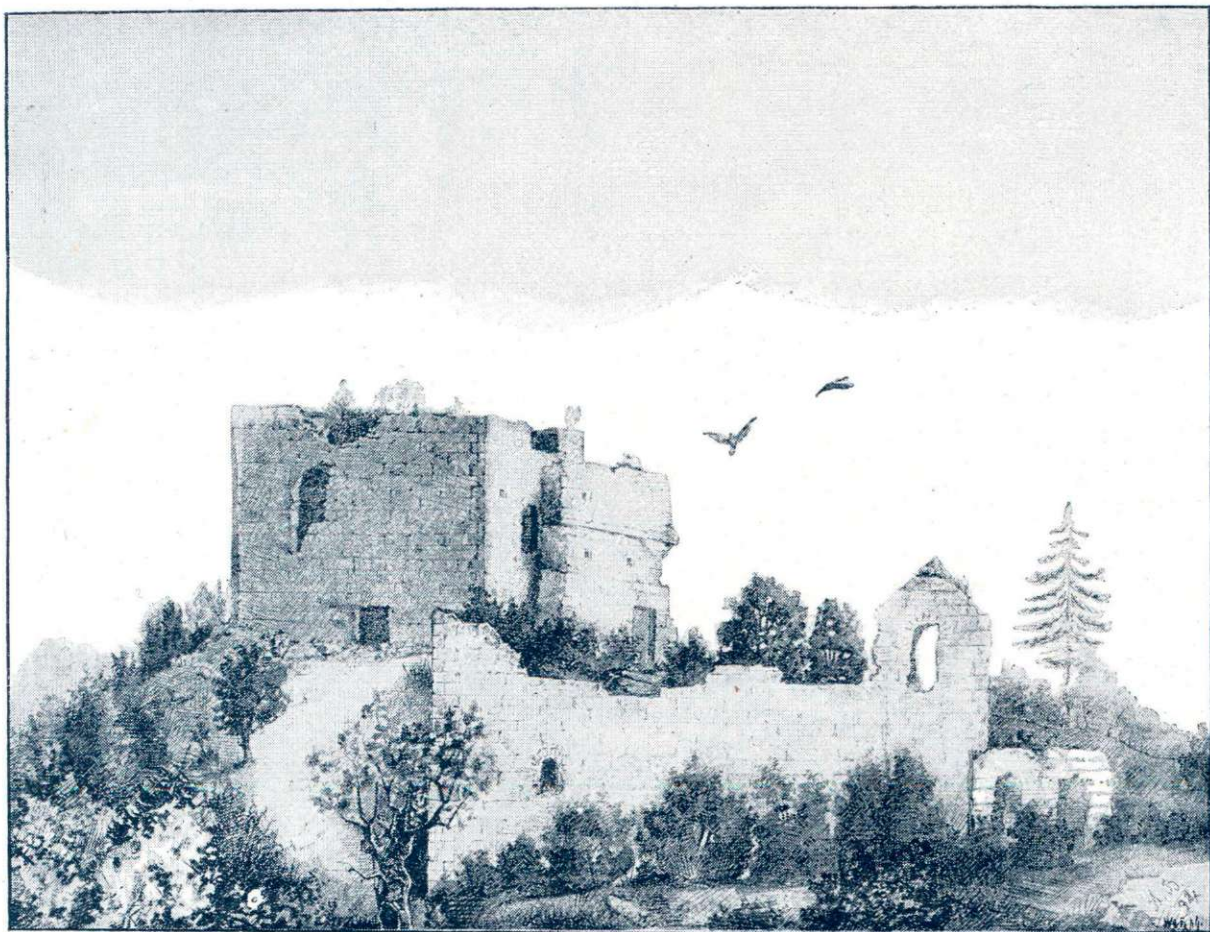
Dnevi so bili, ko sva verjela
vse na svetu preje nego to,
da ljubezen v naji bo zvenela
hitro in popolnoma tako.

Kdo je nje prerano smrt zakrivil,
ne ugibajva ne ti, ne jaz!
Eno veva in dovolj: oživil
mrtve več ne bo noben ukaz.

Med gorami na samotnem kraji
straži bela cerkvice grobó;
tam je prostor zame — ne za naji —
daleč narazen odmenjen že.

Olše tam vrše ob zori rani,
taščice tam tiho drobole,
milovani in nemilovani
tam enako sladko v grobih spe.

GRAJSKA RAZVALINA PRI
VIŠNJI GORI (DOLENJSKO)

Pred večno lučjo.

Črtica. — Spisal Adolf Robida.

Do svojem prijatelju sem podedoval nekaj pisem in dnevnikov. Pismo, ki mi ga je pisal prav pred smrtjo, sem shranil kot dragocen spomin...

* * *

Tesno mi je pri srcu, čudno v duši. — — — Poln nemirnega hrepenenja in želja sem hitel naprej po cesti in med ihteče prošnje neutešenega srca je silil strah. Po vsem telesu sem se tresel, srce mi je utripalo nemirno, v prsih me je dušilo, v glavi se je rodilo tisoč misli; a vse le za trenotek; — kakor blisk se je izgubilo vse in ostavilo temo. Po takih trenotkih ne vem, če sem sploh kaj mislil; če sem, je pa vse moje misli izpodrinilo naposled eno samo čuvstvo bojazni, obupa, trepetu...

Ustna so se mi konvulzivno tresla, kri mi je šinila v glavo, in — kar nakrat sem zopet pobledel. — Glava je postajala težka, čutil sem, kot bi me kdo z žarečo iglo zbadel; in konec igle, ves razbeljen, je ril in silil po možganih, vzbujajoč tisoč in tisoč bolečin ob spominu na njo... Noga se mi je šibila v kolenu, in kakor bi mi v mrzli zimi kdo ulil ledene vode po hrbtu, sem začutil utrujenost po sebi.

Prijel sem se za prsi, srce je za trenotek nehalo utripati; hipoma sem šinil z roko h glavi, da jo umirim. Rezek pisk tramvaja, ki je vozil z ovinka, me je dirnil in vzbudil...

Kje sem?

Mimo mene je šel človek. Zavedel sem se. Nasloniti sem se moral ob zid, da nisem omedlel. Tako strašna je bila zavest, da izgubim njo, ki je vredna mojega hrepenenja.

Pred dušo je vstajala bela krsta, beli venci in beli trakovi. Videl sem svojo Elo na mrtvaškem odru; tako mirna je bila, oko zastrto za vedno — roke sklenjene za vedno — in oni nebeški mir, razlit po mladem licu. — Lasje so ji silili v obraz, vsa bleda je bila, in začutil sem čudni duh zastrte sobe, v kateri leži mrlič. In zdelo se mi je, da je odprla oko in me pogledala za hip, da zopet zamiži za vedno.

Divje sem kriknil. — — — Zopet je vstalo v meni onih tisoč nemirnih in begajočih misli. Hitel sem naprej, vedno hitreje in hitreje, da si preženem obup in bolečino.

Po tleh je bilo vse zamrzlo, ljudje so hodili svoja pota tiho in hitro; silen mraz je bil, a mraza še občutil nisem; odpel sem si suknjo, hotel sem

zraka, klobuk sem si potisnil nazaj, da je bilo čelo prosto. Mrzla snežinka mi je priletela na goreče lice.

Stresnil sem se. Proč, proč te misli, ona ne sme umreti. In kot bi se jih hotel otresti ali jim uiti, sem pospešil korak.

„He, prijatelj, pazi, vidiš, povozili te bodo!“ Pogledal sem človeka, ki je to govoril, začul kletvico kočijaža in brez volje sem mehansko okrenil z glavo nazaj.

Ta trenotek mi je šinila neka misel v glavo. „Nazaj k njej. Pri njej bom, od nje se ne ločim, tam počakam, da se odloči — — —“

A spomnil sem se, da sem bil ravniokar tam.

„Jutri jo obiščeš zopet,“ sem se tolažil, a nemir v meni je rastel vedno iznova. V meni je vse divjalo, kipelo. Tja v temo me je gnalo, v temo in samoto...

Temne sence so legale ob hišah, plazile so se okrog svetilk, izza oglov pa so prihajali ljudje. Hodili so mimo mene z velikimi očmi; upirali so vame poglede, začudeno zmajevali z glavo in odhajali dalje. Pred mano so se plazile sence, in sesale svoje temne poglede vame, rogale so se mi in smejale. Hotel sem jih zagrabit — a ušle so mi...

Mrzel veter se je zadel ob mojo vročo glavo. Stresnil sem se, pogledal krog sebe in videl, da sem na ulici.

Blodilo je po glavi, srce utripalo, roka ni vedela, kaj dela, noga je divjala, v dušo je silil strah, obup. Gost pajčolan mi je zakril oči, zrl sem medlo predse, mehansko sem se prestopal in z vsemi svojimi tisoči in tisoči težkih misli sem bil sam, tako zapuščen in tako sam — pri Eli...

Zavrelo mi je po glavi, v utrujenih možganih je zakipelo... začutil sem, kot bi se mi nekaj v glavi trgalo...

Bledo lice, plah, napol mrtev pogled in kri, to sem videl, to mi je vstajalo pred dušo.

„Pojdi v cerkev, tam pri večni luči je tako lepo, tam zmoli zame očenaš... Ali pojdeš? Le pojdi!“

Zaslišal sem njen napol mrtvi glas, videl zopet vase uprto njeno umirajoče oko.

„Pojdi v cerkev!“

„Umrla bo...“ Strašno je zagrmela ta misel po moji glavi.

Ozrla se je vame. Menda je brala v mojem obrazu vse moje misli, spoznala moje gorje.

Mimo okna je šel nekdo. Videl sem megleno postavo, zdelo se mi je, kot bi bila ženska, bleda, suha, strašna. Nekaj je obstalo pod oknom, čutil sem, kot da je naslonil nekdo glavo ob steklo. Pogledal sem z izbuljenimi očmi...

Smrt, smrt!

In kot bi se bala, da sem jo spoznal, je odhitela dalje. Zavrelo mi je po glavi, možgani so

delovali vedno počasneje, naposled so utihnili, popolnoma so se umirili, onemogli so in počivali. Brez misli sem bil, kot bi bil izgubil zavest. Sanjavo mi je obviselo oko na njej. Krog usten mi je legal nasmeih bolesti, oko je zrlo mrtvo nanjo.

Začutil sem, da mi je stisnila desnico z obema rokama — zbudila me je iz trenutnega, predviharnega miru.

Planil sem kvišku. Obrnil sem se od nje, kot bi me bilo sram pred njo ali kot bi jo zasovražil. — A stisnila mi je vendar roko. — Spoznanje se je selilo v dušo...

„Umira...“

Zakriknil bi. Hlastno sem segel po palici in klobuku.

Nobene besede ji nisem rekel, stisnil sem ji roko, pogleda sta se ujela, njen poln usmiljenja in strahu, moj poln ljubezni in obupa. A vendar sva se razumela.

Še enkrat sem ji stisnil roko, pogleda nisem prenesel. Siloma so se mi odprle ustne, nehote sem rekel: „Ela, grem, grem, — tam pri večni luči — — —“, in zopet se mi je zapletel jezik, več nisem mogel reči, planil sem iz sobe.

Divjal sem dalje, po ulicah — do cerkve. — Mrzel piš — — — oster mraz — — — a ničesar nisem čutil. — Naprej sem hitel, naprej. — — —

Srce je bilo polno ljubezni in obupa, strahu in nad. Oblaki na nebu so viseli prav nizko in zdelo se mi je, da se jih dotika moja svinčeno-težka glava.

Za trenotek sem obstal, zazrl sem v oblak nad sabo. Kaj sem opazoval na njem, ne vem, dolgo sem ga zrl, potem sem stresnil glavo in se zavedel.

Hitel sem naprej kot hudodelec. Predramili so me težki udarci kladiva. Nehote sem prestavljal nogo tako počasi, kot sem čul udarce zvona; ne vedoč, kako in kdaj sem odprl vrata v cerkev in stopil v svetišče.

Polmrak je bil razlit po prostorni cerkvi, tisti polmrak, ki tako dobro dé utrujeni duši. Po vseh prostorih se je razširjal opojni duh po kadilu, ki se ni še razpršil od zadnje službe božje. In ta duh mi je legal na prsi, nekako tajinstveno je silil vame; legel mi je na glavo, nekako težka mi je postala. Skoro me je za hip omotil. Srce mi je bilo v prsih z neizrečno burno silo.

Omahnil sem za korak nazaj in se naslonil na steber. Za nekaj hipov sem pozabil na vse, kot bi bil živ mrlič. — Kmalu se zavem in v duši so vstale prejšnje ure. Srce je zakrvavelo...

Ljudi ni bilo več v božjem hramu. Pokleknil sem na stopnice... Roke sem sklenil in uprl oko v Križanega. A le za hip. Glava se mi je sklonila, pokril

sem si obraz z rokami . . . Zaihtel sem . . . Tako hudo mi je bilo . . . Srce se mi je stiskalo v prsih . . .

Pred mano je zaprasketala večna luč. Kako medla je bila, kako blede je sevala skozi rdeče steklo; in nemirno je plapolala, kakor moje srce . . .

„Pojdi pred večno luč,“ mi je zazvenelo po glavi. Zdaj sem bil tam in sem molil . . . Po dolgem času sem bil zopet v cerkvi, da prosim za njo, za Elo. —

Če sem kdaj v svojem življenju molil goreče in srčno, sem tedaj. Molitev mi je vrela iz duše, gorka, srčna . . .

Nekako groza me je obšla, duh sveč, težak in čuden, mi je padal na prsi. In jaz sem klečal nepremično, kot bi bil marmornat kip. Zvesto sem uprl oči v Križanega, ustne se niso premikale, iz oči mi je lila počasi solza in srce je prosilo nežno in zapupno zanjo.

„Reši jo!“

Niti za hip nisem mislil nase, niti na to, kaj bi storil potem, če jo izgubim; le zanjo mi je hitela duša k nebu. Roke sem vil proti oltarju, tresle so se mi v molitvi.

„Reši jo! reši jo!“

Glava se mi je sklonila na prsi — zajokal sem neutešno. In zopet sem začul oni večni akord želeče duše . . . „Reši jo, reši!“

Zadnji dnevi mojega življenja so se mi porajali v duši, vse sem zopet in še enkrat preživel.

Ležala je na postelji, blede in upadla. To ni bila več bledota, to je bila mrliška polt. Koža pod očmi se je bila nagubančila, kot bi bila razpokana in med te gube so lile solze, ki teko same od sebe, kot v tolažbo za ono dolgo, predolgo pot, ki vodi v večnost. — — —

Njeno modro oko, sicer še vedno resno in mirno, se je lesketalo med temi solzami tako žalostno; zdelo se mi je, da je osteklenelo. Nemirno je begalo sem ter tja, obstalo povsod za trenotek, potem je šlo naprej svojo žalosti polno pot, dokler se ni umirilo in zrló neizrazito predse.

Iz roke je izginila vsa kri: blede, voščena je bila, koščena in prozorna; modre žile so se poznale in so vidno utripale. Povzdignila je roko, tresla se ji je, in zopet je omahnila nazaj.

Lasje niso bili v redu; koder za kodrom je silil na visoko čelo in nekako zveržen in zvit je ležal na njem, kot bi se rogal obrazu . . . Ustnice so bile višnjeve in razpokane. Malce so bile odprte, kot bi hotele govoriti. Na gornji se je še poznal sled krvi. Tupatam si opazil na obrazu liso, drugače pa je bil rumenkastobel. Po licih in krog usten sem videl globoko začrtano potezo. Gube na čelu so mi pravile, da se bojuje duša s telesom.

Po bledih licih je bil razlit mir, oni nebeški mir, ki krasi le čisto, nedolžno dušo. Mir na obrazu, radi matere . . .

V strašnih urah svoje bolezni Ela ni skrbela zase, ampak za mamico. Ona ne sme videti, kaj trpi. Z bolestnim nasmehom jo je izkušala tolažiti. Kaj bo počela mamica, če ji ona umre . . .

Zapodil sem te spomine, nevoljen sem udaril z nogo ob tla, a misli nisem mogel odpoditi, siloma se je vrnila . . .

Je li mogoče, da sem prenesel vse to, vse to videl in ravnal tako, kot sem? — Videl sem vse in občutil vse, morda več in bolj kot vsi drugi, in vendar sem stal pred njo miren, z nasmehom na ustih, a s smrtjo v srcu.

Dvojno smrt sem nosil v duši: strah za njo in obup zase. Če jo izgubim! Glava je bila vroča, žile na čelu so se napele in kri je burno vrela po njih. Nemirno mi je trepetalo srce. Tresel sem se pred mislijo, da izgubim za vedno njo, ki mi je vse in nič . . .

Da, nič, nič! . . . Kaj sem jaz njej pravzaprav? Tujec, ne več! Ljubil sem jo, kot ljubi pomlad svoje cvetke. Znala je Ela za to mojo ljubezen, jaz pa nisem vedel, sem li našel v njenem srcu vsaj usmiljenje. Odgovorila mi ni nikdar. — Negotovost mi je razdevala dušo in čakanje in negotovost sta najhujši muki za hrepeneče srce . . .

Danes sem to občutil dvojno. Kaj sem jaz njej in kaj je ona meni?

Sedel sem k njeni bolniški postelji. Oko se mi je ljubeče uprlo v blede lice. Deval sem ji obkladke na glavo. Potem sem zopet sedel z obupom v duši in s strahom v srcu.

In prijela me je za roko in mi jo stisnila prvič v življenju tako gorko kot še nikdar. — Hotela mi je dati s tem novega življenja — a povečala mi je le trpljenje. Zdelo se mi je kot da posipa mojo smrtno posteljo z vijolicami in šmarnicami, da bi ne občutil smrti. A znal sem dobro, kaj pomeni to. In žalostno sem jo pogledal.

Čutil sem, kot bi kdo bil po moji utrujeni glavi, počasi, zato pa so bile bolečine tem večje. V meni je vse zarojilo, in moje oko je obviselo na njenih ustnah, kot bi pričakoval od njih še zadnjega udara. Neizrazito in topo sem zrl nanjo. Izpustil sem njeno roko. Govoriti nisem mogel . . .

Mehansko sem vstal in ji dal nov obkladek; to sem storil menda zato, ker mi je šinilo trenutno v glavo. Potem sem zopet sedel. Njeno blede lice mi je sililo v dušo. Postal sem tako mehak, nehote se mi je utihotapila solza v oko. Menda v tolažbo!

Zajedel sem se v ustnice in krčevito vrgel glavo nazaj, kot bi hotel s tem zabraniti mislim, da bi ne silile vame.

Objelo me je hrepenenje ... Moje misli so se dotikale neba in moje želje so prosile tako mило, tako srčno: „Moj Bog!“ Proseče srce, ki je v vsem obupu vedno še upalo, je klicalo: „Moj Bog!“

BOSANSKA DEKLICA

Srečaval sem v duhu ljudi, mimo mene so hiteli s svojimi velikimi očmi, a te velike oči so bile mrzle in hladne. V mojih očeh pa je gorel plamen ljubezni, ki je ugašajoč še vedno plamtel kvišku. V moje srce je silil mraz in ledena zima.

Ta hip sem jo zazrl pred seboj; razpuščene lase, stekleno oko, bolesten izraz obraza, kri ... V meni je vse zatrepetalo ...

Kri! kri! Kriknil sem. Videl sem njen krvavi obraz — — — kri — — — kri ...

Možgani so prenehali delovati, a le za hip, takoj sem začutil zopet vso svojo strašno grozo ...

Nenadno sem postal miren, obraz se je zvedril, boleče poteze so se oblažile, trenutno sem občutil neko nepopisno blaženost, oči so se zablesketale, roke sem sklenil tako proseče, v srce se je selilo solnce, duša je bila polna upa, večna luč je zaprasketala. Plamen je silil kvišku, povzpел se je više in više in se zopet krčil.

V sebi sem začutil klic: Kvišku! Srce je bilo polno, tiho hrepenenje je leglo na vsemir in duša je zaprosila še enkrat:

„Križani! Usmiljeni! Reši jo!“

In milost božja se mi je selila v dušo, mir molitve se mi je selil v srce. In tisti trenotek sem bil srečen, zelo srečen. In zrl sem v duhu angela, čistega in belega, nedolžnega kot lilijo, ki je hitel k nebu, nesoč na perotih mojo molitev ...

Nekaj časa je minilo. Onemogel sem klečal, misli so mi izginile iz vroče glave, utrujen sem bil ...

Duh rož je napajal zrak. Večna luč je silila kvišku, kot bi tudi njen plamenček hotel nesti mojo prošnjo pred prestol božji. Veliko je bilo moje upanje ...

* * *

Prijatelj ni upal zaman. Ozdravela je. — Čez leto dni sta se poročila. — In tedaj sta dolgo klečala oba pred večno lučjo.

Lilija.

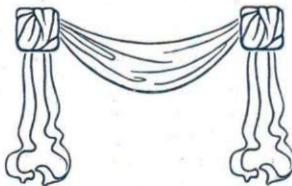
Zložil Silvin Sardenko.

Lilija rase
v skritem ograjku,
lilija bela
čista nad vse.

Kot da je pala
angelu s krila,
ko je ponoči
mimo priplul.

Ni še nobene
shojene steze,
ni še nobene
sape do nje.

Čuvaj te roka
božja nevidna,
lilija bela —
čisto srce.

Dante Alighieri:
La Divina Commedia.

Prevel in razložil dr. Jos. Debevec.

Prvi del.

PEKEL.

(Dalje.)

V. spev.¹

Drugi krog. — Sodnik Minos. — Vihra. — Pohotniki. — Družba kraljice Didone, samomorivcev zavoljo nesrečne ljubezni. — Francesca da Rimini.

Drugi krog ali kolobar je že, kakor zgoraj (spev IV.) omenjeno, nekoliko ožji od prvega, ker ima Dantejev pekel obliko lijaka ali tudi amfiteatra, ki se proti sredi vedno bolj zožuje. V prvem krogu se nahajajo, kakor smo videli (IV. spev), starodavni pesniki, modrijani in nekrščeni otroci in ne trpe še nikakršnih muk; te se začno šele zdaj, na drugi stopnji, v drugem krogu. Tu trpe pohotniki, nečistniki.² Pri vходу tega kroga sedi Minos, ki je bil — po grških pripovedkah — dokler je živel, pravičen kralj na otoku Kreti, po smrti pa eden izmed treh sodnikov duš v podzemlju (Hadu); Dante je v zmislu srednjeveškega krščanskega naziranja pretvoril grškega Minosa v hudiča z repom. Ta poslušá grešnikov izpoved, presoja, potem pa pošilja vsakega toliko stopenj globoko, kolikorkrat se udari z repom. Minos najprej noče dovoliti pesnikoma, da bi vstopila, toda Vergilij ga potolaži, kakor že prej Harona (v. 1–24). Takoj udari Danteju na uho bučanje peklenke vihre, ki mu jo je kažipot že koncem prejšnjega speva (IV., 149) napovedal. Kot škorce peruti, tako nosi vihra duhove pohotnikov semintja. Med temi pokaže Vergilij najprej kraljico Semiramido, ki je baje dovolila zakone roditeljev in otrok, samo da bi oprala in opravičila svojo krvosramno ljubezen do sina; dalje kraljici Didono in Kleopatru; Heleno in Parida, Ahileja, Tristana; posebno pa vzbujata Dantejevo pozornost dva nesrečneža

¹ Zadnjič (št. 2.) je škrat, ki igra veliko vlogo v Dantejevem peklju, drugo polovico II. speva vso razmetal; do 54. vrstice je še pravilno tiskano, potem pa zamešano. Z „Očesa žar . . .“ se prične nova tercina, morala bi torej vrstica biti pomaknjena nekoliko na levo in imeti spredaj številko 55; naslednja tercina se prične z vrstico 58: „Oj duša draga . . .“, daljnje z 61, 64, 67 itd. Gotovo je, da ta tehnična napaka moti umevanje vsebine. — Spev IV., v. 61. čitaj: in drugi; zdaj itd.

² V katekizmu se naštevajo poglobitni grehi, kakor znano, 1. napuh, 2. lakomnost itd. Dante pa je dal na prvo mesto trpinov nečistnike, na drugo požrešneže, potem lakomnike in zapravljalce itd., torej jih razvrščuje po svoje, ravnajoč se po načelu, da zasluži tem večjo kazen grehi, čim bolj je storjen z umom — zato so krivoverci, goljufi, ošabneži . . . niže doli.

med njimi, namreč Francesca (izg. Frančeska, t. j. Frančiška) iz mesta Rimini in Paolo (Pavel) Malatesta (v. 25–72). Francesca pripoveduje — medtem ko vihra nekoliko utihne — zgodbo svoje ljubezni in žalostne smrti tako ginljivo, da se Dante, prevzet sočutja, onesvesti (v. 73–142).

Splošno slove ta odstavek o Frančiški iz Rimini za najlepše mesto v celi „Divini Commediji“.

Značilna za ta krog je vihra (la bufera infernale), ki s svojim puhom drvi grešnike semintja. Ker smo že v uvodu rekli, da ima „komedija“ poleg prvotnega pomena še drugega, alegoričnega, se nemara vprašamo, kaj hoče pesnik z vihero izraziti? Odgovor ni težak: Vihra pomeni strast čutne ljubezni.¹

- Tak pustil krog sem prvega obsega
in v drugi, ožji, zdaj mi noga plahne,
kjer pa tembolj se jok in stok razlega.
- 4 Tu Minos je, strašno režeč, ki pahne,
ko krivd pri vrodu sodba je zvršena,
obsojenca, kakor pač z repom mahne.
- 7 Namreč tako: ko duša, v zlo rojena,
njegà uzre, se sama vsa obtoži,
in on, ki krivd ni skrita mu nobena,
- 10 koj ve, kam sodi, v širši krog al oži,
pa z repom tolikokrat se oplazi,
kot duša naj stopnic nizdol obkroži.
- 13 Tu zbirajo po višjem se ukazi,
k izpovedi se trumoma vrstijo;
ko rek čujó, leté nizdol z obrazi.
- 16 „Ti, ki prišel si v tuge domačijo,“
se Minos je zadril, ostro gledaje,
— pozabil hip je važno uradnijo —
- 19 „le glej, kak vstopiš! Kdo pogum ti daje?
Široki vhod naj te nikar ne moti!“
Vodnik pa nanj: čemu že vendar laje?
- 22 „Odločene mu ne oviraj poti!
To tam hoté, kjer i mogo to hkrati, —
in dalje vpraševati se ne loti!“
- 25 Bolesti mi začno glasovi plati
zdaj na uho; kjer so noge mi stale,
zdaj pretresljivo slišal sem jokati.

¹ Prim. Prešernovo pesem „Kam?“: „Ko brez miru okrog divjam.“ In ker se je grešnik v življenju dal voditi viharju strasti, zato tudi tam trpi podobno muko, le še hujšo in večno. — Tudi sodnik Minos je alegorija za vest grešnikovo, ki sama ve in pove, kaj je zagrešila.

- 28 Vse luči v kraju so le-tem molčale,
ki tuli kot morjé v viharju tudi,
če vetrov vojska tepe mu obale.
- 31 Peklenska vihra, ki nič o zamudi
ne ve, z ohlipom goni v krog duhove,
vrteč in pa pesteč jih večno trudi.
- 34 Če na razpoke stopijo robove,
je jok in stok in kriki vmes zategli:
Boga, lastnosti kolnejo njegove.
- 37 Spoznal sem, da to vrsto muk dosegli
so v kazen svojo grešniki meseni,
ki svoj razum so v strasti jarem vpregli.
- 40 Kot škorce v pozni nesejo jeseni
peruti vzgor, in gost oblak je roja —
duhovi tak trpijo pogubljeni:
- 43 puh semintja in gorindol jih poja;
nikdar jim up pred óči ne postavi
vsaj manjše kazni, če že ne pokoja.
- 46 In kakor žalostno kriče žerjavi,
letaje v dolgi vrsti pod oblaki:
tak so duhovi žalostnoječavi
- 49 vršali semintja v viharnem mraki.
Zato sem vprašal: „Mojster, kdo so ti-le,
ki poka bič nad njimi v črnem zraki?“
- 52 „Roke so njene, ki o njej bi bile
vesti ti vseč,“ nato mi del je oni,
„cesarstvo mnogih narodov vodile.
- 55 Nečisti tak so bili nje nagoni,
da je, oprati hteč sramotne dnove,
pohoto uveljavila z zakoni.
- 58 Semiramis je to; kot v knjigi slove,
zasedla tron je s smrtjo Nina, druga;
dežele nje zdaj sultan svoje zove.
- 61 Glej, drugo gnala v smrt je srca tuga,
ki ni Siheja žari bilo verno;
in tretja je Kleopatra vlačuga.“
- 64 Heleno videl sem, ki zla čezmerno
je zakrivila; bil Ahil je veli,
ki v smrt je iz ljubezni šel prešerno.
- 67 Tam Páris, Tristan; — nad tisoč našteli
so senc njegovi prsti z njih imeni,
ki od sveta ljubeč slovo so vzeli.
- 70 Ko davnih mi z vrstjo vodnik omeni
imena žen in vitezov slovita,
se v boli mi skali pogled megleni.
- 73 „Tam ona, ki tak tesno sta ovita,
bi nagovoril rad,“ dem do poeta;
„kot dve peresi se mi v vetru zdita.“
- 76 In on: „Boš videl ju, ko se s poleta
približata; in pri ljubavi vdani,
ki nosi ju, ju prosi, pa prispeta.“
- 79 Ko senci sta prišli, od vetra gnani,
sem del na glas: „Menita z nama ve se,
oj duši trudni, če nekdo ne brani.“
- 82 Kot dva goloba, če skrbi vzbude se
za sladko gnezdo, razprostrši krila
letita tja, kamòr nagon ju nese:
- 85 tak sta Didonin krožek zapustila,
hiteč do naju skozi zrak zlohotni;
ljubav je moja ták odmev vzbudila.
- 88 „Oj živi stvor, prijazni in dobrotni,
prihitel k nama si v ta zrak žareči,
ki svet pojila v krvi sva životni —
- 91 če kralju bi sveta bilà povšeči,
prosila bi, da ti bi mir užival,
zato ker čutiš z nama v tej nesreči.
- 94 Kar rad bi slušal ali kar odkrival,
midva slušala bova, govorila,
če bo le veter, kakor zdaj, počival.
- 97 Leži dežela, ki me je rodila,
ondi, kjer Pad do morja steza rame,
da bi otrók družina mu počila.
- 100 Ljubezen, ki srce v trenutku vname,
v le-tem je za lepoto mojo vzplala,
mi vzeto ták, da žal ne neha zame.
- 103 Ljubezen, ki srce je srcu dala
vsekdar še, me je zanj ták osvojila,
da mi, kot vidiš, v srcu je ostala.
- 106 Ljubezen v smrti naju je družila,
morilca čaka temno dno Kajine.“
To nama je dvojica govorila.
- 109 Prevzet od njune tožne zgodovine
sem zrl zamišljen v tla; iz misli zmoti
poet me. „Kaj spet misliš?“ me prekine.
- 112 Odvrnil sem nato, pričel: „Siroti!
Kaj sladkih misli in kaj koprnenja
ju je privedlo do te žale poti!“
- 115 Obrnem spet se, lotim govorjenja:
„Ob tvojih muk, Francesca, pripovesti
solziti žalno se oko ne jenja.
- 118 Vendar povej, kako, po čem k zavesti
ljubezen je prišla iz src globine,
izdala vama tajnih želj prelesti?“
- 121 In ona dé: „Ni hujše bolečine,
— to ve tvoj učenik —, kot v čas nesreče
nositi v srcu srečnih dni spomine.
- 124 Če pa spoznati tak močno te vleče
ljubezni naju korenino pravo,
pa bodi! — naj v solzah besede teče.
- 127 Prebiralá sva neki dan v zabavo,
kak Lancelota je ljubav zavedla,
samá, brez slutnje za oko zvedavo.
- 130 Večkrat od knjige sva oči povedla,
da srečale so se, in sva zardela;
ob nekem mestu pa sva vsa se zmedla.
- 133 Beroč, kak smeh, ki duša ga želela,
ljubimec ták je srknil z ust kraljice,
je ta, ki bova večno skup trpela,
- 136 tresoč poljubil usta mi in lice.
Zvodnik povest bilà in kdor jo zložil!
Tist dan prebrala nisva več vrstice.“
- 139 Medtem ko eden je duhov ták tožil,
je jokal drugi; jaz sem čutil jade,
omahnil, kakor bi kdo vame sprožil,
- 142 in padel sem, kot mrtvo truplo pade.

Opombe: V. 34: Če na razpoke stopijo robove — mnogi menijo, da misli Dante tukaj razpoko, ki je nastala o potresu vsled smrti Kristusove (prim. Pekel XII., 31–45). — V. 58–60: Semiramis je to... V knjigi zgodopisca Pavla Orozija beremo, da je Semiramis po smrti svojega soproga („druga“) Nina vladala v Ninivah na Asirskem od l. 1356. do 1314. pr. Kr. r. Vse tiste dežele so bile ob Dantejevem času pod oblastjo turškega sultana, kakor so še zdaj. — V. 61–62: Glej, drugo... tu misli Dante kraljico Didono, soprogo Siheja, kralja v mestu Tiru v Feniciji; ko ji je njen brat Pigmalion umoril moža (čigar truplo so po

tedanji šegi sežgali in pepel shranili v lončeni žari), je Diona zbežala iz Fenicije v Afriko ter ustanovila mesto Kartagino. Kot vdova pa ni ostala verna svojemu rajnkemu soprogu, temveč se je zaljubila v junaka Eneja, ki je slučajno priplul na tisto obrežje; a ker je Enej ni hotel vzeti za ženo, si je sama vzela življenje. — V. 63: Kleopatra, sloveča kraljica egiptovska, najprej prijateljica Juliju Cezarju, pozneje Antoniju, si je vzela življenje s tem, da si je pritisnila strupeno kačo na prsi (l. 30. pr. Kr.). — V. 64: Heleno videl sem — ki je bila žena špartanskega kralja Menelaja, pa se je dala speljati od lepega Parisa, trojanskega kraljeviča, v Trojo, vsled česar se je vnela desetletna trojanska vojna. V oni vojni je bil med Grki največji junak Ahil, ki si je nakopal smrt pod zidovjem Troje, ker je hotel imeti Poliksena, trojansko kraljično. — V. 67: Tristan — je bil zaljubljen vitez srednjega veka, član „okrogle mize“; zaljubljen se je v svojo teto Izoldo, vsled česar ga je ubil njegov stric Marko. — V. 73: Tam ona, ki tak tesno sta ovita itd. — sta, kakor že omenjeno, Frančiška s priimkom da Polenta, rojena v Raveni („kjer [reka] Pad do morja steza rame“), in Paolo Malatesta iz mesta Rimini, brat Frančiškinega soproga Giaciotta. Ker je bil ta šepav in grd, se je poslužil svojega brata, lepega Pavla, da je šel v Raveno snubit lepo Frančiško, navidez zase, v resnici za brata. Po poroki se je zvižča bridko maščevala nad Pavlom; zaljubljen se je namreč sam v svakinjo, ki ga je tudi ljubila. Ko sta nekoč skupaj čitala neki trubadurski roman, ju je ljubosumni sprog zalotil in oba na mestu prebodel z mečem, Pavla in Frančiško, ki je bila planila med oba boreča se brata. To se je zgodilo l. 1285. Četudi z enim samim poljubom, vendar se je Francesca pregrešila zoper zvestobo nasproti možu. A kako da ima Dante z njo, grešnico, tako sočutje in jo tako odlikuje? V tem tiči velik kos zgodovine ženskega vprašanja. Sprog Giaciotto se je držal še starega nazora, da je žena moževa sužnja, ki jo sme mož, če hoče, tudi umoriti. Toda ob istem času se je že začel po trubadurstvu in vsled rastočega češčenja Matere božje dvigati ugled žene do najvišje stopinje; Dante, opevajoč Beatriko, je pravi pravcati trubadur. (Prim. I. Kršnjavi, B. K. I. Zagreb 1909, str. 52.) Tako se mu je morala tudi kazni soproga zdeti pretrda, kar izraža s tem, da pošilja prevarjenega soproga na dno Kajine, t. j. v družbo Kajnovo, na dno pekla. Trubadurski motiv je tudi v vrstici 103., češ da je nemogoče ljubljene osebi zapirati srce nasproti ljubečemu srcu. — Zadnje dneve svojega življenja je prebil Dante pri nečaku Frančiške, Gvidu da Polenta, v Raveni, kjer je tudi umrl. Ker je bila ta tragična smrt še vsem v spominu, ko je Dante pisal svoj „Pekel“, zato mu ni bilo treba nič imenovati oseb, pa je vendar vsak vedel, koga misli. Ko se mu je v sočutju utrgalo ime „Francesca!“ (v. 116), je moral ta vzklík tembolj učinkovati, ker je bil vsakemu čitatelju že kar na jeziku. — V. 81: če nekdo ne brani — pesnik tu misli Boga, čigar imena v peklu nočejo izgovoriti. — V. 128: omenja viteza Lancelota iz družbe kralja Arta. Povest je imela naslov „Lancelot od jezera“ in je bila, kakor pravi I. Kršnjavi, n. m. str. 53, več stoletij hrana evropske inteligence. V tem romanu se je pripovedovalo, kako je vitez Lancelot skrivaj ljubil kraljico Ginevra in kako se je ta — ker jo je zvodil neki posredovalec Galeotto —, nasmehnila svojemu čestilcu in kako jo je tisti hip Lancelot prvič poljubil. Kakor je bil kraljico Galeotto zapeljal k nasmehu, tako je Francesco zapeljala knjiga. Vrstica se v izvorniku glasi: „Galeotto fu il libro e chi lo scrisse!“ in je postala pregovor. — V. 102: mi vzeto tak, da žal ne neha zame — moja mladost in lepota mi je bila vzeta, toži Francesca, tako naglo, da se nisem mogla niti skesati

greha, in vsled tega žalost ne neha. — Omenimo še, da je Francesca edina ženska, ki jo Dante ogovarja v „Peklu“; vse druge samo imenuje.

VI. spev.

Tretji krog. — Dež, toča, sneg. — Požrešneži in pijanci. — Varuh kroga Cerber. — Lahkoživec Ciacco iz Florence.

V tem krogu trpe požrešneži in pijanci; dež, toča in sneg pada nanje s tako silo, da jih podira na tla, kjer jih Cerber trga in mrcvari (v. 1—22). Stari pogani so si Cerbera mislili kot psa s tremi glavami, ki straži pri vhodu v pekel, da ne uide nobena senca; noter pusti vsakega, so pripovedovali, vun nobenega. V Dantejevem peklu je ta pasja zver varuh tretjega kroga, požrešnežev.¹ Razlikuje se od staropoganskega le v toliko, da ni samo pes, ampak je tudi bes (kakor že zgoraj Minos). In kakor sta Haron in Minos režala nad Dantejem, tako tudi Cerber; toda njegov dobri spremljevalec uteši zver s tem, da ji vrže polno prgišče prsti v lačna žrela (v. 23—33). Izmed senc, ležečih na tleh, se vzdigne ena, Ciacco, ter prorokuje pesniku bodočnost rojstnega mu mesta Florence (v. 34—99). Na Dantejevo vprašanje, če bodo muke po vesoljni sodbi večje ali enako velike kot zdaj, odgovori Vergilij z modroslovnim — Aristotelovim — pravilom: Čim popolnejša, inteligentnejša je kakšna stvar, tem bolj se zaveda veselja ali pa žalosti. In ker bo po vstajenju pravična duša dobila nazaj svoje telo povečano, in bo torej v tem zmislu popolnejša, bo tudi veselje njeno večje; v istem razmerju čaka pogubljenih po vstajenju večja bol (v. 100—115).

V tem spevu (kakor tudi v šestem spevu Očiščevališča in Raja) se Dante načeloma dotika politike.²

Kakor je Dante svojemu narodu ustvaril skupni slovenski jezik, tako so ti trije politični spevi tudi pripomogli ustvariti „zedinjeno Italijo“.

- Ko vrne se zavest, ki mi zbežala
 bila ob oni žalni je povesti
 in um od boli je bila zmešala,
 4 uzrem trpine nove in bolesti,
 naj kamorkoli noga mi koraka,
 naj kamorkoli se ozrem po cesti.
 7 Krog tretji pekla več en dež namaka,
 proklet in mrzel in z vso ihto lije;
 način in snov sta večno mu enaka.
 10 Skoz mrak sneži, debela toča bije
 in črna brozga večno nanje kaplje
 in smrad puhti iz zemlje, ki to pije.
 13 Čuvaj je Cerber, ki krog sebe hlaplje;
 iz troje žrel ta zver po pasje laje
 na ljudstvo, ki se v mlako tu potaplje.
 16 Oči mu rdé, mastnè so brade saje,
 napihnjen mu je trebuh, s kremplji dere
 dukove, praska, trga na vse kraje.

¹ Prim. „požrešen kot pes“.

² Zakaj ravno v vseh treh šestih spevih? Odgovora ne vemo; a zanimivo je, da je že v Iliadi VI. spev najlepši (Hektorjevo slovo), Herodotova 6. knjiga (bitka pri Termopilah), Vergilijeve Eneide VI. spev (Enej v podzemskem svetu), in naj dostavim, da je tudi našega Valvazorja 15 knjig šesta najzanimivejša (narodni običaji, noše, jezik).

- 19 Ti tulijo kot psi, ker dež jih pere;
obrača se život, stran ena, druga,
noben pa nič si revež ne prebere.
- 22 Ko spazi zmaj me véliki, zažuga,
odpre vsa žrela, zareži s čekani,
od jeze trese se in se vijuga.
- 25 Moj kažipot pa razprostrl je dlani,
prsti zagrabil, polno je prgišče
zagnal, da lačni jo požró goltani.
- 28 Kakor je psu, ki laja, kost težišče,
pa pomiri se spet, kadàr jo gloje,
ker glodat le kostí teží in išče:
- 31 ták Cerber bes pomiril glav je troje
grdih, rjovečih ták, da oglušele
bi duše rajši na ušes oboje.
- 34 Prek senc, podrtih od dežja, so spele
nogé; le votle sence pod podplati
bilè so, ki so se telesa zdele.
- 37 Prav vse na tleh sem videl jih ležati,
le ena je takoj pokonci sedla,
ko mimo nje sva htela pot ubrati.
- 40 „Ti, ki te noga je v pekel privedla,
spoznaš to senco?“ dé, „se ti kaj sveti?
Po rojstvu tvojem sem v ta kraj pribredla.“
- 43 Jaz njej: „Bolest, ki moraš jo trpeti,
te je izbrisala mi iz spomina;
ne vem, če sva se videla na sveti.
- 46 Kdo si, zakaj ta kraj, ta bolečina
in kazni take zlo te je zavedlo?
So večje pač, ták gnusna ta edina.“
- 49 In on: „Tam v mestu tvojem, ki napelo
se je zavisti, da že gre iz meha,
tam dni preživel svoje sem veselo.
- 52 Kot Ciacco sem bil v mestu znan, zbog greha
požrešnosti, ker stregel sli sem grla,
zató, kot vidiš, dež me, voda péha.
- 55 Pa ne da bi le mene taka trla:
vse isti greh tak tepe tega kroga.“
In molk — beseda senci je zamrla.
- 58 Odvrnem: „Ciacco, ták teži nadloga
me tvoja, da v solzé me grenke žene;
povej pa, ako veš, do kam nesloga
- 61 privede še meščane razdvojéne?
Je kdo pravičen vmes? In rázlog koji
je sprl takó sinove majke ene?“
- 64 Nato mi reče: „Najprej dolgi boji,
potem bo tekla kri in gozdna stranka
bo zapodila drugo v jezi svoji.
- 67 A padla bo po letih treh obstanka
in prva bo prišla spet do krmila
ž njim v zvezi, ki sedaj je še uganka.
- 70 Pokonci glavo dolgo bo nosila,
trdó tiščala drugo k flom, brez sluha
za jok sramú, ki ta se v njem bo vila.
- 73 Pravična dva sta — vseh ušesa gluha.
Tri iskre v dušah vseh neté plamene:
zavisti, lakomnosti in napuha.“
- 76 Tu Ciacco svojo žalostinko sklène.
In jaz: „Še daljnje si želim razlage
in še darú besede dragocene.
- 79 Teghiaio, Arrigo, Mosca, duše drage,
in Farinata, Rusticucci, ostali,
ki so namene zmir imeli blage,
- 82 povej, kje so, kje bomo se spoznali?
ker hrepenim, da to se mi odgrne,
jih li nebo blaži? jih pékel pali?“
- 85 On: „Tam so, kjer so duše najbolj črne;
posebna krivda jih teží v globeli —
uzreš jih, če se pot ti dol obrne.
- 88 A ko povrneš spet na svet se beli,
poskrbi, da v spomin ljudem se vcepim.
Končam; to moj ti je odgovor celi.“
- 91 Naravnost ne, temveč s pogledom srepim
je vame zrl; kar mu omahne glava
in padel z njo k tovarišem je slepim.
- 94 In reče mi voditelj: „Ta-le spava
in spal bo, dokler angel ne zatrobi,
ko se sovražnika prikaže slava.
- 97 Takrat se vsak bo znašel v svojem grobi,
dobil nazaj meso bo in poteze
in čul besed nezabnih grom ob slobi.“
- 100 Tak sva prek senc, dežja šla gnusne greze,
življenje v misel jemajoč bodoče;
in pot počasi nama dalje leze.
- 103 Pa vprašam: „Mojster, bóli te pekoče,
kadàr se sodba vélika izvede,
li bodo večje? manjše li mogoče?“
- 106 In dé mi: „Drži se le svoje vede,
da čim popolnejša je stvar katera,
tem bolj zaveda sreče se in bede.
- 109 Četudi večna tem ljudem zamera
popolnosti ne dá doseči prave,
jih vendar čaka bóli večja mera.“
- 112 Idoč po cesti, ki jih obkrožuje,
sem čul dokáj, kar jezik moj ne zmaga;
ko prideva, kjer cesta se znižuje,
- 115 uzreva Pluta, vélikega vraga.

Opombe: V. 1: Tudi tukaj, kakor zgoraj v IV. spevu, pesnik ne pove, kako je došel v nižji pas. — V. 16: O čí mu rdé — kakor pijancem, ki torej v njem lahko vidijo same sebe; ma st n è s o b r a d e s a j e, t. j. sajasta brada mu je vsa nesnažna, ker ostaja na njej jed — zopet požrešneži v njem gledajo svojo sliko in priliko. — V. 52: C i a c c o (= Čáko, okrajšano iz Jakopo) pomeni v florentinščini svinjo; bil je zloglasen požrešnež in zajedavec, toda duhovit družabnik. (Boccaccio, Decam. IX, 8.) — V. 65—75: V uvodu (št. 1. t. l.) smo že omenili, da sta l. 1299. v Florenci dve stranki silovito zadeli druga ob drugo: stranka belih (demokratov) in črnih (aristokratov), ki so imeli zaslombo pri papežu in v Parizu. Belim je načelovala rodbina Cerchi, ki se je bila pred kratkim priselila iz gozdnatega kraja Pivier d'Accone; odtod ime gozdna stranka (la parte selvaggia). Tri leta je res gospodovala v Florenci gozdna stranka demokratov; l. 1302. (prim. uvod) je pa s prihodom Francozov v začetku novembra zavlada ohola stranka črnih za dolgo dobo let. — V. 69: z njim v zvezi, ki sedaj je še uganka, t. j. najbrže papež Bonifacij VIII., ki sel. 1300., v katerem se vrši Dantejevo potovanje po peklu, še ni bil odločil na nobeno stran. Nekateri dantologi menijo, da je ta zaveznik črnih, Karel Valois, brat tedanjega francoskega kralja. V izvorniku se glasi vrstica: con la forza di tal che testè piaggia; I. Kršnjavi (n. m. str. 61) jo prevaja tako: „snagom onoga, koji sad jošte šara“. — V. 73: Pravična dva sta — katera dva misli Dante, je neznano; morda Dante sam in njegov prijatelj Guido Cavalcanti. — V tercini 79—81

omenjene može bomo srečali pozneje niže doli, in sicer sta Teghiao Aldobrandini ter Jacob Rusticucci pri sodomcih (XI, 41, 44), Farinata degli Uberti pri krivo-
vercih (X, 32), Mosca de Lamberti pri sejalcih razdora (XXVIII, 106); Arrigo je omenjen samo tukaj. Čeprav so pogubljeni, jih Dante vendarle imenuje „duše drage“, ki so imeli vedno blage namene, bili so namreč odločni v službi domovine. — V. 96: ko se sovražnika prikaže slava, t. j. ko pride Kristus sodnji dan kot sovražnik pogubljenih. — V. 99: ob slobi, t. j. ob slovesu (prim. slobó vzeti, Pleteršnik. Slovar). — V. 106: t. j. Aristotelovega modroslovja. — V. 115: Plut je bil poganskim Grkom bog bogastva; Danteju je čuvaj lakomnežev in seveda zopet — bes.

VII. spev.

Četrty krog. — Lakomniki in zapravljevci. — Razgovor o boginji Sreči.

Peti krog. — Jezljivci.

Pri vhodu v četrti krog naletita pesnika zopet na čuvaja, a dočim čuva tretji krog kot pes požrešni Cerber, je varuh četrtega kroga kot volk lakomni bes Plut, ki je veljal starim Grkom kot podzemski bog zakladov in bogastva. Kakor prejšnji stražarji, tudi Plut sprva ne dovoli vstopa ter nekaj reži; a Vergilij ga uteši, nakar vstopita (v. 1—15). Kakšne trpine najmeta tukaj? Četrty krog je pregrajen v dva polkroga: v enem valijo s prsi težke vreče zlatá lakomniki, v drugem pa istotako zapravljevci; kadar v sredi trčijo drug ob drugega, se zmerjajo, potem pa se vračajo k izhodu in zopet nazaj, brez nehanja. Med lakomniki so papeži in kardinali, in Dante bi rad nekatere spoznal, toda Vergilij mu pojasni, da lakomnost docela zatemni poteze obraza in da jih torej ni mogoče spoznati (v. 16—50). Kako da so lakomniki v istem krogu kakor zapravljevci? Ker so oboji grešili z zakladi tega sveta: eni so trošili premalo, drugi preveč, nobeden pa ne po pameti. Pri tej priliki govori Vergilij jako lepo o Sreči, ki so jo starodavniki imeli za boginjo, ki ji je v skrb izročena naša zemlja (v. 61—96). Ko se nagneta čez rob četrtega kroga, vidita, da pod njim izvira vroč vrelec, ki teče nekaj časa nizdol in preplavlja skoraj ves peti krog, ki je ena sama mlaka, Stiks, rdeča kot škrlat, kjer se kuhajo jezljivci, in sicer tako, da t o g o t n e ž i gledajo iznad površine ter se med seboj mrcvarijo, oni pa, ki so žalostni jezo držali zaprto v srcu, so pod vodo ter samo nekaj brbrajo (v. 97—126). Obhodivši v velikem ovinku smradljivo lužo, zagleda Dante neki zagoneten stolp (v. 127—130).

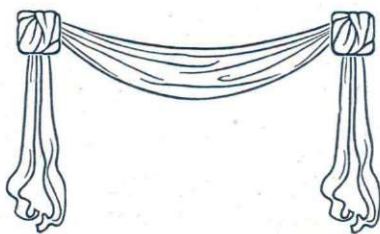
„Papè Satan, papè Satan aleppe!“

- se začne dreti Plutov glas hripavi;
a modrec je poznal njegov naklepe
4 in me osrčil: „Škode ne napravi
ti nič! Ne boj se! Ni moči v njem take,
da pot bi ti zaprl po tej tokavi!“
7 In do napihnjene obrnjen spake
je del osorno: „Molči, volk prokleti,
in zgrizi v jezi se do zadnje dlake!
10 Ne misliva v globel brez vzroka speti:
to tam hoté, kjer z roko Mihaela,
zvodniški bil napuh je strt v osveti.“
13 Kot jadra, ki od vetra se napela,
ohlapnejo, če jambor se razkolje:
tāk se je kruta zver na tla seséla.

- 16 Takó v četrto sva prišla podmolje,
korakajoč niz žalni breg prepada,
kjer vse gorjé svetá zajéto pólje.
19 Pravica božja! oj, odkod grmada
muk nezaslišanih in kazni kraja?
In le zakaj nas greh tak trga, zbada?
22 In kot se pri Karibdi tam dogaja,
da val ob val zadeva, se razbiva:
tāk ljudstvo tukaj s silo v kólu raja.
25 Tu več sem zrl jih, kot drugod jih biva;
v obé strani, bruhaje krike glasne,
tovóre s prsi ljud valí, poriva;
28 kadār pa stran ob stran skup trči, -prasne,
nazaj spet tovor vsak vali, zmerjaje:
„Kaj siplješ?“ in „Kaj stiskaš? Kaj ti hasne?“
31 Hodilo se v temi tak sem in tjá je,
ob moji levi in ob desni strani,
v obraz zmir pesem staro si metaje.
34 In vsak, po eni poti dokončani,
se vrača za spopad v polkrog temavi.
Prizor z bridkostjo ta srce mi rani.
37 In dem: „Moj učenik, sedaj mi javi,
kdo so na levi? so duhovni bili
ti vsi, ki so ostriženi na glavi?“
40 In reče on: „Teh vsak na duši škili
in škilil je v čas prvega življenja,
ker niso nič po pameti trošili.
43 To tudi glasno bevskanje pomenja,
kdar v krogu vsaka stran do tja dospeje,
kjer loči jih razlika zadolženja.
46 Duhovni so bili, ki lás odeje
jim manjka, papeži in kardinali;
v le-téh je lakomnost bilá brez meje.“
49 In jaz: „Z njih enim smo se poznali
in moral, mojster, bi spoznati razne,
ki so se z grehi temi okaljáli.“
52 In reče mi: „Ti misli misliš prazne:
nеспamet, s katero so se pobrazdáli,
jih zatemnjuje, dela brezizrazne.
55 Na veke bodo skupaj zadevali;
iz groba bodo vstali kratkolasi
le-ti, a ti-le bodo pest stiskali.
58 Dajánje, stiskanje o napčnem časi
jim vzelo raj je, vrglo v kraj razdora,
ki slikal ga ne bom z besed okraši.
61 Iz tega, sin moj, úči se prizora,
kak kratke, nične so dobrine Sreče,
ki zanje pulijo se ljudstva nora:
64 ker vse zlato, pod luno se leščeče,
sedaj al prej kedaj, ne utolaži
ne ene same duše, tu trpeče.“
67 „Učitelj,“ dem mu, „zdaj mi še pokaži:
ta Sreča, ki tvoj jezik jo omenja,
zakaj svetá dobrine s kremplji straži?“
70 In on: „O stvori ljudski brez umenja,
velika je nevednost, ki vam škodi;
oprimi, tāk čem, mojega se mnenja!
73 On, čigar je modrost nad vsemi svodi,
svetove je ustvaril, dal jim vóje,
da en svet drugega s svetlobo vodi,
76 deléč enako od svetlobe svoje;
vodnico ima tudi zemlja vaša,
ki nje sijaju dalo jo nebó je,

- 79 da nične v pravi čas darí prenaša
iz roda v rod in v veke jih drugači
ter nič, kaj ljudski um golčí, ne vpraša.
- 82 Tak en rod vlada, drug se komaj vlačí,
kot njen ukrep se neizprosni javlja,
ki sam je skrit, enako v grmu kači.
- 85 Zaman modrost se vaša ji ustavlja;
kot vsak bog svet svoj vodi v svojem tiru,
tāk ta previdno svojega upravlja.
- 88 Spremembe niso nje nikdar pri miru;
potreba ji poganja perutnici —
zato sprevrže se človeku v diru.
- 91 Na križ ž njo! kolikrat kričijo klici
celó ljudi, ki so ji dolžni hvalo,
pa grajajo, psujó jo po krivici.
- 94 A ona, blažena, se zmeni malo;
s prastvori drugimi svoj svet trkóli
veselo v krog, vživaje radost zalc. —
- 97 A zdaj nizzdol in v kraj še večje boli!
V zatonu zvezde so, ki so vzhajale,
ko šel sem; stati delj čas ne dovoli.“
- 100 Do druge šla prek kroga sva obale.
Vir spodaj vre; po jarku, ki ga hkrati
si koplje sam, raztaka svoje vale;
- 104 rdí se voda bolj mu ko v škrlati.
Za družbo temne imajoč valove
po strašni poti sva bilà pri blati,
- 107 pri barji nekem, ktero Stiks se zove;
vir tožni polni ga pod skalo sivo,
ko zgrne z brega zlobnega slapove.
- 110 In videl tu, ko gledal sem pazljivo,
ljudi sem blatne v oni blatni jami
in nage in obličje njih jezljivo,
- 113 in bili so se ne samó z rokami,
z zobmi se trgajoč na drobne kose
so s prsi topli se, z glavó, z nogami.
- 116 In del je dobri mojster: „Sin, tu zro se
njih duše, ki so vdane bile jezi;
nahajajo pa tudi pod vodó se,
- 119 veruj mi trdno, vzdihujoče v grézi;
na vrhu njih brbòt mehurčke dela,
kar dé oko ti, kamor češ, ž njim sezi.
- 122 V močvirju tožijo: Nam nevesela
bilà je duša v sladkem solnčnem zraki,
ker v srcu skrita jeza nam je tlela;
- 125 zato žalujemo zdaj v temni mlaki.
To tožbo grlo jim grči grgraje,
ker zaleti se pri besedi vsaki.“
- 128 Ovinek velik sva krog lužne smraje
obšla med barjem, suhim sva bregovjem,
na nje, ki blato goltajo, gledaje.
- 131 Pod stolpa slednjič stala sva zidovjem.

Opombe: V. 1: Papè Satan... aleppe! S temi besedami hoče bes Plut ostrašiti nova prišleca; kaj pomenijo, še do danes ni pojasnjeno. Najverjetnejše je, da je to nekak latovski jezik, ki v njem vratar na pomoč kliče satana. Čitali pa so nekateri to vrstico tudi po francosko, kar bi pomenilo: „Papež (namreč Bonifacij VIII, ki ga je Dante mrzil iz političnih vzrokov) je satan, papež je satan, halò!“ — V. 11: z roko Mihaela zvodniški bil napuh je strt — ko se je uprl Lucifer, zvodnik, zapeljivec. — V. 22: In kot se pri Karibdi tam dogaja. — Med Italijo in Sicilijo je morska ožina, ki se v njej srečujejo valovi dveh morji, od juga in severa, ter se razbijajo drug ob drugem. V starih časih so se mornarji te ožine silno bali; mislili so, da je na vsaki strani po ena zver, Karibda in Scila so ji zvali; če ladja uide eni, pade pa v žrelo drugi. — V. 24: s silo v kolu raja — na svetu so plesali okrog zatega teleta, tukaj nadaljujejo ta ples s tovari in vrečami. — V. 40: Na duši škili, t. j. niso prav videli prave vrednosti denarja. — V. 43: bevskanje — namreč: „Kaj siplješ?“ „Kaj stiskaš?“ Zdaj vidijo drug na drugem svoj greh; v življenju ni hotel nobeden pripoznati, da je stiskač ali zapravljivec. — V. 46: las odeje jim manjka, t. j., ki imajo tonzuro. — V. 56—57: iz groba bodo vstali kratkolasi le-ti, t. j. zapravljivci bodo vstali plešasti, ker so zapravili vse do zadnjega lasu (po ital. pregovoru: dissipato sino a' capelli!) [A ne zamenjavaj teh z onimi, ki imajo izbrito plato (tonzuro) v. 39!] — V. 69: s kremplji straži — Dante je nevoljen na Srečo, zato govori prezirljivo o njej. — V. 74: svetove je ustvaril, dal jim voje, t. j. Bog je dal, po nazorih Aristotelovih in sholastike, vsakemu planetu posebnega angela kot vodnika; zvali so te angele inteligencije ali pa tudi s poganskim izrazom bogove. — V. 74—75: da en svet drugega s svetlobo vodi — t. j. vsak planet razsvetljuje s svojo svetlobo vsakega drugega. Ena izmed onih deveterih inteligencij je tudi Sreča, ki upravlja zemljo in razdeljuje dobrine tega sveta, kakor hoče; če jo ljudje karajo, se ne zmeni. Hitro se menja, ker ima perutnice! — V. 95: trkoli, t. j. vali, trklja. — V. 96: radost zalo, t. j. čisto (lauter, cf. Pleteršnik s. v.) radost. Zanimivo je, da je Dante latinsko boginjo Fortuno izpremenil v angela, dočim je Minosa, Pluta, Cerbera itd. v bese. (Kršnjavi, n. m. str. 61.) — V. 98: V zatonu zvezde so... t. j. noč med 25. in 26. marcem je prešla in nastopilo je jutro 26. marca 1300 — drugi dan potovanja. — V. 104: rdí se voda bolj mu ko v škrlati — tu se kuhajo jezljivci, ki o njih pravimo da so rdeči ko kuhan rak; in vrela voda je, ker pravimo, jeza mu je vzkipela, jezo kuha. — Pri vrstici 108. si moramo misliti, da stopita pesnika v peti krog. — V. 111: ljudi blatne — kadar se ljudje kregajo, se blatijo in ometavajo z umazanimi psovkami, in ker navadno sledi iz jeze še pretep, zato tudi to nadaljujejo v Stiksu. — V. 118 nsl.: kdor se da jezi popolnoma premagati, ne more več govoriti po človeško, ampak samo nekaj grgra, napol izgovarja besede; takisto delajo v Dantejevem Stiksu oni, ki so pod vodo. (Dalje.)

V deželi polnočnega solnca.

Potopisni spomini. — Napisal dr. Ivan Knific.

(Dalje.)

VIII.

V obednico.

Ko se vračam na krov, zaidem v veliko dvorano. Dolge mize stoje v njej, poleg njih pa z rdečim žametom prevlečeni stoli. Vsak sedež ima svojo številko. Ob steni opazim nekaj omar z namizno posodo, krožniki in kozarci. Nika-kega dvoma ni, da je to — naša obednica.

Pri neki mizi sedi debelušen možanec, „gospod nadsteward“. Na mizi je razgrnil velik papir, razdeljen v pravokotna polja, kamor zapisuje imena potnikov. Okoli njega se gnete precejšnja gruča dam in gospodov. „Kje želite sedeti?“ vpraša zdaj tega, zdaj onega. Prijatelji in znanci sedajo skupaj. Posebno natančni so v tem oziru Amerikanci. Tuje družbe ne marajo; zato si že takrat, ko naročajo kabine, izbirajo tudi sedeže v obednici. Saj je stvar sama zares vredna, da se dobro premisli. Tri tedne bomo sedeli pri isti mizi, v isti družbi, in to trikrat na dan, vsakokrat približno eno uro. Potniki pa so različnega značaja in imajo različne navade. Nekateri se drži pusto, kakor da bi vedno vladal štiridesetdanski post; besedice ni spraviti iz njega. Drugi hoče vedno sam govoriti, le njegovi nazori so pravi, njegova ožja domovina je prva na svetu, vse drugo ni vredno, da bi se o tem razgovarjali. Tretji je v jedi silno izbircen; na skupnem krožniku vse premeče, izbira si najlepše kose, od posebnih jedil, zlasti od sladoleda, jemlje tolike množine, da drugim ostane premalo; vrhutega pa zabavlja, da je juha plehka, da je meso žilavo, da je pečenka komaj napol pečena. Damam nikdar ne dvoriš dovolj. Otroci tudi pri mizi nikoli ne mirujejo. Starčku se trese roka, da razliva jedila in mu kapa od ust. Važno je torej, kam sedeš pri mizi.

Slednjič se tudi jaz prerijem do nadstewarda in mu podam svoj vozni list. „Kje želite sedeti?“ — „Mi je vseeno.“ — „Imate znance na ladji?“ — „Ne. Angleški ne znam, zato prosim mesta med nemški govorečimi potniki.“ — „Kakor Vam drago.“ Malo premišluje, nato zapiše nekam moje ime, meni pa vroči listek s št. 88. Poiščem si ta sedež; ob steni poleg vhodā stoji naša miza, moj sedež je tretji.

Blücher ima dve obednici: za višjo in nižjo gospodo, ali bolje rečeno, za bogatine prve in druge

vrste. Oni, ki so plačali 1000 ali več mark voznine, so obedovali v prednjem delu ladje, mi pa, ki nismo dosegli 1000 mark, smo se zabavali v ladjinem koncu. Prva obednica je seveda elegantneje opremljena, pa tudi naša obednica je bila podobna jedilnicam v najboljših restavracijah. V isti obednici ne delajo nikakega razločka med potniki; tisti, ki je plačal 950 mark voznine, je dobival isto hrano kakor potnik, čigar kabina je stala samo 500 mark. Morebiti so imeli v prvi obednici še izbornejšo hrano; vendar smo bili tudi mi z njo prav zadovoljni. V prvi obednici so bili zbrani aristokrati, denarni mogotci in dolarske princeze, pri nas pa je bilo vse bolj domače, demokratično.

Ko sem iznova prišel na krov, so še vedno prenašali prtljago z malega na veliki parnik. Vpregli so ladjinega žerjava. S pomočjo močnih verig in vrvi je dvigal težke kovčege in jih spuščal v nenasitno ladjino žrelo. Tamkaj so že čakali delavci, ki so jih zavlekli v poseben oddelek, v prostor za prtljago. Neverjetno je skoraj, koliko obleke vlačijo nekateri potniki s seboj. Posebno dame imajo nebroj toalet. Drugače so oblečene zjutraj, drugače pri kosilu, drugače pri večerji, drugače v damskem in godbenem salonu, drugače na krovu, drugače na plesu, drugače na izletih. Gospoda hoče tudi na potovanju uživati vso udobnost, ki jo ima doma.

Cesar Viljem II., ki ljubi na potovanju preprostost, je nekdanj obiskal nemško turistovsko ladjo ob norveški obali in se mudil na njej dalj časa. Dame so vedno menjavale obleko in so nosile tako izbrane toalete, da je cesar vznevoljen pripomnil: „Kdo bi si mislil, da se v tako majhnih kabinah hranijo tolike toalete!“

Dolgočasno ropotanje žerjavovih verig ter vpitje delavcev je slednjič prenehalo. Mali parnik so odvezali od Blücherja. Parnikovi uslužbenci nam še enkrat voščijo srečno pot, nato pa počasi odrinejo po Labi navzgor, domov v Hamburg. Iznova zarožljajo verige; dvigajo sidro, ki je privezано na močnem železju. Parne piščali brlizgajo; Blücher se pripravlja na odhod.

V istem hipu se oglasi trobenta. Nekdo hodi po ladji in trobi od krova do krova, od hodnika do hodnika, od prednjega konca do zadnjega in nazaj. Vprašam nekoga, kaj pomeni trobetanje. „Ste pač

novinec,“ mi odgovori. „Ta mož se imenuje že odnekdaj ‚Trompeter von Freßlingen‘. Vabi nas k ‚lunchu‘, ki se prične čez četrto ure.“ — Da se bliža čas kosila, sem tudi sam čutil; saj se mi je že davno oglašal želodec in ura je poldan že tudi odbila. Novo mi je bilo, da nas s trobento kličejo k obedu, novo pa tudi, da se kosilo imenuje „lunch“ (izg. lenč), kar pomeni pravzaprav „predjužnik“ ali „malica“. Čudno! Na kmetih imajo zjutraj kosilo, opoldan južino, na večer večerjo; v mestih je zjutraj zajtrk, opoldan kosilo, na večer večerja; na Angleškem in v Ameriki pa imajo zjutraj zajtrk, opoldan predjužnik (lunch), na večer kosilo (dinner).

Okrog Blücherja zašumi voda, vijaki so se pričeli vrteti, orjak se obrača, parni stroji sopihajo, vsa ladja se trese. Še par trenutkov in Blücher zdrči po Labi proti sinjemu morju, proti Kuxhavnu. Okolica na spodnji Labi nima nikake zanimivosti, bregovi so nizki, sama ravnina kroginkrog. Kakor nalašč je začelo tudi pršeti.

Zopet se oglasi trobenta, znamenje, da se točno ob eni prične lunch. Stopim torej po stopnicah navzdol — v obednico.

IX.

Kosilo. — Naše omizje.

H kosilu in k večerji smo prihajali točno. Takoj, ko trobentač odtrobi, prično stewardi nositi jedila na mizo. Če prideš prepozno, dobiš po stewardovi milosti prva jedila, ali pa ne.

Ko vstopim, je bila obednica že skoraj polna. Poiščem svoj sedež. Moja soseda sta že pri mizi. Predstavim se desnemu; odgovori mi — francoski. Ta jezik mi je sicer prav všeč, le govoriti ga ne znam, razen par stavkov. Zato mu odgovorim: „Obžalujem, da znam premalo francoščine, da bi se mogel razgovarjati.“ S tem je bil najin pogovor za nekaj dni končan. Obrnem se k levemu sosedu ter se mu predstavim. Zamrmra nekaj; odgovor diši sicer po nemščini, pa taki, da je nisem razumel. Ostali družbi se priklonim, želim: „Dober tek!“ pograbim žlico in srkam juho, ki mi jo je steward nalil na krožnik. Dobra volja me je minila. Začutil sem, da sem tujec na ladji. Pa še prosil sem nadstewarda, naj me posadi med nemški govoreče potnike! Kam sem zašel? Desni sosedi nemščine ne razume, levi morebiti komaj za silo. In v taki družbi bom moral preživeti cele tri tedne!

Zamislil sem se v juho; bila je špargljeva, zelo okusna. Da omečim levega soseda, mu po končanem delu pripomnim: „Juha je izvrstna.“ „Sehr jut,“ mi prikima in zopet utihne za dalj časa. Hvala Bogu, da zna sosedi nemški! Izgovarja sicer besede nekam

tjuje, po besedi „jut“ (= gut) pa spoznam, da pomeni Pruse.

Moja opazka je izpodbudila druge potnike, da so se pričeli razgovarjati o jedi. „Hrana na hamburških parnikih je sploh izvrstna, taka kot v hotelih prve vrste,“ se z nasprotne strani oglasi gospod, ki se mu je nazunaj poznalo, da je že mnogo dobrih jedil spravil pod streho. „Pijača tudi ni napačna,“ mu sekundira sosedi, ki je ravnokar izpraznil kozarec monakovskega piva. „Kakšno pijačo imate?“ vpraša stewarda gospod, ki je sedel na koncu mize. „Oprostite,“ mu odgovori le-ta, „jaz nosim samo jedila. Steward za pijačo pride takoj.“ Ozrem se na strežnike v obednici. Pri vsaki mizi sta servirala dva stewarda; miz je bilo v naši obednici 10, pri vsaki mizi pa 12—16 gostov. Pijačo so oskrbovali posebni strežniki. Par stewardov je stalo pri omarah za krožnike in namizno orodje; po dvorani pa sta stopala dva višja uslužbenca v zlatoobrobljeni uniformi; skrbela sta za red in z zvončkom dajala znamenje, kdaj se prinese nova jed na mizo.

„Pijačo plačate posebej,“ razlaga nekdo izmed našega omizja. „Pivo dobite ali črno monakosko ali pa svetlo plzensko; imajo pa tudi angleško porter-pivo. Tukaj-le imate seznamek ladjine vinske zaloge. Če Vam ugaja kislo vino, pijte mozelsko; rensko vino je slajše, pa težje za želodec. Razentega imajo v zalogi mnogo francoskih vrst.“ Priteče steward za pijačo; kdor hoče, dobi listek, na katerega napiše, kaj in koliko želi piti. „Prosim, da vsakdo napiše tudi številko svoje kabine in podpiše svoje cenjeno ime,“ razlaga strežnik. Pobere vse listke in jih natančno pregleda; kdor se ne podpiše, ne dobi pijače. Vse te listke so dobro shranili. Koncem potovanja pa je vsak potnik dobil skrbno zapečaten pismo; v njem je našel vse listke z lastnoročnim podpisom; listkom so priložili račun, ki naj ga potnik blagovoli poravnati pri nadstewardu. — Nikogar niso silili k pijači; bodi abstinent ali alkoholik, to je stewardom vseeno. V zalogi so imeli še razne mineralne vode; tudi te so krožile po obednici.

Zvonček se oglasi. Prineso nam velike morske rake, garnirane. To vam je slaščica! Nihče se jih ni branil. Moj sosedi vis-à-vis je izpraznil vse kotičke v rakovi lupini. — Zahotelo se mi je pijače. „Kozarec plzenskega!“ naročim stewardu. V svoji preprostosti sem menil, da podpiram češko obrt; šele pozneje so me sopotniki poučili, da to pivo varijo v Hamburgu, samo znamka je „plzenska“. Kozarec piva, kaj bo to. Nagneš in piva ni več; kozarec drži samo četrto litra. Svojo denarnico si obremenil za 25 pfenigov; vrček bi torej stal pol marke ali 60 vinarjev. Malo drago je sicer, pa nič ne de; saj imamo denar in do Špicbergov se ne vozimo vsako leto.

Zvonček zapoje iznova; prineso nam „roastbeef“ s prikuhami. Ni napačno. Da je meso v notranjščini še napol sirovo, naj te ne moti; tako meso ljubijo Angleži, in kar njim tekne, bo šlo tudi tebi v slast. Le žeja se po taki jedi prične oglašati . . .

„Pečene jerebice!“ nam razlaga steward, ko nam servira četrto jed. „Želite kompot ali salato?“ nas izprašuje njegov tovariš, ki nam donaša prikuhe. „Prosim še kos rženega kruha,“ se oglasi gospod na drugem koncu mize. Saj res, kruh smo že tudi pospravili do zadnje drobtine.

Želodec se nam je potolažil. Ko bi še ne imel dovolj, ti strežnik prinese zrezek, telečji ali svinjski kotelet, jajčjo omeleto, mrzlo pečenko, praško gnjat ali kaj drugega, gorkega ali mrzlega; potrpi samo par minut, da ti kuhar dotično jed pripravi.

Servirajo nam velik krožnik sladoleda, pomešanega z raznimi sadeži. To je višek vsakega obeda. Komaj priroma sladoled do srede mize, že mora strežnik po novega; mnogi pa se še ježe, da so dobili premalo.

Za sladoledom nam prineso sadje: jabolka, hruške, pomaranče, orehe, lešnike, sveže in suho grozdje itd. Prvih 10 dni smo uničili velike množine banan. Tega sadja dobiš po Hamburgu in obmorskih mestih sploh silno veliko. Banana, ki je na videz podobna kumari, je sladka in prav okusna. Če si želodec še tako obremenil, nobena vreča ni tako polna, da ne bi šlo še zrno vanjo: par banan boš vedno še použil.

Čašice priromajo na mizo; posoda s črno kavo kroži iz rok v roke. Opoldan si le privošči turške črnine; je izvrstna, pristna moka - kava iz Arabije. Zvečer se je pa zdrži, premočna je; spati ne bi mogel.

Tak obed se imenuje na Blücherju „predjužnik“. Marsikdo si misli: „Gorje želodcem, ki vse to prebavijo!“ Le počasi, prijatelj; kdor ne pozna razmer, sodi krivično. Da si bil sam na morju, bi govoril drugače. Morski zrak ima namreč to lastnost, da silno pospešuje prebavljanje. Česar na suhem ne použiješ za nikako ceno, se ti zdi na morju — premalo. Ko te koncem kosila vpraša steward: „Želite še kaj gorkega?“ boš morebiti sam rekel: „Prosim dunajski zrezek.“ Dasi smo trikrat na dan uničevali velike množine jedil, smo bili pred prihodnjim obedom iznova — pošteno lačni.

Izpočetka vsakdo svoje sosede ogleduje nekam nezaupno. Na ladjah tudi ni navade, da bi se gostje po vseh pravilih olike predstavljali drug drugemu. Vse se vrši bolj po — ameriansko. Če sede poleg tebe Amerikanec, te ne bo nadolgo in široko izpra-

ševal, kdo si, odkod si, kaj si, — za take stvari se pristni državljani slavnih „United States of America“ ne zmeni, — ampak pričel bo jesti, in ko se je odteščal, te vpraša kot starega znanca: „How do you do?“ (Kako se Vam godi?) Potem govori o morju, o vremenu, o izletu, o amerianskih šegah in navadah, o kupčiji in obrti, o newyorških zgradbah, o pacifiških železnicah; izkratka: zabava in Amerika sta edini predmet njegovih razgovorov.

MOLEČI MOHAMEDANEC IZ BOSNE

Sredi kosila vstane gospod, ki je sedel koncem naše mize, vzame v roke kos papirja in pravi: „Da se nam ne bo treba posebej predstavljati, prosim, da vsakdo na ta-le papir zapiše svoje ime, stan in bivališče.“ Papir je krožil od soseda do soseda; vsakdo se je vpisal nanj. Še enkrat je papir romal iz rok v roke; proučevali smo drug drugega.

Vzamem v roke zapisnik in čitam imena: dr. Schönfeld, zagovornik in sodni svetnik, Berolin;

Manning, posestnik, Auckland, Nova Zelandija; moja malenkost; Rosendo Sera, profesor, Barcelona; dr. Llagostera, zdravnik, Barcelona; dr. Zeiner, vojaški zdravnik, Novi Sad, Ogrsko; dr. Hein, vojaški zdravnik, Budimpešta. Na nasprotni strani pa so sedeli: Lindner, tovarnar, Halle (Prusko); Roehning, tovarnar, Halle; dr. Ernst Burmester, profesor na tehnični šoli, Saško; dr. Herbert Burmester, učitelj na nemški šoli v Kahiri (Egipt). Trije sedeži so bili prazni.

Naše omizje je imelo to posebnost, da nismo imeli v svoji sredi nobene dame. Zato so bili naši razgovori tem prostejši, odkritejši. Že izpočetka smo pa razglasili kot pravilo: „Nihče ne sme žaliti, nihče ničesar zameriti.“ Na tej podlagi smo se sčasoma prav dobro zabavali; trde besede smo smatrali za šalo.

Ko smo se spoznali, so postali razgovori takoj živahnejši. Še celo Manning, ki je dotlej vedno molčal, se je pričel zanimati za svoje sosede. To priliko porabim, da ga vprašam: „Mister Manning, Vi ste torej iz Avstralije?“ — „Da, iz Nove Zelandije.“ — „Pa tako dobro govorite nemški.“ — „Sem rojen Prus. Že 50 let sem z doma, zato mi nemščina nič kaj gladko ne teče.“ Vsi smo se ozrli vanj. Mož je bil majhne, pa čvrste postave, gladko obrit, čedno opravljen; le roke je imel hrapave, znamenje, da je v svojem življenju mnogo delal z rokami. „Pravite, da ste že 50 let z doma,“ se oglasi dr. Schönfeld; „koliko ste pa stari?“ Mož se nasmehe in pravi: „Na, koliko me cenite?“ — „Petdeset do šestdeset let.“ — „Spomladi sem jih dopolnil osemindeset.“ Prav dobro se mu je zdelo, da smo ga imeli za mlajšega, kot je bil v resnici.

Tako smo se spoznavali. Preden smo vstali od mize, so tudi že vsi vedeli, da sem jaz Slovenec in da je Ljubljana glavno mesto kranjske dežele.

X.

Kuxhaven. — Kabina.

Po kosilu stopim na krov. Hu, kakšno vreme! Dežuje, kakor bi se bil oblak utrgal. Samo toliko pogledam krog sebe, da vidim, da smo še na Labi, potem pa hajdi v — kadilnico. Ne kadim sicer, pa saj kadilnica ni samo za tobakarje. V njej se tudi igra in čita. Blücher ima dve kadilnici, — „smoking-room“ jim pravijo Angleži, — veliko in malo. Prva je na izprehajalnem krovu, sredi ladje; druga je v tisti višini v zadnjem delu parnika; tudi krog nje se lahko izprehajaš.

Večino mizic so že zasedli pristni tobakarji in igralci. Nekaj parov se izkuša pri šahu, drugi pa drže v rokah karte in igrajo skat, igro, ki je na ladjah

najbolj razširjena. Nekateri turisti so strastni skatisti; preigravo dneve in noči, zaigrajo izlete, odigrajo takrat, ko jih ob povratku izlože v Hamburgu. Kadilnica je obenem pivnica; poleg nje se toči pivo, vino in likerji. Poseben steward donša vrčke monakovskega piva, ki potnikom najbolj prija.

Na daljši mizi leži več ilustriranih časopisov, poleg njih pa zapisnik Blücherjeve knjižnice. Marsikdo bi menil, da na ladjah ne čitajo ničesar; ravno nasprotno je res. Nekatero dame, pa tudi marsikak zastopnik močnejšega spola sedi na krovu in čita skoraj ves dan in pozno v noč, ker je na krovu svetlo do pozne ure, v polarnih krajih pa itak poleti ni nikdar teme. Vzamem v roke zapisnik knjig; tiskan je in prav obširen. Kaže mi, da se dobi v knjižnici največ romanov, nemških in angleških, zadnjih skoraj več kot prvih. Tudi potopisov je mnogo pa nekaj glasbenih del; drugačnih znanstvenih knjig ne zaslediš.

Vzamem v roke zadnjo številko nekega turistovskega lista, sedem v kot na mehke blazine, čitam nekaj časa, pa kmalu sladko zadremlem. Telo si mora odpočiti od silnega truda, ki ga je prestalo v obednici.

Ko se zbudim, ni bilo mnogo potnikov v kadilnici; odšli so na krov gledat mesto Kuxhaven. Zavijem se v plašč, vzamem s seboj dežnik in stopim na plano. Laba prehaja v morje; njeno ustje je zelo široko. Na zahodni strani, kjer se odpira pogled na širno morje, leži pristanišče Kuxhaven, last hamburške ljudovlade. Ladje, ki ne morejo po Labi navzgor, ostanejo v Kuxhavnu. Mesto samo je majhno. Kraj njega stoji velikanski svetilnik, ki ponoči kaže ladjam pot do Labe. Ob Labinem ustju je morje še plitvo. Rdeči čebri, privezani na morskem dnu, plavajo na vodi. V večjih razdaljah so pritrjene tudi „svetilne ladje“, veliki čolni, na katerih ponoči gore barvane luči, da ladje vedo, kod morajo voziti, da ne zadenejo na plitvine. Čuj, zvonček se oglašja na vodi. Ne daleč od sebe zapazimo rdeč sod, na njem je pritrjen zvonec. Voda vedno buta ob sod, zvonec vedno zvoni. Kaj pomeni to? „Nevarna plitvina,“ nam razlaga nekdo. „Da ladja v črni temi ali pa ob hudi megli ne zavozi na njo, jo neprestano svari zvonec.“

Iz Kuxhavna prihaja majhen parnik; vozi naravnost proti Blücherju. Orjak se ustavi in počaka malička. Kaj se bosta neki pomenila? „Poštni parnik,“ pripomni Blücherjev pomorščak. Saj res, naša ladja vozi tudi pošto. Ob glavnem stopnišču je poštni urad; poštar ima določene uradne ure; razglednice in pisma pa spuščamo v velik nabiralnik prav tik stopnic. Po vrvi spuste z Blücherja precejšen zavoj; prva poročila dragim znancem v domovini.

Celina izginja boljbolj; morje nas sprejme v svoje naročje. Morebiti meni, da smo zaspani; prične nas gugati in zibati. Valovi pljuskajo ob ladjin bok. Niso veliki, toda bojimo se, da nas na širnem morju ne zgrabijo njih večji bratci. Del Severnega morja, v katerega smo zavozili, je navadno nekoliko nemiren; zato potniki, ki morske vode niso vajeni, s strahom in trepetom zro v bodočnost. Razgleda nimamo nikakega; dež in megla nam zakrivata morsko obrežje proti vzhodu. Kuxhaven s svojim svetilnikom postaja manjši in manjši. Tudi ladij ne vidimo mnogo, dasi bi jih ob lepem vremenu videli vsepovsod.

Spomnim se, da moram v kabini urediti še svoje stvari. Stopim torej v ladjino osrčje, prižgem električno žarnico in se spravim na delo.

Predvsem kritično premotrim svoj novi dom. Celica ni velika; dva metra je dolga, tri široka, visoka dva in pol. Kako varčno izrabljajo vsak prostorček! Ob steni zagledam dve postelji, drugo nad drugo; gornja je moja, spodnja tovariševa. Snežno-belo perilo, gorka odeja, visoke pernice, poleg postelje pa zastori. Ob vratih stoji lestva, po kateri bom plezal v posteljo in iz postelje. — Vratom nasproti stoji umivalnik. Njegov gornji del ima za vratca široko ogledalo. Za vratci so predali, v katere vtakneš krtačo in krtačice, milo, parfum in kar imaš še sploh s seboj, da se lepotičiš. Srednji del ima vratca, ki se odpirajo navzdol; to je pisalna miza; mnogo razglednic sem napisal na njej. Posezi nekoliko globlje proti steni, odprl si umivalno skledo. Pipa v steni te vabi, da si natočiš vode. Spodnji del umivalnika tvori nočno omarico. — Ob tretji steni zagledaš naslonjač, ki je pa prekratek, da bi raztegnil po njem svoje ude. Nad njim so obešala za obleko in pokrivala. V kotu stoji omarica za obleko, katera je pa za dva potnika vsekako premajhna.

Pod stropom zapazim široko polico. Na polici so nekake vrečice, zvezane z močnimi vrvicami. Potipljem; v vrečicah je pluta, kakor se rabi za zamaške. Rešilni pasovi, mi šine v glavo. Kadar se bomo potapljali, si jih privežemo krog telesa, da se vzdržimo nad vodo. Stari pomorščaki so nas dražili: „Ne bojte se; kadar se človek potaplja, ne čuti veliko.“ — Poleg pasov sta na polici dve posodi iz pločevine. To so zloglasni „bljuvalniki“ za čas morske bolezni. Usmiljeni steward ti posodo pritrudi ob postelji. Olikanejši turisti darujejo morskim bogovom naravnost, kar čez ladjino ograjo. Malo neprijetno je, če pride mimo kak znanec in te sočutno vpraša: „Si morebiti kaj izgubil? Ti je kaka stvar padla v morje?“ — Ocean je največji demokrat; bodi petičen ali reven, učen ali preprost, morje ne dela med potniki nikakega razločka.

Iz kovčegov hitro pospravim najpotrebnejše, ostalo pa potisnem pod naslonjač, kjer je bilo še malo praznega. Veliki prostor pod spodnjo posteljo je napolnil tovariš tako, kakor da je priredil malo razstavo obrtnih izdelkov. Velik, z železjem obit kovčeg zavzema največ prostora. To so kovčegi, v katere spravljajo turisti neizmerno predmetov. Imajo natančno zmerjene in urejene predale, za vrsto hlač, ki morajo biti vedno zlikane, za razne plašče, suknje, telovnike, perilo, čevlje, lepotičje itd. Poleg kovčega počiva usnjata škatla za elegantni klobuk. Pet parov čevljev stoji v vojaški vrsti; črni so in rjavi. Da se usnje ne zgrbanči, vidim v dveh ali treh parih kopita s prožnimi peresi. Sramežljivo stoje ob strani pisane nočne opanke. Ob steni počiva stojalo za fotografični aparat, medtem ko štirioglata skrinjica in grmada steklenih plošč v kotu naslonjača čaka na svojega gospodarja. Na obešalih in v omari je že vse polno obleke; komaj še najdem prostora za svojo revščino.

Ko si ogledam še bližnjo okolico svojega stanovanja, spoznam, da so tudi za kraje, ki so v hiši najpotrebnejši, dobro preskrbeli. Nad nekimi vratmi čitam napis: kopaljšče. Na vratih se je nahajal papir in na njem že več imen. Zadnji se je vpisal moj tovariš. S krepkimi potezami tudi jaz narišem svoje ime.

XI.

Prvi večer na morju.

Zopet smo sedeli v obednici; ob sedmih je „dinner“ ali „glavni obed“, cilj in konec nekaterih potnikov. Vzamem v roke tiskani jedilni list in čitam: „Gosja jetra z omako. Želvina juha. Kuhan oslic (riba) s krompirjem in omako. Telečja pečenka, grahova prikuha. Kopuni, zelnata salata, kompot. Čokoladin sladoled, pekarije. Sir. Sadje. Kava. Na željo tudi: roastbeef.“ Jedilni list so tiskali v nemščini in angleščini.

Na zadnji strani tega lista berem: „Godbeni program. 1. Marche italienne, Rosseau. 2. Ouverture iz opere „Zampa“, Herold itd.“ Godci so pričeli ravnokar. Trije so; prvi igra na klavir, druga dva na gosli. Vsak večer so nam godli med celim obedom.

Razgovori so bili že dokaj živahni. Prvo besedo pri svoji mizi smo prepustili sodnemu svetniku dr. Schönfeldu. Tvarine mu ni zmanjkalo nikoli. Menim, da je že prvi večer priznal, da mu je ime David in da so njegovi predniki pod goro Sinaj stali ne daleč od zlatega teleta. Tovarnar Lindner je obširno popisoval, kako huda mu je predla, ko so preteklo leto štrajkali njegovi delavci; besede: „rdeča sodrga, nenasitni požeruhi“ so sipale iz njegovih ust. Tovariš Roehning, skrbni občinski oče istega mesta Halle,

mu je prikladal. Manning je našteval, koliko volov je vsako leto izpital in prodal v Auckland. Brata Burmestra se nista vtikala v razgovor; bila sta sploh redkobesedna. Španca sta imela svoje razgovore, ki jih nihče ni razumel; ogrska zdravnik sta samevala.

In jaz? Kot pedagog sem čital svoj čas vzgojslovna dela slavnega Försterja. Zelo so mi ugajale besede, ki jih je zapisal svetovnoznani profesor in ki se glase: „Ljudje najrajši vedno sami govore. Pripravi torej goste do tega, da govore o svoji družini ali pa o tem, kar jih najbolj zanima, kar so doživeli. Vedno se kaj naučiš, bodisi kaj vednostnega, bodisi kaj iz življenja in za življenje; če drugega ne, spoznaš ljudi boljbolj. Poslušaj ljudi z odkritosrčnim zanimanjem... Pusti, da drugi govore in pripovedujejo, ne govori vedno sam. Ljudje, ki z zanimanjem poslušajo, so najdružabnejši.“ (Lebensführung, str. 76 sl.) Ravnal sem se po tem pravilu in družba me je rada sprejela v svojo sredo. Dostikrat sem pa tudi sam prišel do besede. Če je bilo treba razložiti kaj srednješolskega, so se obrnili name; pa tudi v Orientu ni bil nihče toliko znan kakor jaz.

Čudno se mi je zdelo, da je vsa družba pri večerji oblečena tako elegantno. Gospodje nosijo črno obleko, nizko izrezan telovnik, svetlobelo zlikano srajco, črno ovratnico, boljšo suknjo, oziroma frak; skrbno so se počesali, parfimirali. Dame so prišle v svilnatih oblačilih, v „veliki toaleti“. Obrnil sem se do svojega mentorja, dr. Schönfelda. Pojasnil mi je: „Na ladjah je navada, da prihajajo h glavnemu obedu v salonski noši.“ Prihodnji večer sem se že prilagodil splošni navadi. Sobni tovariš Kühne je vsak večer porabil nad pol ure za toaleta.

Po dokončanem obedu pričnem po malomestni navadi zlagati servieto. Pristopi steward in mi pravi: „Ne trudite se, saj gre itak v perilo!“ Pri mizi je

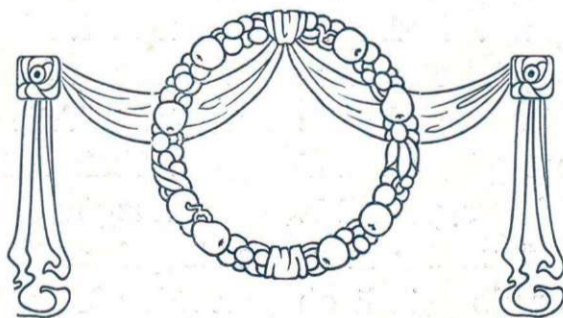
porabil vsak potnik na dan tri serviete; vsak dan so torej ladjini stewardi pobasali v vreče in za Hamburg prihranili nad 1000 serviet, kar znaša v 22 dneh nad 22.000! Tudi z namiznim orodjem niso štedili. Pri vsaki jedi dobiš novo žlico, nove vilice in nož. V kuhinji so imeli strežniki strahovito posla, da so osnažili vse to.

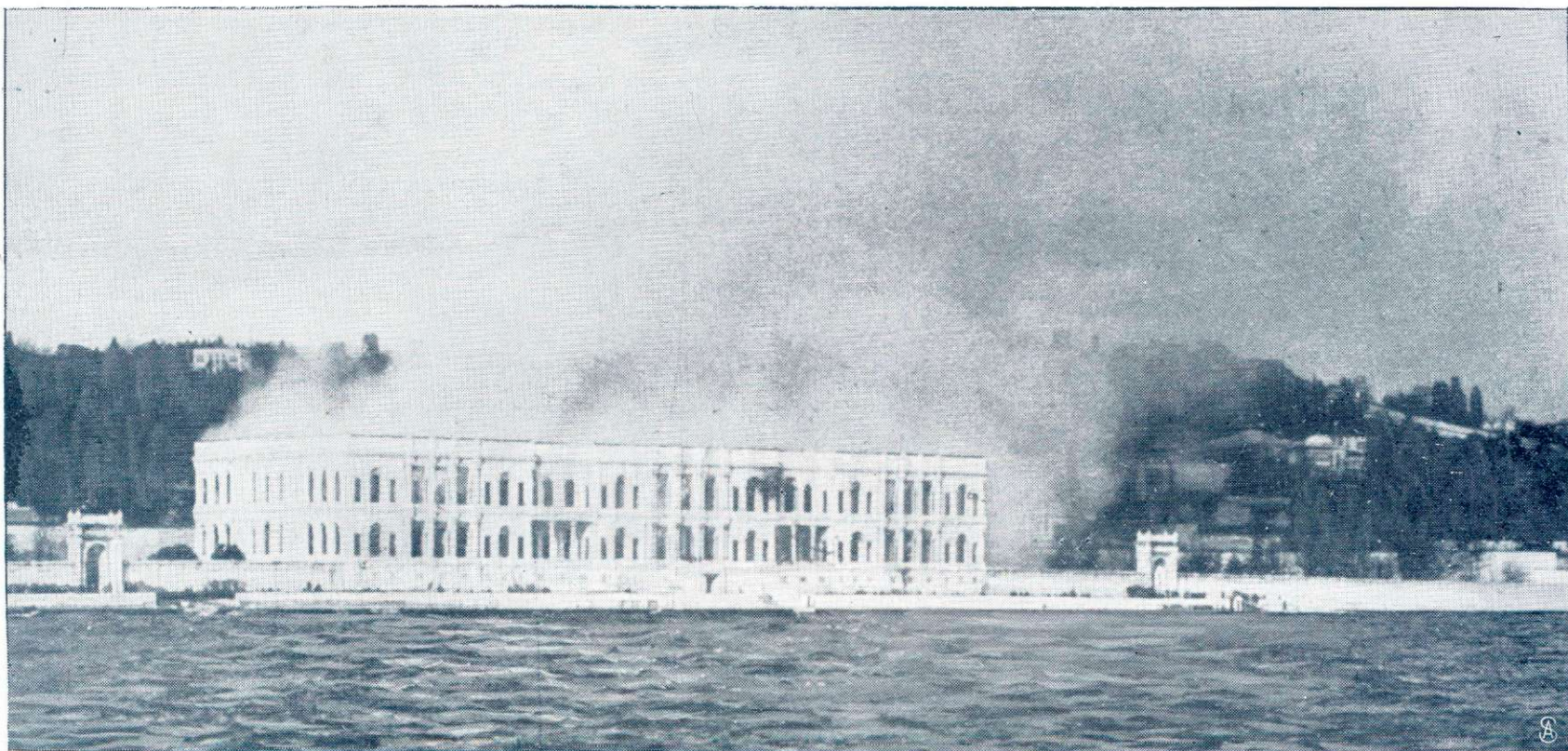
Po večerji igra na krovu eno uro ladjina godba, od 9. do 10. ure. Ob deževnem vremenu nismo mogli na krov. Zato so se nas usmilili godci in so nam v obednici piskali do devetih. Prav po domače smo se razvijali. Dali smo si prinesli monakovskega piva. Godci so svirali narodne pesmi in znane melodije, potniki-pevci pa so prepevali. Še zdaj mi je v spominu, kako veselo je zakrožil Lindner: „Ich hab' amal a Räuscherl g'habt.“ (Imel sem nekdanj ga pod kapo.) Saj res, Lindner je bil tisti, ki je prepeval, ko smo stopali na ladjo, veseljak od nog do glave.

Ob devetih pogase luči v obednici. Preselili smo se v kadilnico. Skatisti, ki so zgodaj vstali od večerje, so bili že v najhujšem ognju. Čitaš, kibiciraš, srkaš rjavo tekočino: čas preide, da ne veš, kdaj. Ob desetih ponoči donaša strežnik na velikih krožnikih maslene kruhke, oblečene s slanino, gnatjo ali pa s sirom. Morda misli, da smo premalo žejni. „Navada je taka,“ se izgovarja.

Končno stopim še na krov. Dež je prenehal, črni oblaki se pode po nebu. Valovi pljuskaajo ob ladjo. Vse je tiho; le iz obeh kadilnic se čujejo pridušeni glasovi. Gori po „kapitanovem mostu“ stopa ladjin častnik kot črna senca; to je glavar straže. Počasi, pravilno in zamolklo bije srce morskoga velikana; dalje in dalje hiti proti severu.

Zapustim krov in družbo ter se podam v svojo kabino. Nikdar se mi ni vtisnilo v spomin toliko in tako raznobarnih slik, kakor baš prvi dan potovanja na sever. (Dalje.)

POŽAR TURŠKEGA PARLAMENTA: PALAČA ČIRAGAN V PLAMENIH

Književnost.

Slovenska.

Romantika. Spesnil dr. Ivan Pregelj. Gorica 1910. Tako navaden naslov in ponižna oblika, pa tako ljubeznive in pri najglobljem viru poezije zajete pesmi! Ivan Pregelj je doma tam, kjer je žgolet goriški slavček, Simon Gregorčič; obema je skupna jasnost in neprisiljenost misli, od krščanskega idealizma ublažena otožnost in lepa preprostost v vsej dikciji. Modernemu srcu pa je bližji Pregelj, pa tudi globlje posega v probleme in kaže zelo razvito miselnost, ki se upa do najtežavnih vprašanj. Pregelj je tudi samsvoj, izviren, in kar bo njegovi zbirki pesmi dalo brezdvoma precejšnjo veljavo, je to, da je pesnik otrok našega katoliškega gibanja, kar utripa skoro v vsakem verzu. Ime zbirke smo zato imenovali preskromno, ker večinoma vse pesmi obravnavajo najobsežnejšo in najlepšo snov za poezijo, religioznost, pa je ne obravnavajo samo, ampak tudi zadenejo in izražajo tako, da se smejo postaviti poleg Medveda, Ketteja in Silvina Sardenka; drugih pa itak nimamo. Golgota ali Vstajenje bi se morale te poezije glasiti, zakaj neskončnost krščanstva s svojim samopremagovanjem in mrtvičenjem na eni in s svojo zmagoslavnostjo ter bogapodobno blaženostjo na drugi strani se iz njih zrcali in časih se glasi iz njih akord, soroden nedosežni veličini psalmov, le bolj otožen in otročje vdan, kakor drugače sploh ne zna slovensko ljudstvo. S toliko ljubeznijo prebereš Pregljeve pesmi, kakor poslušáš tiste stoletnega trpljenja in upanja prekipevajoče melodije, ki jih poje naše ljudstvo na svojih božjih potih, in če ni še vse, kar je Pregelj tu izpesnil, izpiljeno in dovršeno, pa se niti za trenotek ne obotavljamo reči, da bi on mogel postati najboljši naš religiozni pesnik. Tisto visoko misel

večnosti, ki ga vsega prešinja, je sam definiral v lepi pesmi, značilno naslovljeni z vprašajem, v zadnjih kiticah:

„In eni zovejo jo um,
in drugi duševno življenje,
jo tretji kličejo stremljenje,
pravzrok in voljo in pogum.

Človeštva grb iz prvih dni;
po njej smo z Večnostjo si v rodi,
ki rekla je nebitju: bodi,
in rekla duši: ne umri!...“

Ali pa tisti v svoji preprostosti krepki verzi, kako Bog kliče dušo:

„Z meglo jutro mlado vstaja,
pojejo zvonovi vanj:
O, kdor spiš še, se otresi
teme nočne, nočnih sanj!

Z mlado grozo te prešini
glas kličočega z neba:
Dolgo hodil si z drugovi,
danes bodiva sama!

Mojih vzornih potov črto
premišljuj, srce mi daj!
Ti od danes si do jutri,
jaz sem več en vekomaj!“

Pravtaka slika moderne dobe:

„Nemir, nestalnost, dvom, obup
nemoč v resnice dušah lačnih,
trpljenja sitih, v srcih mračnih
zavisti blede jedki strup.

In eden slep je, drugi glup,
in tretji za fantomi v zračnih
višavah plava, ta v temačnih
je beznicah prijatelj kup.

O doba padajočih zvezd...
ti naša prosvetljena doba;
bahata laž in bol do groba!“

Pesnikovo srce nosi vase vtisnjen pečat Križanega — zelo je prodril v misterij njegove bridkosti in smrti, pa tudi v neminljivo življenje, ki klije iz njega. Lepša ilustracija k Gospodovim besedam, da „mora seme prej umreti, preden skali“, skoro ni mogoča, kakor je tale:

„ — — — — —
Sem li zlato? Naj v ognju se očisti!
Sem zmes le blatna, bolje da zgorim,
dovolj brez mojih je v ljudeh strasti!“

Neplodovit pepel vendar gnojil
Prijatelji, na mlade trate ž njim,
iz njega boljše naj rasto kali!“

Iz te pesnikove religioznosti, ki kaže neizmerno moč v svoji nežni milobi, izvira ljubezen do ljudstva, domovinsko čuvstvo, ki je, skoro bi rekel, le religioznost v drugi obliki, narodna misel sub specie aeternitatis. Tako na primer se vprašuje pesnik, zakaj naš narod trpi tako bridko usodo, in res kakor mislec, ki išče rešitve za zagonetko tostranskega življenja v načelih nadsvetovnih resnic, smotrov in vzorov, tako-le odgovarja:

„Čudni Tvoji so naklepi,
tepeš, biješ narod moj,
ker Ti veš, da še smo slepi
in nevredni, da s Teboj
Tvoj bi sveti uk vršili,
ljudstva ljubiti — učili...“

Pravi biser v tem oziru pa je „Molitev“:

„Ti, ki si v kamen dahnil zlato,
Ti, ki si zvezde vzdikal v nebo,
stresaš grom, blisk z roko loviš,
v stvarstvo nebroj darov deliš:
solncu oblast, da zemljo gnoji,
roži, da vonj po vrtu rosi,
ptici, da med prostosti slavi,
srcu dekliškemu, da gori:

Daj domovju mojemu zvezd,
vrni mladino s krivih cest
in za vse, kar odmenil si rož,
daj nam mož; daj nam mož!“

To je duh, ki preveva vso zbirko; z njim si je Pregelj zasigural za bodočnost častno mesto med našimi pesniki in bogzna, če ne bo kdaj, ako zraste njegova moč do popolnega moštva, s svojimi ideali ogrel nove slovenske generacije, zakaj njegovo srce bije udarce, ki so uglašeni po onih vzorih in po onem stremljenju, ki pravkar povzdiguje duha naši krščanski mladini; ali bi Pregelj ne mogel postati glasnik našega katoliškega rinascimenta? Oh, da bi le bilo! Saj se zdi, da je prav naš ponižni Pregelj tisti, ki bi mogel najbolj biti pesnik božje ljubezni, „der Gottesminne“, kakor je lepi srednji vek rekel.

Končno pa si ne moremo kaj, da ne bi iz zbirke navedli še dveh krasnih antitez, nekaj iz „Nedolžnosti“, nasprotno pa nekaj verzov iz „Tožbe zapuščene“:

„V svetišče mračno svetih sanj
ni dahnil še nemir brezdanj,
ni dahnil bridkih še resnic,
oskrnil ni boginji lic.

Vsa lepa v lilijah sedi,
lasje ko noč, ko dan oči;
nje lica kri, in ustnic slaj
ne ve za izgubljeni raj.

Drhteč poklekajo pred njo
želje nemirnih src, z bolj
poljubljajo prah samo nog,
ne upajo si njenih rok...

— — — — — misterij svet!
Moliti moram te, to vem,
ljubiti te, ne smem, ne smem!“
(Nedolžnost.)

Propala žena pa tako-le:

„ — — — — —
Najstrašnejših želja sem žrtev,
najbujnejših zaslon pohot.
Moj vonj je živ, moj sram je mrtev,
moj tempel tuintamintod.

Za slast brezsrčnežev kupljena,
sem sebi v sram in bol samo,
jaz, vaza nekdanj dragocena,
ko solza čista in zlato...

Iz srede srečnih sem prognana,
izrodek davnega gorja,
človeštva sem ostudna rana,
in moja pot: temà, temà!...“
(Tožba zapuščene.)

Da bi ne usahnil, da bi se ne izpel, ti pristni pesnik naše misli, to je nas vseh najbolj vroča želja.
X.

Skrivnosti srca. Francoski spisal Paul Bourget, poslovenil A. Kalan. Ljubljana 1909, Katoliška Bukvarna, cena K 1'20, vez. K 1'40. — V tej zbirki je zbranih sedem vzor-novel velikega francoskega pisatelja, ki je Slovincem že dobro znan po „Razporoki“. Bourget se odlikuje po dovršenosti, s katero se poglablja v najskrivnejše kotičke duše, in po ostrosti svojega uma, s katerim posveti v brezdno modernega življenja in ga vsega razgali ter odkrije bistvo njegovega bistva. Izobražencem moremo to zbirko le toplo priporočati.

Povesti slovenskemu ljudstvu v pouk in zabavo. Zbral in uredil A. Kalan. Ljubljana 1909, Katoliška Bukvarna, cena 80 v, vezano K 1'20. — Ta knjižica mora vsakega prijatelja ljudstva razveseliti in je le želeti, da se tudi med ljudstvo kolikor mogoče bolj razširi. Vse pripovedi so velikega moralnega pomena, pa obenem literarne, estetske vrednosti. Za ljudsko vzgojo je zlasti primerna „Iz boleznih alkoholnega norca“. Knjižica bo povsod, kamor bo prišla, ljudska srca blažila.

Kato Vranković. Drama v treh dejanjih. Spisal Etbin Kristan. Zabavna knjižnica „Slovenske Matice“. XXI. zvezek. Ljubljana 1909. — Ni ga bralca, ki ne bo na prvi mah spoznal, da je „Kato Vranković“ nastal naravnost pod Ibsenovim vplivom, in če bi tudi kdo pregledal vse zunanje podobnosti, ga bo etiški problem, na katerem sloni Kristanova drama, neposredno spomnil na starega Norvežana. Kritika je to delo, ko so ga igrali v gledališču, sprejela dosti ugodno, čeprav ni nikakor mogoče zatistiti oči pred njega velikimi napakami. V prvi vrsti je motiv sam, ki ga bi moral živiti in gibati vsa tri dejanja, vzeti iz mnogokrat subtilne etike Ibsenove, ki je včasih nemogoča in neresnična ter vedno dvomljive vrednosti. Niti iz pisanih zakonov prava, niti iz nepisanih postav človeške duše ni razvidno, zakaj bi moral Kato Vranković napasti očeta, ko napade vlado, in vse vzvišene besede o značajnosti in začrtanih potih ne

izpremene kvadrata v krog. Naravna posledica tega etiškega modrovanja so pri Ibsenu tisti papirnati značaji, ki niso nič drugega kot izvrstno govoreči sistemi, in pri gosp. Kristanu tudi. V vsej drami ni niti enega živega in celotnega karakterja ter se celo sicer dosti resnična Slavka v zadnjem dejanju premisli in postane neresnična in nerazumljiva le zato, da postane katastrofa tragična. Romantičnost Ilija Vrankovića je precej riskirana, Bertonj je pisatelj, ker enkrat pove, da išče snovi za storije. Pravica je časnikar in Bondžija trgovec, ker jima je gosp. Kristan podelil v seznamku oseb vsakemu svoje rokodelstvo, in drami bi bilo komaj kaj na škodo, če bi vsi zamenjali svoje zasebne opravke.

Kdor postavi na oder dramo človeške vesti, mora izločiti vse, kar moti pri opazovanju finih duševnih nians, omejiti število oseb na najpotrebnejše, za živahnost dejanja odškodovati z natančno izdelanim dialogom; treba mu je imeti moč mojstra v tehniki. To pogrešamo pri gosp. Kristanu. Dialogi so predolgi ter včasih prebanalni, drugič prepatetični, več oseb je popolnoma nepotrebnih in še te prihajajo na oder priklicane, prižvižgane in pripehane; tehnika sploh zelo škriplje in poka v sklepih, in kdor se je naučil gledati malo natančneje, se mu marsikaterikrat zasvetlika špranja. — Tudi smo že preveč razvajeni od ritmike Ivana Cankarja, da bi ne opazili, kako nenakomerno se poganja dikcija gosp. Kristana v zrak, da takoj zopet pade in si pomaga dalje, kakor ve in zna; ta neumerjeni jezik nam zveni tuje.

Kljub temu prav dobro razumemo veselje, ki je odmevalo iz kritik po prvi predstavi „Katona Vrankovića“. Resnica je namreč, da ni sedaj pri nas niti enega človeka, ki bi bil sposoben pisati roman, razen Finžgarja, kakor ni niti enega, ki bi mogel pisati dramo, razen Medveda. Je tako, četudi bi naš Montmartre utegnil protestirati, in je dalje tudi res, da je tega kriva brezmiselnost naših slovstvenikov in njihova bahava neizobraženost. Nikakor nečemo s tem začeti nanovo pesmi, stokrat pete o moderni sploh in slovenski posebe, ampak reči nam je samo to: Gosp. Etbin Kristan je bil po dolgem času prvi, ki je znal pograbit psihološki problem in ga vdihniti v dramo, ker je bil prvi, ki je znal misliti. Prvi je bil, ki si je upal s svojo dramo reči, da formalistiško slovstvo ne zadostuje.

Franc Bregar.

0930

Hrvaška.

Knjige „Matice Hrvatske“.

Ferid Maglajlić: „**Iz staroga vilajeta.**“ Pripovijesti. — Zabavna knjižnica „Matice Hrvatske“, sv. CCVI—CCVIII., 8°, str. 176. — Ker želi Matica tudi med mohamedanskimi Hrvati vzgojiti svoje čitateljstvo, je izdala že nekoliko knjig iz narodnega življenja v Bosni in Hercegovini, ki so jih napisali pisatelji mohamedanci. Pa tudi druge čitatelje te knjige zanimajo, ker je Bosna zanje zemlja polna zanimivosti, razsvetljena še z romantično svetlobo, — prehod zapada k orientu. Pisatelj je knjigo: „Iz staroga vilajeta“ (zemlje, kraja) nazval povesti, vendar to niso povesti, nego krajše in daljše črtice, od katerih te nekatere zelo spominjajo na Turgenjeve: „Lovčeve zapiske“. Maglajlić

je dober in okreten pripovedovalec, dobro črta prirodo in značaje, pogovori so mu naravni in narodni in čeravno ne išče izrednih efektov, vendar se mnoga njegova črtica prijemlje ljudskega srca. Jaz ne bi v zbirko uvrstil „Priča jednog komadića zemlje“, lepo fantazijo o preteklosti Bosne, ker ima čisto drugačen značaj od drugih črtic. Tudi „U surgun!“ (progonstvo) ne spada sem, ker se tu opisujejo na zgodovinski način notranji boji bosenske krajine proti redoviti turški vojski po l. 1848. „Nišan (grobni spomenik) pokraj ograde“ opisuje na nežem način ljubezen soproga k pokojni ženi. V drugi črtici (Izvan svega svijeta) pripoveduje pisatelj, kako Mehmed Kujundžić v jezi ubije človeka in se po prestani kazni vrača na svoj zapuščen dom, povsem preroben. Z vso ljubeznijo se loti rokodelstva, ki se ga je v kaznilnici naučil, in se naposled oženi z deklico, ki je še vedno na njega čakala. Ni verjetno, da ne bi sestra že poprej povedala Mehmedu, da ga Refika še vedno ljubi (str. 25). Prav posrečila se je pisatelju črtica: „Hudam“. Bogati Reuf-beg hoče oženiti siroto Šemso, vendar njegov oče noče nikakor v to privoliti. Sin premaga vse ovire, a oče v svoji trdovratnosti ne popušča, vendar pošilja po ženi sinu 2000 gl., reši ji, naj mu ne pove, da je od njega, in poroča: „nek se ne odbija posve od ove kuče, bar za početak, nek svijet ne zna...“ Prirojena očetovska ljubezen se bojuje tu s trdovratnostjo in ošabnostjo. Dobe se tudi taki značaji. Ginljiva je črtica: „Onaj teški čas“, kako gre pisatelj k smrtni postelji svojega nekdanjega prijatelja, ki ga je pred več leti hudo razžalil. On ga tolaži: „Bog uvijek može pomoći!“, toda prijatelj odgovarja: „Ali vidiš, brate, on to čini, samo kad čovjek zavrijedi... Ja nisam baš ničim zavrijedio njegove milosti“... vendar naposled, ko izve, da mu je prijatelj odpustil, lahko umre.

„Bruka“ je žalosten odlomek iz življenja zapeljane deklice. „Hamid“ in „Atmadža“ (sokol) bi povsem spadali med „Lovčeve zapiske“. V „Hamidu“ nam je živo opisana nezgoda na lovu in kako oče naposled svojemu sinu odpušča; a v drugi črtici, kako se materinsko srce nikdar ne goljufa. Sin uboge starke je bil obsojen kot ubijalec, vendar je naposled prišla na dan njegova nedolžnost, v veliko zadoščenje njegove matere, ki si ni mogla misliti, da bi njen sin kaj takega storil. V „Inoči“ (če ima mohamedanec več žen, je ena drugi inoča) nam pripoveduje, kako v hiši Sulejmana bega vlada prava sreča in božji blagoslov, le nekaj manjka — otrok ni. Beg se dolgo bojuje sam s seboj, ker ljubi svojo ženo Esmo in je ne bi rad razžalostil, ali naposled se vendar zaradi naslednikov oženi še z drugo. Na dan druge ženitve odide Esmo iz hiše. Nova žena Hatka je res begu povila sina, ali s tem žrtvovala svoje življenje. Pred smrtjo je poslala bega po Esmo in je težko čakala. Smrt ju je zbližala. „Uzmi dijete“ — rekla ji je. „Njegovo je... Budi mu majka.“ In volja pokojnice je bila Esmi sveta zapoved. V vseh črticah nam opisuje pisatelj mohamedance, le v črtici „Na selu“ pripoveduje nam o dveh svojih kmetih katolikih in o njunem družinskem življenju. Zadnja črtica je „Puščenica“ (ločena, odpuščena žena, ki se zopet lahko omoži). Zejnil-aga in njegova žena sta že vse poizkušala, da popravi svojega pokvarjenega, nerednega sina Ibrahima, naposled sta si mislila, morda žena to napravi, kar midva ne

moreva, in ga oženila. Vendar tudi žena je bila pre-slaba, da popravi napake vzgoje in izkorenini stare razvade, vsa njena blagost in potrpežljivost nista nič izdali pri divji, zapravljeni naravi in ona se naposled po prestanih mnogih mukah zopet vrne v očetovo hišo.

Velikih idej zastonj iščeš v teh črticah, vendar natančen odsvit narodnega življenja med mohamedanci v Bosni, ki ima mnogo zanimivosti. Z umetniške strani se ne da tem črticam nič oporekati, le Slovence bodejo pri čitanju morda ovirale mnoge turške besede. Hrvatje so s Feridom Maglajlićem dobili v krog svojih pisateljev mohamedanca z lepimi pisateljskimi zmožnostmi.

Janko Barle.

Od druge strani smo dobili sledečo oceno:

To zbirko skoro izključno moslimskih novelet je Matica nagradila z ustanovo Dušana Kotura, in po zaslugi. Treba je brati to knjižico, da človek spozna, kako so čisti umetnosti škodljiva vsa vprašanja in vsi problemi, ako se ne tičejo neposredno njegovega srca, in da tudi izprevidi, kako smo se s svojo afektiranostjo v slogu in čuvstvu odtujili naravi, ki je pravo umetnost došla pri prvem kriku in ki ji bo vrgla tudi zadnjo pest prsti na grob. Naša kritika je že do zoprnosti ponavljala, da je treba nazaj k ljudstvu in nazaj k življenju, a kaj hoče pravzaprav s tem reči, je vedela komaj ona sama. Ni ga pisatelja, tudi danes ne, ki bi mislil še tedaj, kadar mu je glava popolnoma mrzla — in to se zgodi včasih — da so res le mali literarni krožki poklicani leposlovje soditi in uživati ali da ne bo vedno zdravo in enakomerno-krepko utripanje velikega srca človeštva ostalo navekomaj edino pravi takt v himni lepote. Ne, temveč naši literatje sami čutijo, da je marsikaj v našem slovstvenem zraku, kar ne diši, a manjka vzgoje in zgledov. Splošno so tuje literature razen nemške, ki jo pa zagreni šola, skoro neznane, naše slovstvo se je pognegnilo v samo sebe in se je vzkalilo, davnih tradicij, ki pri vsakem narodu čistijo in razkužujejo, kadar se splošni okus začne kvariti, pa pri nas sploh ni. Kdo je mar že bil v ljudstvu, ki bi bil vreden in sposoben, da se potomci šolajo ob njem? Ali Jurčič, ali Kersnik, ali Stritar, ali Tavčar?

Pri Hrvatih je precej drugače. Njihovo slovstvo je staro ter preizkušeno v času, in ko so se koncem prejšnjega stoletja tudi pri nas na jugu začele križati razne slovstvene smeri, ki so pristrujile iz Evrope, so bile med Hrvati že izkopane dosti globoke struge, da se vode zopet mirno odtečejo, kadar se povodenj poleže. Tudi Ferid Maglajlić ni prvi, ki je popisoval bosensko moslimsko življenje, a s tolikim čuvstvom, ne vemo, da bi ga kdo pred njim. To so drobne povesti, spisane na dušek in s svežim čuvstvom, brez lepo-besedičenja, mikroskopične psihologije, čudnih zapletkov in celo brez duhovitosti, s katerimi nas včasih davijo obupani pisatelji, kadar hočejo nadmodriti svet in sebe. Zdi se, kakor bi Maglajlić ne bil pridejal niti ene besede iz sebe in niti enega dogodka — vsled česar je tudi kompozicija semintja manj zadovoljiva, kot n. pr. pri „Nišanu pokraj ograde“ in „Puščenici“ — ker vse teče tako naravno in resnično. Sam Bog vedi, kaj je v teh malih povesticah tako čudežnega! Ali tisti lepi bosenski jezik, ves prepleten z miloglasno turščino, ali skrivna ljubezen, ki pri Maglajliću še vedno ljubi mesečino in dobro besedo, ali družinska radost in žalost po visokih turških hišah, ali čar idealno na-

dahnjene dobrote, s katero pisatelj gleda in popisuje življenje? Ali vse? To je gotovo, da je Maglajlić jako krepka osebnost, in jaz se ne bojim — na lastno odgovornost in kolikorkoli je drzna — postaviti njegov „Nišan kraj groba“, „Bruka“, „Inoča“ in „Na selu“ Turgenjevu in najboljšemu, kar je napisal Maupassant, ob bok. Ljudi, ki občutijo semintja potrebo ozreti se po lepi knjigi, opozarjam na Maglajlića; preko jezikovnih težav bo za silo pomogel mali slovarček turških besed, ki stoji ob koncu.

Franc Bregar.

Knjige društva sv. Jeronima za l. 1909.

1. **„Danica.“** Koledar i ljetopis društva svetog jeronimskoga za god. 1910. O njej sem obširneje izpregovoril v zadnji lanski številki.

2. **„Kruh nebeski.“** Molitvena i poučna knjižica. Složio ju Josip Celinščak, svećenik družbe Isusove. — 12°, str. 480. Društvo je izdalo že pred več leti prekrasni Kanižlićev molitvenik: „Pobožnost molitvena“, ki ga pa narod ni tako sprejel, kakor je odbor pričakoval. Molitvenik je preobširen, jezik morda za kajkovce malo pretežak, a kar je glavno, narod še vedno pričakuje, da mu daš v roke gotovo knjigo in tako si menda tudi molitvenika ne more misliti, da ne bi bil vezan. Tej njegovi želji bode ustregel molitvenik: „Kruh nebeski“, ki ga sprejme vsak društveni člen v ličnem vezu. V molitveniku, okrašenem tudi z lepimi slikami, najdeš različne pobožnosti, katere bodo narodu v raznih prilikah dobro došle, kratek krščanski nauk in razne svete pesmi. Upam, da se bo ta molitvenik razširil in omilil med hrvaškim narodom.

3. **Biblijska povjest.** Knjiga I. Od stvorenja svijeta do Davida. Napisao dr. Dinko Gudek. — Vel. 8°, str. 220—390. — Pisatelj je pri sestavljanju biblijskih zgodb izbral zlato srednjo pot in je v drugem delu prve knjige obdelal zgodovino Izraelcev od Jozveta do Davidove smrti. Pisatelj se kolikor mogoče naslanja na besedilo sv. pisma, pripovedovanje mu je zanimivo, jezik lep. Želel bi pa, da se malo več truda posveti slikam, ki so zelo meglene in nerazločne.

4. **Poučni razgovori.** IV., 8°, str. 94. — Na prvem mestu dokazuje urednik Ferdo Rožić v kratkih pogovorih bivanje božje, kakor je lani govoril o veri. Učitelj Kvirin Broz poučuje v kratkem članku kmeta, naj na polju ne dela preveč ozkih krajev. Pravna črtica Miroslava Danića: „Doslavno uzdržavanje“ daje navodila onim, ki si žele, ko izročajo svoje premoženje drugemu, izgovoriti do smrti kake pravice. Prav zanimiv je članek našega rojaka Ed. Engelmana: „Bjesnóca“ (steklina), ki daje potrebni pouk narodu o tej strašni in še vedno česti bolezni. „Pčelarske mrvice“ bodo razveselile umnega čebelarja, a članek „Naš ustav“ bo poučil danes, ko se mora tudi kmet baviti kolikor toliko s politiko, o najvažnejših državnih uredbah.

0560

Iz drugih književnosti.

Dantes poetische Werke. Neu übersetzt von Richard Zoozmann. I.—III. Band: Die Göttliche Komödie. IV. Das Neue Leben. — **Dantes letzte Tage.** Eine Dichtung von Richard Zoozmann. Ker prin-

šamo ravnokar v „Dom in Svetu“ prevod Dantejeve „Divine Commedie“, se nam zdi umestno, da omenimo ta najnovejši prevod Dantejevih pesniških del v nemščini. Zoozmann je, kakor trdijo poznavalci Danteja, podal najtočnejši prevod v muzikalično krasnem jeziku, zvest ne le zmislu, ampak celo besedi originala. Na eni strani je italijanski original, na drugi nemški prevod. Zoozmann se je tako vglobil v duha in v dikcijo Dantejevo, da je izdal tudi posebno zbirko pesmi o Dantejevih zadnjih dneh. Pesnik se popolnoma zamisli v dušo svojega vzora in nam podaja poetično sliko čuvstev, idej, spominov in duševnih bojov velikega Florentinca. Med temi pesnimi je ena, ki se opira na dejstvo, da je Danteju bilo znano Cerknisko jezero. V pesmi „Dante se vrača v Ravenna“ leži pesnik bolan na mrzlici. Glava mu je vroča, bolešne fantazije ga mučijo. Zdravilo ga nekoliko umiri, in tedaj premišluje pesnik o svojem stanju:

O Menschenleib, kann Menschenwitz belauschen
Das rätselhafte Triebwerk deiner Räder,
Die aus verborgnen Quellen Kräfte tauschen
Und wunderseltam überall verteilen?
Du hörst den Lebensstrom im Herzen rauschen,
Du fühlst den Kreislauf durch die Pulse eilen;
Doch ach, was nutzen dieser Weisheit Brocken?
Du kannst der Wunden Tor verschließend heilen,
Doch wenn in sich die regen Säfte stocken,
Stehst du davor und horchst erschreckt und harrst;
Und kein Atom kannst du ins Leben locken,
Wenn seines Triebwerks kleinste Feder barst:
Es folgt dir nicht, will keinen Dank dir schulden. —
So sah ich einst in Krain, im rauhen Karst,

Als ich das dritte Bannjahr mußte dulden,
Im Herbst des Zirknitz Wasser aufwärtsschießen
Aus trichterartig unterirdischen Mulden

Und donnernd in sein Becken sich ergießen.
Doch kommt der Lenz, sinkts abermals nach unten,
Und wo sonst See, beginnt ein üppig Sprießen.

Und es bedeckt mit einem farbenbunten,
Saftgrünen Teppich sich das ganze Land,
Und friedlich schläft das wilde Wasser drunten. —

Als ich vor diesem Märchenwunder stand,
Im Winter, glaubt ich, den Cocyt zu schauen,
Und tiefes Staunen wars, das ich empfand.

Der Javornik in seinem düstern, rauhen,
Verschneiten Pelz bog sich mit drohndem Blick
Zum See hinab — mich faßte schier ein Grauen,

Als griff des Todes Hand mir ans Genick.
Doch wär der Berg auch auf dies Eis gefallen,
Selbst nicht am Rand bekäm es einen Knick . . .

Wie dieses Wassers Auf- und Niederwallen —
Wer weiß, woher es kommt? wohin es schwindet?
Man hört nur tief im Grund sein Murmeln schallen —

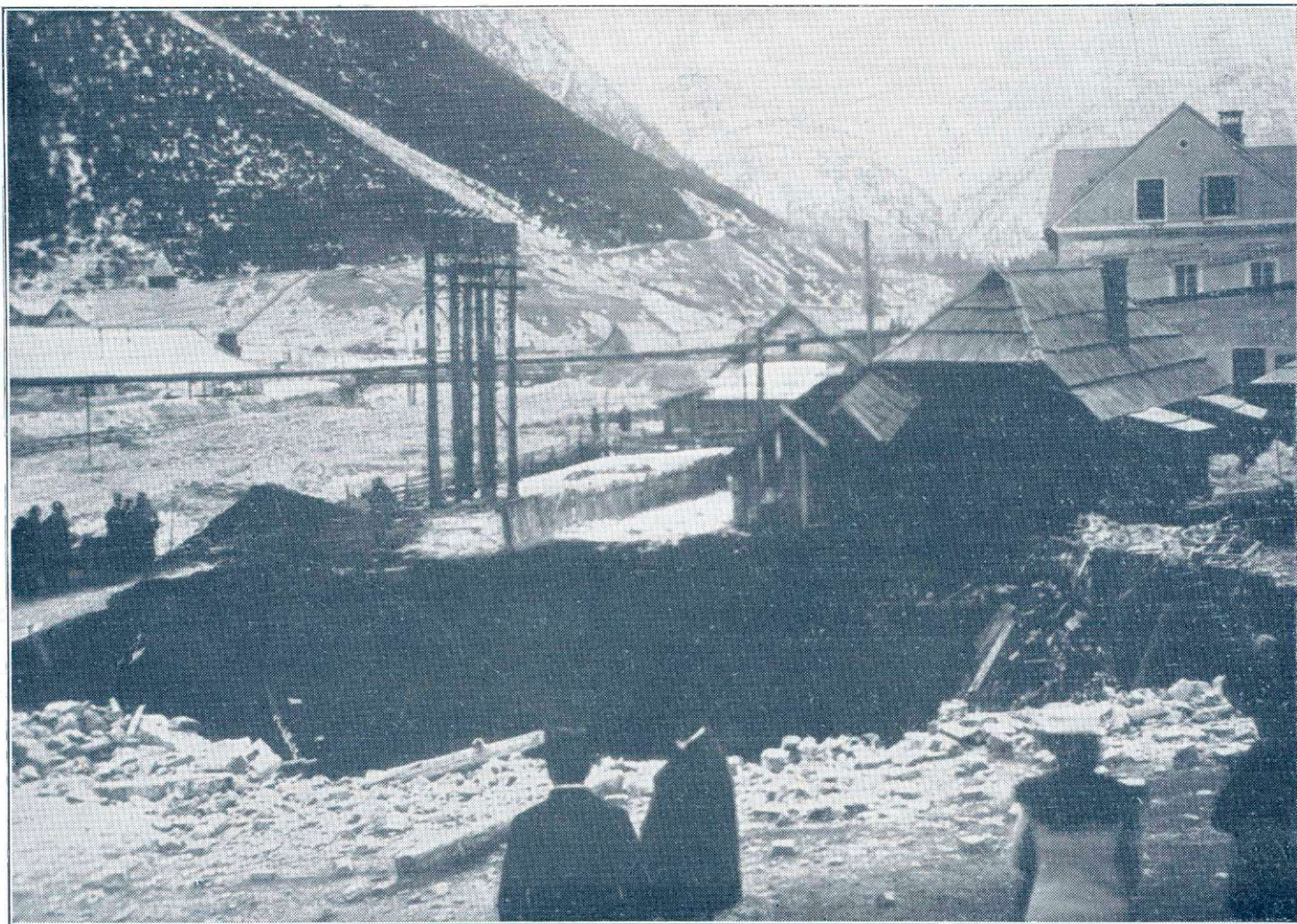
So auch das Blut sich durch den Körper windet
Als die verborgne Quelle unsers Lebens,
Als Rätsel, dessen Lösung niemand findet.

Ihr Ärzte, müht euch nicht fruchtlosen Strebens,
Dem Daseinswunder auf die Spur zu kommen;
Und will es fliehn, ihr haltet es vergebens.

Ob ihr Mixturen braut, was sol es frommen?
Gott hat dies Räderwerk mit Meisterhand
Und hoher Kunst zu bauen unternommen,

Und sein Geheimnis ist nur ihm bekannt:
Will er des Herzens letzten Schlag beschließen,
Hält es im Gang kein menschlicher Verstand:

Wer hemmt die Wellen, die zum Meere fließen?

NESREČA V RABLJU

Rudniška bolnica se je udrla v zemljo, sedem oseb je pokopanih

Glasba.

Kovačev študent. Libreto spisal Ivan Kovačič. (Zbirka ljudskih iger, 5. in 6. snopič.) Uglasbil Vinko Vodopivec. — V Ljubljani 1910. Založila Katoliška Bukvarna. Cena K 3·20.

G. V. Vodopivec ni imel napačne misli, ko se je spravil na uglasbitev zgoraj imenovane, za predpusne veselice zelo primerne šaloigre. Saj naše ljudstvo nič manj ne ljubi lepe glasbe, kakor je zavzeto za lepe igre; in če mu podamo igro in glasbo obenem kot neko celoto, sprejme tudi to z veseljem in hvaležnostjo. Kar se glasbe tiče, bomo ljudstvo gotovo hitreje pridobili za kako preprosto, lahkoumljivo, — četudi nekoliko okroglo, — a z narodnimi motivi prepojeno glasbo, kakor za katerokoli umetno, bodisi še tako originalno in dovršeno kompozicijo. G. skladatelj se je, kakor kaže 40 strani obsežna partitura, brezdvomno in v prvi vrsti na to oziral. Deloma je imel v tem oziru prav, a popolnoma ne; pa o tem pozneje.

V „Kovačevem študentu“, obstoječem iz treh dejanj, nastopajo sledeče osebe: Kovač Vlecimeh (bas), Meta, njegova žena, (sopran), Janez, njun sin, (bariton), Žan, poštni sel, (tenor), trije Janezovi sošolci: Krok (tenor), Žejko (tenor) in Mucek (bas); zbor poje za kulisami. Glasba sama obstoji večinoma iz raznih deloma narodnih, deloma v narodnem duhu zloženih pesmi (zborov, oziroma kvartetov) in nekoliko arij (samospevov) v kupletnem ali, recimo, operetnem slogu. Nekaj instrumentalnih (klavirskih) pred-, med- in poiger veže, oziroma primerno zaokrožuje posamezne dele.

Harmonizacija narodnih pesmi je prirejena kar najbolj preprosto, včasih res nekoliko revno, a vendar večinoma precej korektno. Samospevi so srednje vrednosti; posebno dobro pogojen in v prav markantnih potezah zložen je samospev v F-molu na str. 12., in pozneje na str. 23. in 28. v Es-molu.

Klavirsko spremljanje je zelo primitivno, le bolj nadebelo nametano; na več mestih je odločno nepravilno in naravnost slabo. Nekatero nepravilnosti hočem omeniti. Grdo se sliši podvojitev vodilnega tona v zadnjem taktu drugega sistema na str. 6. in istotako

v 2. taktu 3. sistema. Neokusno je spremljanje v zadnjih dveh taktih na isti strani; podobna mesta se ponavljajo pozneje še večkrat. Napačen je razvez septakorda v 3. taktu zadnjega sistema na str. 7.; pa ne le septima kot taka, že sekvenca sama terja drugačen postop glasov. Medlo se glasi zadnji takt na str. 9. Trd in neharmoničen je predzadnji takt v prvem sistemu na str. 11. Tudi na str. 18. pri pesmi „Oja“ bi se mogla 4. in 8. takt v spremljanju nekoliko bolj skladno napraviti s pevskim glasom. Na str. 31. na četrti dobi predzadnjega takta bo sigurno bolj na mestu sekundakord: es, f, a, c nego kvartsekstakord: es, a, c. — Spremljanje je lahko, in le semtertje kaka daljša pasaža bo morda delala preglavico kakemu manj izurjenemu pianistu. A poudarjam, da bi se z istimi težkočami pri igranju ali pa še z manjšimi dalo vendarle marsikaj lepše, samostojneje in klavirju primerneje izraziti. —

Hvalevredno delo in še več: naša dolžnost je streči ljudstvu. Popolnoma prav je, če se n. pr. v glasbi oziramo na ljudski značaj in zlagamo na podlagi narodnih motivov. Tudi to je popolnoma v redu, če pošiljamo v svet med drugim tudi lahke, preproste in prav zato ljudstvu umljive in dostopne skladbe. A na nekaj ne smemo pri tem pozabiti. Mi moramo ljudstvo polagoma tudi v umetniškem oziru dvigati, mu podajati tudi v tem oziru solidno, zdravo, svežo hrano. Karkoli gre literature, in ker govorim predvsem o glasbi, naše slovenske glasbene literature, med svet, in še zlasti, kar je je preprostemu ljudstvu namenjene, naj nosi na sebi pečat zrelosti, dovršenosti, prave umetnosti. Mislim, da nisem v tem naziranju osamljen, ampak mi bo gotovo pritrtil vsakateri prijatelj resničnega napredka naše domače umetnosti. S. P.

Slovenske narodne pesmi iz Ziljske doline in Podroža, nabral in četveroglasno postavil Oskar Dev. Cena 2 K. Izdala in založila „Glasbena Matica“. V Ljubljani 1908. — Štiriintrideset napevov v lahkem poskočnem koroškem slogu je nabral gospod skladatelj. Postavljene so prav navadno brez vsakega umetničenja.

To in ono.

Kako nam je pisati krajevna imena?

V letošnjem Ljubljanskem Zvonu (str. 84 — 86) je prof. Tominšek predlagal nekatera pravila, po katerih naj bi pisali krajevna imena in pa pridevnike, ki so nastali iz lastnih imen. Med drugim poudarja, da naj nam bo, kar se tiče pridevnikov za vzor „latinščina“. Nekdo je že v Slov. Narodu profesorju Tominšku odgovarjal, da drugi Slovani ne pišejo tako, kakor on svetuje, in da nam tedaj ne kaže, da bi ga posnemali.

Pravila, ki jih prof. Tominšek priporoča, mi v nekaterih točkah ne ugajajo. Kako naj pišemo krajevna imena, naj nam bo merodajno to, kako jih pišejo drugi Slovani, v prvi

vrsti stotilijonski ruski narod. Žalostno bi bilo, da bi mi Slovenci gledé pisave krajevnih imen hodili svojo pot ter bi se rajši ozirali na mrtvo latinščino, kakor pa na pisavo sorodnih slovanskih bratov.

Poglejmo k Rusom, da vidimo, kako oni pišejo krajevna imena in pa pridevnike, ki so izpeljani iz lastnih imen! Ruski slovarji, slovnice in druge knjige nam kažejo, da se Rusi v tem oziru ravnaajo skoraj po istih pravilih, ki jih je Levec sprejel v svoj „Slovenski pravopis“ (str. 84, § 576. in 577.). Ta pravila so:

I. Kadar je lastno ime zloženo iz pridevnika in samostalnika tako, da je samostalnik že sam zase lastno ime in se mu pridevnik pristavlja samo zavoljo razločevanja,

v tem slučaju pišejo Rusi obe besedi z veliko začetnico. N. pr. **Primorska** **Alpy** (Primorske Alpe), **S**evernaja **A**merika (Severna Amerika), **P**erednaja **I**ndija (Prednja Indija) itd.

II. Kadar je lastno ime zloženo iz pridevnika in samostalnika, ki sam zase ni lastno ime, ampak samo občno ime, takrat navadno pišejo Rusi samo pridevnik z veliko začetnico, samostalni pa z malo. N. pr. **A**driatičeskoje **m**orje (Jadransko morje), **A**zorskiye **o**strova (Azorski otoki), **p**roliv **G**ibraltarskij (Gibraltarski preliv), **A**ltajskija **g**ory (Altajske gore).

III. Dostikrat vežejo pridevnik, ki je nastal iz lastnega imena, s kakim samostalnikom. Ako taka zveza dveh besed zaznamuje kako občno ime, tedaj se pišeta obe besedi z malo začetnico. N. pr. **n**ěmeckij **j**azyk (nemški jezik), **r**usskij **s**ahar (ruski sladkor), **b**ritanskaja **d**iplomatija (britanska diplomacija), **a**rmjanskij **p**atriot (armenski patriot) itd.

Tako tedaj Rusi pišejo krajevna imena. Želeti bi bilo, da bi se tudi mi po njih ravnali.

Pogledal sem tudi v hrvaške in češke knjige, da bi videl kako Hrvatje pišejo krajevna imena. Opazil sem, da se tudi ti večinoma ravnajo po takih pravilih kakor Rusi, vendar ne vsi. Nekateri Hrvatje pišejo n. pr. Crvena Hrvatska, Novi Sisak, Velika Gorica, potem Jadransko more, vojvodina Koruška, Srijemska ulica, a drugi pa „županija zagrebačka“ —, „carstvo bizantinsko“ itd. Kakor se vidi, so Hrvatje nekoliko podobni Slovencem, ki se ne morejo zediniti, da bi vsi po istih pravilih pisali krajevna imena. *Dr. Fr. Kos.*

09650

Deželni umetniški svet. V kranjskem deželnem zboru je predlagal dr. Lampe, da se osnuje deželni umetniški svet, ki bodi deželnemu odboru posvetovalni organ za ustanovitev deželne umetniške galerije, za nakup umetnin in za pospeševanje umetnosti sploh. V deželnem in občinskem svetu bodo zastopana razna društva, ki se bavijo z umetnostjo.

Za deželno umetniško zbirko je kupil na razstavi „Meduliča“ deželni odbor kranjski Bukovčevo sliko „Roman“, Rašičevi risbi „Ulica v Begunjah“ in „Križev pot v Begunjah“ in Vidovićevo „Amica quies“.

09650

Naše slike.

Omeniti imamo še slike iz druge letošnje številke našega lista.

Veronika Deseniška je bila nesrečna soproga mladega celjskega grofa Friderika. Rojena v hrvaškem Primorju se staremu grofu celjskemu ni zdela primerna nevesta za mladega Celjana. Friderik pa ni poslušal očeta, ampak se je poročil skrivaj z Veroniko. To je razljutilo očeta, ki je dal sina Friderika zato zapreti. Tudi Veroniko, ki je prišla prosit strogega tasta, je dobil v pest; umrla je nasilne smrti, zadušili so jo v kopeli. Hrvaški slikar Oton Iveković nam je naslikal prizor med očetom in sinom. Veronika leži v ozadju. Razjarjeni oče ukaže sina s silo ukleniti, Friderik se postavi z mečem v bran proti očetu, da varuje sebe in svojo soprogo.

Kozaška pesem (str. 53.) nas stavi v sredo junaških Ukrajincev. Maloruske pesmi, ki se pojejo enoglasno, imajo često nekaj deklamatoričnega in se gibljejo v velikih skokih, polne bujnih modulacij. Po takem krepko izraženem napevu peva stari kozak svojo junaško pesem, ki jo mladi poslušajo in uživajo z napeto pozornostjo.

Letošnja zima nan je prinesla obilo snega in povodnji. Podoba na str. 68. nam kaže slikovito planinsko dolino ob povodnji. V ospredju stoji romantični stari stolp pred znano jamo; celo jezero je nastalo po dolini. Premišljuje se mnogo, kako Notranjsko rešiti redno se ponavljajočih povodnji, a ne vemo, če bo moči izvesti ta težki problem.

Belokranjska svatba (str. 73.) je še izza jubilejskega izprevida. Fotografija je povzeta pred Rotundo v Pratu. Kaj lepo se je podala v izprevodu lepa bela noša, kakor so tudi zanimivi narodni motivi na okraskih.

Jakopičev paviljon je pred kratkim dal prostora dvema umetniškima razstavama. O tretji slovenski umetniški razstavi, o kateri smo že obširneje govorili, podajamo na str. 76. nekoliko interieura. Na str. 79. vidijo čitatelji vhod v Jakopičev paviljon in pred njim hrvaške umetnike, združene v društvu „Medulič“, ki so ravnokar priredili tu svojo razstavo, s katere prinašamo tudi sliko notranje prireditve.

Belgija je dobila novega kralja. Leopold II. je umrl po dolgi vladi, katere glavni znak je pridobitev države Kongo v Afriki. Ker ni imel lastnih sinov, mu sledi nečak Albert. Po značaju je mladi kralj resnejši in delavnejši od Leopolda, ki je velik del svojega časa in premoženja zapravil v francoskih letoviščih.

Na Ogrskem že ves čas, kar je vladala koalicija Košutovcev, ni bilo miru, ker je bila vlada v boju s krono in je netila madžarsko narodno strast proti skupnosti monarhije. S praznimi fantomi so slepili ljudstvo, samo da se je obdržala na krmilu oligarhija šovinističnih narodnjakov in samoljubnih aristokratov. Wekerlova vlada, ki je dala vladarju besedo, da izvrši volilno reformo na podlagi splošne, enake, direktne in tajne volilne pravice, je to besedo prelomila. Dolgo se je branila verolomna vlada odstopiti, vrgla je med ljudstvo agitacijo za madžarski armadni jezik in za lastno ogrsko banko, da bi odvrnila pozornost od volilne reforme, a slednjič je bila vendar primorana odstopiti. Vladar je poveril Lukacza, da sestavi novo vlado, a temu se ni posrečilo. Nato je pozval vladar grofa Khuen-Hedervaryja, ki je nekoč z železno pestjo vladal Hrvaško in ki je tudi proti Madžarom že pokazal svojo brezobzirnost. Ta je pa s prvim energičnim nastopom podrl sovražno koalicijo, ustavna stranka se je razšla, Košutovci so razpršeni, in Khuen je naenkrat slovesno ustanovil novo stranko, v katero dere vse, kar hoče biti pri vladnih jasliah. Take so razmere na Ogrskem! A kaka bo volilna reforma, ki jo bo predložil grof Khuen? Da bi bila Slovanom prijazna, na to ni upati.

Severni tečaj je torej vendarle odkrit. Cooku so dokazali, da nas je varal, ko je trdil, da je odkril severni tečaj. Nato je povsem izginil iz javnosti. Peary pa je, kakor se kaže, v resnici dosegel najsevernejšo točko naše zemlje. Na str. 96. ga vidimo v obleki, v kateri se je podal s svojimi psi na sever.

Sliko zanimivega gradu Velhartice na Češkem priobčujemo po fotografiji gospoda Lipperta v Pragi, ki nam jo je poslal z lepo zbirko lastnih fotografij in s sledečim pismom:

„V Pragi - Žižkovu, 2. I. 1910.

Preblagorodna gospoda urednika!

Že drugo leto naročam Vajin krasni list „Dom in Svet“ (v Pragi v knjigarni gosp. Fr. Topiča). Z radostjo jemljem vsekdar v roko vsako novo številko, ki jo jako hitro prečitam. Sem ljubitelj fotografije. Zaradi tega imam mnogo slik z mojih poti. Izbral sem nekoliko boljših slik in tukaj Vama jih pošiljam kot: „razglednice iz Češke“. Mislim, da jih bosta mogla tekom časa upo-

rabiti. Z odličnim spoštovanjem in z iskrenim voščilom srečnega „novega leta“ gospodoma urednikoma in „Domu in Svetu“

Emanuel Lippert,
učitelj in iskreni češki prijatelj Slovencev.“

Umetniška priloga pričujoče številke je slika ruskega slikarja M. Nesterova, „Sveta Rusija“. Mistični značaj „svete Rusije“, te velike svetovne uganke, je izražen z globoko umetniško koncepcijo na tej sliki. K idealu, h Kristusu, stremi sveta Rusija, globoko čuvstvo skrivnostne pobožnosti jo obdaja.

Na sliki s tretje slovenske umetniške razstave (str. 97.) vidijo čitatelji v sredi kip Bernekerjev: Mrtva mož in žena

DR. ZAMENHOF
izumitelj svetovnega jezika
„esperanto“

na tleh, na materinih prsih pa se vzpenja dete, ki se hoče napiti življenja iz mrtvega trupla. Glavna slika je Jakopičev „Sv. Janez“.

Dve krasni sliki je za Kranjsko izdelal veliki hrvaški umetnik Medović. G. dekan Mihael Terček je naročil za dekanijsko cerkev v Šmariji pri Ljubljani pri Medoviću „Smrt sv. Jožefa“ in „Marijo pod križem“. Medović je z globokim verskim čuvstvom in s svojo suvereno tehniko, ki združuje moderni slog z najboljšo tradicijo prešlih dob, zamislil in upodobil dva predmeta. Kako iskrena so čuvstva na obrazih v „Smrti sv. Jožefa“! Ta Kristus je pravi vzor usmiljenja in človekoljubja. Koncepcija „Marije pod križem“ je čisto samostojna in vseskozi umetniška.

Medović slika zdaj v svojem rojstnem kraju v Kuni v Dalmaciji.

V Bosni so proglasili ustavo. Bosna dobi svoj sabor. Posebnost tega sabora je, da se bo volilo po konfesionalnih skupinah. Takoj s pričetkom parlamentarizma pa se je začelo tudi diferenciranje po političnih strankah.

Pariz je zadela velika nesreča. Reka Seine je poplavila večji del mesta in je naredila ogromno škodo, ki jo cenijo na celo milijardo frankov. Od 85.000 pariških hiš je bil velik del za dalj časa nesposoben za prebivanje. V nekaterih mestnih delih je voda stala čez meter visoko, tako da so se poslanci v zbornico vozili v čolnih. Tisoče oseb je bilo brez strehe. Naša slika str. 144. nam kaže pariško ulico „Rue de Lille“ pod vodo.

V Rablju na Koroškem se je primerila velika nesreča. Rudniška bolnica se je nenadoma pogreznila v podzemsko votlino, ki se je odprla pod njo. Bilo je opoldne. Zdravnik dr. Veselý je prišel domov, in ko je s svojo mlado ženo in z majhnim, komaj dveletnim otročičem sedel h kosilu, se naenkrat zemlja udre in vsa enonadstropna hiša s sedmimi ljudmi izgine v globoko zemsko razpoko, ki jo je takoj voda zalila. Vsi so pokopani, sedaj, čez poldrugi mesec, še niso mogli priti do mrličev. Na naši sliki (str. 141.) se vidi zemška udrtina, v kateri je izginila bolnica.

Turški parlament je zgorel. Palača Čiragan je bila pravo pravljичno čudo ob Bosporu, ena najlepših sultanovih krasot. Rekli so celo, da je Čiragan najlepša palača sveta; tudi znotraj je bila bajno opravljena. To palačo so po siloviti odstranitvi sultana Abdula Hamida določili za turško državno zbornico. Požar, ki jo je nenadoma uničil, je bil najbrže zaneten od zlobne roke. Bivši sultan Abdul Hamid je pa znorel.

Dr. Zamenhof je iznašel novi „svetovni“ jezik „esperanto“, o katerem smo že ponovno pisali. Zamenhof je dosegel letos svojo petdesetletnico.

POVODENJ V PARIZU: RUE DE LILLE, KJER SE NAHAJA NEMŠKO POSLANIŠTVO, POD VODO

SVETA RUSIJA

MIHAEL NESTEROV

